

HISTORIE OP PERKAMENT

Donderdag, 3 augustus '89

Dienst voor Culturele Zaken
Stadsarchief

Historie op perkament

Op zoek naar het
verleden in het
Gentse Stadsarchief

René De Herdt
Johan Vannieuwenhuysse

Gent, 1988

Kaftillustratie:

De Berg van Barmhartigheid waarin thans de archiefdienst ondergebracht is, verschenen in *Flandria Illustrata* van Antonius Sanderus, 1641 (Atlas Goetghebuer, l. 56/3b).

Illustratie titelpagina:

Het Gentse stadszegel ad legationes sinds de 14de eeuw in gebruik (Armenkamer, reeks LXXXI/in herklassering).

Bruikleengevers:

Bijlokemuseum, Gent
Dienst Monumentenzorg en Stadsarcheologie, Gent
Museum voor Schone Kunsten, Gent

Ontwerp affiche en kaft:

Mark Musschoot

Lay-out tentoonstelling:

Marinette Vande Vyvere

Realisatie van de tentoonstelling:

het personeel van het Stadsarchief en
het Museum Arnold Vander Haeghen
o.l.v. R. De Herdt, wnd. stadsarchivaris

Fotogravure en druk:

Geers Offset,
Oostakker

D/1988/0341/26

Woord Vooraf

Het takenpakket van een georganiseerde archiefdienst zoals het Stadsarchief van Gent omvat het in goede orde bewaren van de stedelijke documenten, het toegankelijk of raadpleegbaar maken ervan en het wekken van belangstelling bij een breed publiek voor dit onderdeel van het cultureel patrimonium.

In het kader van die opdrachten richt de onderhavige brochure zich tot twee doelgroepen.

Voor de leeszaalbezoekers, die reeds eerder kennis maakten met het rijk archiefbezit van de Stad Gent, werden een aantal nieuwe elementen opgenomen die dienstig kunnen zijn bij verdere onderzoekingen.

In een synthetisch en gestructureerd overzicht worden het Oud (van vóór 1796) en het Modern Archief (vanaf 1796) voorgesteld. Aan het modern archiefgedeelte van Gent en de randgemeenten is de nodige aandacht besteed, omdat de belangstelling ervoor duidelijk aangroeit en omdat er tot hiertoe weinig goede inventarissen van voorhanden zijn. Er werden ook lijsten samengesteld van alle hulpinstrumenten en toegangen op de verschillende documentatiereeksen. Deze hulpinstrumenten staan ter beschikking in de leeszaal van het Stadsarchief. Bovendien werd ook op speurtocht gegaan naar andere archiefbewaarplaatsen met bescheiden die van belang zijn voor de geschiedenis van de stad.

De hoofdbedoeling van de brochure is echter de nieuwe leeszaalbezoekers een eerste toelichting aan te bieden. Bij de rondleidingen op het Stadsarchief in de Gentse Feesten-week of ook gewoon tijdens het jaar bij bezoeken van cultureel geïnteresseerde groepen duiken telkens vragen op als: hoe kan men in de leeszaal van het Stadsarchief een bepaald stuk vinden en opvragen? In welk gebouw zijn de documenten ondergebracht? Welk is het verschil tussen de stedelijke archieven en de bescheiden bewaard in het Geraard de Duivelsteen? Op al dergelijke basisproblemen wordt hierna zo concreet mogelijk geantwoord.

Voor enige historische belangstellingsvelden, die bij de doorsnee-Gentenaar kunnen voorkomen, zijn de archiefopzoekingen zelfs in detail uitgewerkt. Zo worden overzichten gebracht van de documenten die men kan aanwenden bij het samenstellen van een stamboom of een familiegeschiedenis en bij het reconstrueren van de bouwhistoriek van de eigen woning of straat.

De publicatie van deze brochure gaat samen met een tentoonstelling in het Museum Arnold Vander Haeghen waarin de geschiedenis van Gent aan de hand van de belangrijkste archiefdocumenten geschetst wordt. De tentoonstelling bood ook de gelegenheid om de historiek en de dagelijkse werking van de archiefdienst voor te stellen. Hiervan zijn onder meer hoofdstukjes terug te vinden met een archiefkroniek, met een takenomschrijving van het Stadsarchief, met biografieën van overleden archivariissen en met een lijst van de tentoongestelde bescheiden. Indien deze brochure kan bijdragen tot een betere ontsluiting van de archiefinhoud en tot het wegnemen van de drempelvrees bij een aantal geïnteresseerden voor het verleden van de stad, dan zouden de samenstellers zich ruimschoots voor hun inspanningen beloond weten.

BERIGT.

AENBESTEDING OP VERMINDERING
Der te doene werken en Leveringen tot het maeken van dry nieuwe
Zaelen voor Stads-Archiven ten Stadhuuze van GEND.

BURGEMEESTER EN SCHEPENEN DER STAD GEND verwilligen het publiek dat de biedingen voor de aenneming der te doene werken en leveringen tot het maeken van dry nieuwe Zaelen voor Stads-Archiven ten Stadhuuze, zullen aenveerd worden in de eerste Afdeeling der Komptooeren van de Regering, tot den 35 dezer maend, ten elf uren 's morgens. Naer dit tydstip zullen geene biedings-biljetten meer aengenomen worden.

De gezeyde werken zyn, by het bestek, begroot ter somme van . . . 1675 guld, 75 cents *nederlands*.

De biedings-biljetten zullen voor opschrift draegen: *Bieding voor de aenneming der werken tot het maeken van nieuwe Archiven-Zaelen.* Zy zullen moeten gescreven zyn op zegel, en inhouden, boven de verbintenissen van zig te schicken aen den cahier van lasten, de gene van te voltrekken, op eenen bepaelden prys, de werken vermeld in den gezeyden cahier en in 't bestek.

Den cahier van lasten en condition, plan en bestek, goedgekeurd door de Opper-magt, zyn berustende in de bovengemelde Afdeeling, alwaer een ider'er kennis kan van nemen, alle dagen, van negen uren 's morgens tot 's middags, en van twee tot vyf uren naermiddag.

Gedaen ten Stadhuuze, den 9 November 1819.

Burgemeester en Schepenen voorzeyd,

PH. PIERS DE RAVESCHOOT.

Ter ordonnance, den Secretaris, ROTTIER

*De opening der biedings-biljetten sal plaats hebben Dinsdag 13 Novem-
ber 1819, ten elf uren 's morgens, in de Kapelle-luner ten Stadhuuze.*

LES BOURGEMAITRE ET ECHEVINS DE LA VILLE DE GAND informant le public que les soumissions pour l'entreprise des travaux et fournitures à faire pour l'établissement de trois nouvelles Salles d'archives à l'Hôtel de-ville, seront reçues à la première Division des Bureaux de la Régence, jusqu'au 25 du mois courant, à onze heures du matin précises. Ce délai expiré aucune soumission ne sera plus admise.

Lesdits travaux sont évalués, par le devis estimatif, à la somme de . . . 1675 flor. 75 cents des Pays Bas.

Les soumissions porteront pour suscription: Soumission pour l'entreprise des travaux d'établissement de nouvelles Salles d'archives. Elles devront être écrites sur timbre, et contenir, outre l'obligation de se conformer au cahier de charges, celle d'exécuter à un prix fixe les travaux spécifiés aux dits cahier et devis.

Les cahier de charges et conditions, plan, détails et devis estimatifs, approuvés par l'Autorité supérieure, sont déposés à la Division susdite, on chacun peut en prendre connaissance tous les jours, depuis neuf heures du matin jusqu'à midi et depuis deux jusqu'à cinq heures de relevée.

Fait à l'Hôtel-de-ville, le 9 Novembre 1819.

Les Bourguemaitre et Echevins susdits,

PH. PIERS DE RAVESCHOOT.

Par ordonnance, le Secretaire, ROTTIER.

L'ouverture des soumissions aura lieu Mardi 13 Novembre 1819, à onze heures du matin, en la salle dite de la Chapelle à l'Hôtel-de-ville.

Model der Biedings-biljetten.

Den onderschreven (te stellen de naam, voornam en beroep) woonende tot . . . provincie . . . verband en onderwerpt zig aen te nemen de werken tot het maeken van dry nieuwe Archiven-Zaelen ten Stadhuuze, begrepen in het berigt van Burgemeester en Schepenen der stad Gend, voor de somme van . . . (in alle letters) *nederlandsche* guldens.

Hy verband en onderwerpt zig daerenboven sijnelyk te vervallen de voorwaarden en bepalingen voorgaend by den cahier van lasten, waer by verklaerd volkomen kennis te hebben. Gend den . . . November 1819.

Tot GEND, by C. J. FERNAND, Stads-drukker, op de goede Leeuw Plaets.

Affiche waarbij de aanbesteding van werken in het Stadhuis aangekondigd wordt om drie archiefzalen uit te rusten, 9 november 1819 (Stedelijke gebouwen en eigendommen, reeks F/in herklassering).

1. Kroniek. Belangrijke data uit de geschiedenis van de archiefdienst

- 1817 Stadssecretaris François J.P. Hye-Schoutheer kreeg op 28 oktober van de Gentse Regeringsraad het beheer over de stedelijke archieven toegewezen.
- 1819 Drie zalen op de eerste verdieping van het voormalig Schepenhuis van Gedele aan de hoek van de Botermarkt en de Poeljemarkt werden voorbestemd om archiefbescheiden in onder te brengen. De verbouwingswerkzaamheden startten eind 1819 en eindigden in 1821.
- 1829 Het koninklijk besluit van 4 augustus reglementeerde de archieven in openbare bewaarplaatsen. De reglementering had betrekking op de bevoegdheden van de archivarissen, de goede bewaring en de raadpleging van de documenten.
- 1833 Na het verwerven van een ovale tafel, twaalf stoelen en enig ander meubilair kon een studie- of leeszaal geopend worden.
- 1834 In de stadsbegroting, opgesteld voor het dienstjaar 1835, werd een bedrag van 300 fr. ingeschreven voor de aankoop van archiefdocumenten en boeken.
- 1835 In de *Messenger des Sciences et des Arts de la Belgique* verscheen een summier overzicht van de bescheiden uit het Oud Regime (= documenten van vóór 1 oktober 1795).

- 1836 De gemeentewet van 30 maart schreef (artikel 100) de goede bewaring van het plaatselijk archiefbestand en het opstellen van inventarissen in dubbel voor.
- 1841 De gewoonte werd ingevoerd om in het jaarlijks gedrukt *Rapport sur l'administration et la situation des affaires de la ville de Gand* een archiefverslag op te nemen.
- 1849 Een eerste aflevering verscheen van de *Inventaire analytique des chartres*, een chronologisch overzicht van de oorkonden in origineel en in copie bewaard. In 1867 werd het vierde en laatste deeltje gepubliceerd.
- 1851 De oorspronkelijke drie archiefzalen in het Stadhuis werden uitgebreid met een vierde groot lokaal en twee kleinere plaatsjes die dienstig waren als leeszaal en kaartenkabinet.
- 1852 Algemeen rijksarchivaris Louis P. Gachard voerde een campagne om de belangrijkste stedelijke archieven in de belangstelling te brengen. Daartoe publiceerde hij overzichten van deze lokale depots. Na Namen, Doornik, Brugge, Antwerpen, Mechelen en Leuven behandelde hij Gent in een *Notice historique et descriptive*.
- 1863 De Gemeenteraad besloot op 16 januari een Archiefcommissie in te stellen. Ze diende voorstellen te formuleren omtrent de uit te voeren archiefwerkzaamheden en het archiefpersoneel.
- 1863 Begin van een systematische classificatie van het Modern Archief (stukken vanaf 1796). De reeksen A betreffende het financieel beheer en B betreffende de correspondentie werden afgewerkt.
- 1884 Een eerste reeks voorwerpen werd aan het nieuw opgerichte Museum van Oudheden overgemaakt.
- 1885 In samenwerking met de Archiefcommissie begon de afvoer van documenten, handschriften en drukwerken naar de samengevoegde Stads- en Universiteitsbibliotheek.
- 1888 Overdracht van de minuten en protocollen van het notariaatsarchief aan het Rijksarchief. In ruil werden enige bescheiden betreffende de caritatieve instellingen ontvangen.
- 1889 Begin van een vernietigingscampagne van overbodig beoordeelde stedelijke documenten. Vooral de nog niet geordende stukken, die op de zolders van het Stadhuis wanordelijk opgestapeld lagen en het 19de-eeuwse archief blijken nu heel wat schade ondergaan te hebben.

Gand, ce 10 Mai 1838.

Messieurs Les Bourgmestre et Echevins de la Ville de
Gand.

Messieurs,

Par suite du décès de Monsieur Parmentier la place d'Archiviste de la Ville
s'étant devenue vacante, je prends la liberté de m'adresser à vous afin de solliciter dans
cette fonction.

Les titres que j'ai été faire valoir à l'occasion de cette place sont :

1° La qualité d'archiviste de l'Université qui m'a été conférée par le Rectorat et cette
dette lorsqu'elle m'a chargé de classer les archives qui composent la bibliothèque,
qualité qu'elle m'a conservée jusqu'à ce jour.

2° La connaissance des trois langues, et des écritures anciennes de toutes les époques.

3° La qualité de Docteur en droit civil et canon, ainsi que la connaissance des anciennes
lois et coutumes du pays.

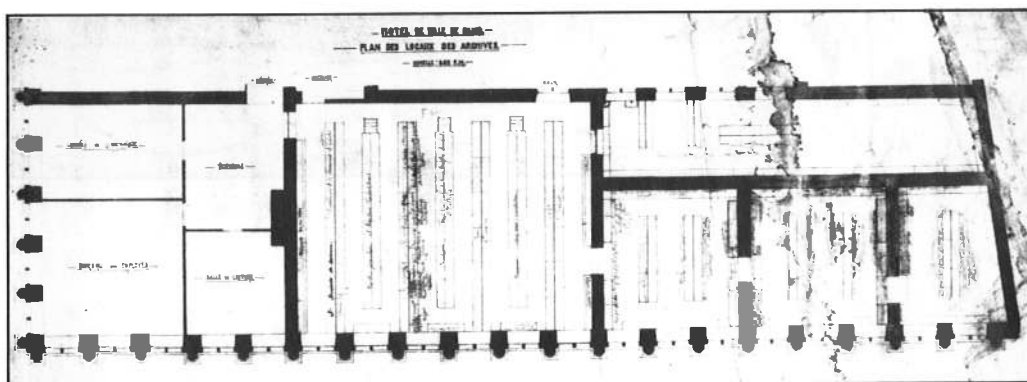
4° Des études littéraires, paléographiques et historiques spéciales auxquelles je
me suis livré.

5° L'étude de la médecine vétérinaire que j'ai suivie comme Candidat-Médecin.

Espérant, Messieurs, que vos dignes autorités vous donneront en considération
l'ai le bonheur de vos services de mon très profond respect.

P. Van Duyse
Prof. à l'Université

- 1891 Op 5 juni werd de verhuis naar de Troonzaal in het Oud Schepenhuis van de Keure aangevat. Twee aanpalende lokalen werden als bureel voor de archivaris en als leeszaal ingericht.
- 1893 Het College van Burgemeester en Schepenen keurde op 1 mei een archiefreglement goed, dat de interne personeelsdienst en de raadplegingswijze van de bescheiden vastlegde. Alleen de bescheiden van vóór 1796 waren vrij consulteerbaar.
- 1894 De eerste plannen werden in de Archiefcommissie opgezet om naar het voorbeeld van enige grote Duitse steden een reeks bronnenuitgaven te verzorgen. In de serie die de titel *Oorkondenboek der Stad Gent* meekreeg werden de 13de- en 14de-eeuwse stads- en baljuwsrekeningen en het *Liber traditionum* van de Sint-Pietersabdij uitgegeven.
- 1896 Publicatie van een algemene inventaris van de reeksen uit het Oud Archief.
- 1897 Door de Commissie van de Burgerlijke Godshuizen werden oude archiefbescheiden van het Sint-Elisabethbegijnhof en het Begijnhof Onze-Lieve-Vrouw ter Ooie neergelegd. In 1913 volgde het resterende gedeelte van het oud archief van de Burgerlijke Godshuizen.
- 1912 Omvangrijke neerlegging van oud archief afkomstig van het Bureel van Weldadigheid.
- 1913 De Troonzaal in het Stadhuis moest vrijgemaakt worden voor de manifestaties naar aanleiding van de wereldtentoonstelling. De documenten werden overgebracht naar de tweede verdieping en de zolder van het voormalig Schepenhuis van Gedele aan de kant van de Botermarkt en de Poeljemarkt.

Plattegrond van de archiefruimten ingericht op de tweede verdieping van het Oud Schepenhuis van Gedele, met aanduidingen van de rekken en de plaatsing van de bescheiden, 1913 (Atlas Goetghebuer, l. 86/17).

- 1915 Op bevel van de Duitse bezetters werden uit veiligheidsoverwegingen de kostbaarste bescheiden op het Rijksarchief in het Geraard de Duivelsteen geborgen. In december 1918 keerden ze terug.
- 1924 Legaat van Napoleon de Pauw met nota's en stukken betreffende de families Bauwens en De Pauw. In 1929 volgde nog een belangrijke aanvulling hierop. Het legaat was de aanzet voor de verwerving van een aantal min of meer omvangrijke familie- en huisarchieven die thans afzonderlijke fondsen vormen naast de familiepapieren van direct stedelijke oorsprong, voortkomend uit de consignaties op de griffies van de Schepenen van de Keure en van Gedele.
- 1926 Na de neerlegging door de Burgerlijke Stand van alle parochieregisters ouder dan 1796 werd het archiefreglement met drie artikels aangevuld, die specifiek op deze nieuw verworven documenten betrekking hadden. Sindsdien is het reglement alleen nog aangevuld door losse collegebesluiten, die onder meer de vrije raadpleging van archiefbescheiden tot het jaar 1914 opschoven.
- 1931 De archieven van het textielbedrijf Texas werden gedeponeerd. Samen met de in 1936 binnengekomen bedrijfspapieren van de firma Florida maken ze de kern uit van een fonds bedrijfsarchieven.
- 1932 Tussen 17 augustus en 10 oktober 1931 vond de verhuis plaats van het Stadhuis naar de gebouwen van de afgeschafte Berg van Barmhartigheid in de Abrahamstraat. Op 30 januari daaropvolgend werd het nieuwe archiefdepot plechtig ingehuldigd in aanwezigheid van burgemeester Alfred Vander Stegen en schepenen van schone kunsten Victor Carpentier.
- 1932 De bibliotheek van de Maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde te Gent werd eveneens in de gebouwen van de afgeschafte Berg van Barmhartigheid ondergebracht.
- 1935 Terugkeer van de historisch-topografische Atlas Goetghebuer uit de Universiteitsbibliotheek.
- 1937 Neerlegging van 151 bevolkingsregisters daterend van vóór 1866. Omwille van plaatsgebrek werden ze in 1961 terug naar de Dienst Bevolking gestuurd.
- 1943 Ingevolge de fusie van Groot-Gent op 1 juli 1942 werden de archieven van de geannexeerde gemeenten samengebracht onder de hoede van de Gentse stadsarchivaris. De gewezen kerk van de Boudeloabdij diende als stapelplaats. Na de opheffing van Groot-Gent bij regentsbesluit van 31 januari 1945 werden ze opnieuw aan de betrokken gemeenten overgedragen.

- 1948 Overname van de administratieve gebouwen van de gewezen Berg van Barmhartigheid. Na aanpassingswerken werden hier een leeszaal en administratieve burelen geopend. Meteen vond ook een reorganisatie van het depot in de Berg van Barmhartigheid plaats: de meest door het publiek gevraagde archiefreeksen werden in de nabijheid van de nieuwe leeszaal geplaatst. Het Oud Archief werd opgesteld op het gelijkvloers en de eerste verdieping, het Modern Archief op de tweede verdieping en gedeeltelijk op de zolders.
- 1955 De documenten van de kerkelijke instellingen uit het Oud Regime werden bij het Rijksarchief ingeruild tegen bescheiden van de ambachtsgilden.

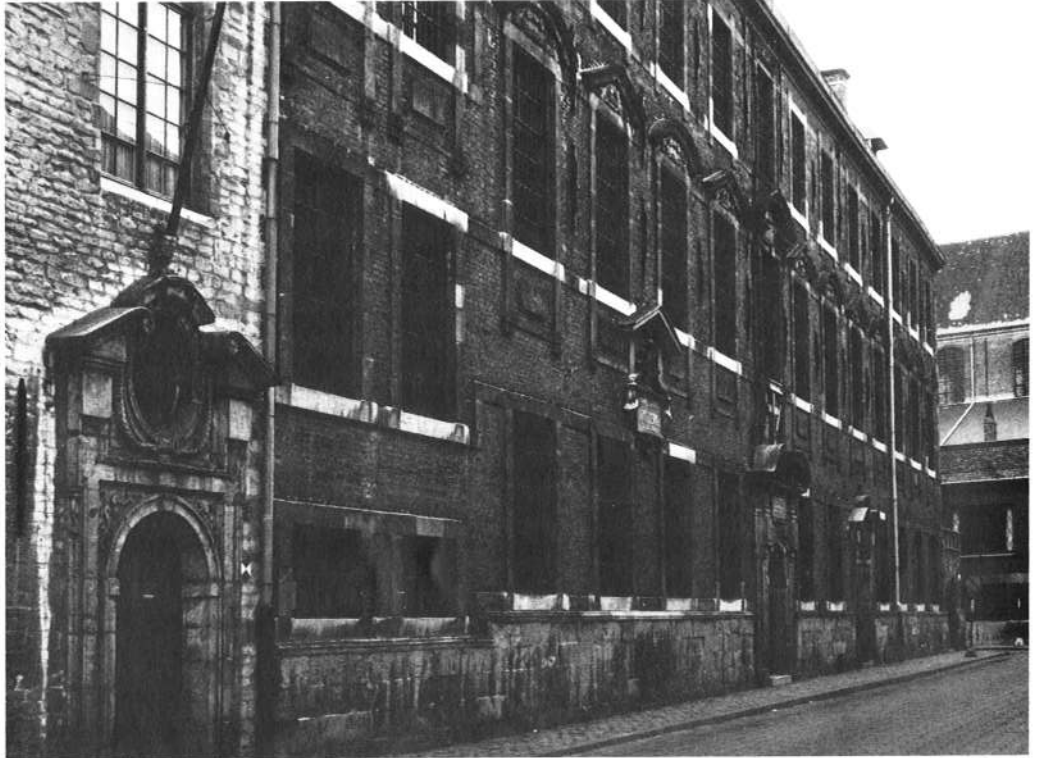
Het archiefpersoneel in 1924 met van links naar rechts stadsarchivaris Victor Fris, bedienden Julien Boes en Aloïs Saeyns en bureeloverste Alfons Bernhard (Fototheek).

- 1955 De archiefwet van 24 juni verplicht de gemeenten, die niet voldoen aan de voorschriften van het artikel 100 uit de gemeentewet (1836), hun documenten op het Rijksarchief neer te leggen. De algemene rijksarchivaris houdt toezicht op de lokale archieven en geeft de toestemming om tot vernietiging van documenten over te gaan.
- 1958 Uitbouw van een fotografisch laboratorium, dat foto's en microfilms aanmaakt zowel voor de eigen dienst als voor het publiek.
- 1967 Een eerste deel van de *Regesten op de jaarregisters van de Keure* over het schepenjaar 1400-1401 verscheen in stencilvorm. Het was de aanzet voor de reeks *Inventarissen en indices gepubliceerd door het Archief*, waarmee in de laatste jaren nadere toegangen tot de jaarboeken van de Schepenen van de Keure (archieffreeks 301) en van Gedele (archieffreeks 330) en op enige archieffondsen – voornamelijk familie- en huisarchieven – ter beschikking van de onderzoekers gesteld werden.
- 1967 Het Munten- en Penningenkabinet werd aan het Bijlokemuseum afgestaan.
- 1974 Het eigen archiefpersoneel verzorgde in samenwerking met het personeel van het Centrum voor Kunst en Cultuur de tentoonstelling *Gent en Willem I*. Het was de eerste van een reeks educatieve tentoonstellingen die belangrijke historische perioden uit de Gentse geschiedenis voor een breed publiek in het licht moeten stellen.
- 1978 De gebouwen in de Abrahamstraat werden uitgebreid met een hulpdepot dat achteraan in de binnentuin gelegen is.
- 1983 Een grondige bewerking in het Nederlands van de algemene inventaris van het Oud Archief uit 1896 werd samengesteld en uitgegeven.

Bronnen:

SAG, Geschiedenis van de stedelijke archieven, reeks 97bis en Archief van het Stadsarchief, zonder reeksnummer; gedrukte jaarlijkse *Rapport sur l'administration et la situation des affaires de la ville de Gand/Verlag over het bestuur en de toestand der Stad Gent* (sinds 1841).

H. NOWE, *Quelques aspects des archives de la ville de Gand*, in *Archives, Bibliothèques et Musées de Belgique*, XXII, (1951), 14-18; A. WYFFELS, *Het Stadsarchief van Gent*, in *Archief- en Bibliotheekwezen in België*, XLI, (1970), 236-247; J. DECAVELE en J. VANNIEUWENHUYSE, *Stadsarchief van Gent. Archiefgids. Deel I, Oud Archief*, (Gent, 1983).

Gezicht op de Berg van Barmhartigheid in de Abrahamstraat, thans depot van de stedelijke archieven, en op de toegangsdeur tot de leeszaal in de aanpalende woning.

2. Opdrachten en doelstellingen van de archiefdienst

Algemeen gesteld en in afnemende orde van belang zorgt de archiefdienst voor het goed bewaren van de stedelijke documenten, het vervaardigen van toegangen op en het bevorderen van de belangstelling voor die bescheiden.

2.1. Beheerstaken

De allereerste opdracht van de archiefdienst bestaat erin de stedelijke documenten op een geordende wijze en in geschikte lokalen te bewaren. De bescheiden moeten vlot kunnen geraadpleegd worden omdat ze op korte en middellange termijn de rechten en plichten van zowel de stedelijke overheid als de Gentse burgers bevatten en de continuïteit in het stadsbeheer verzekeren, met andere woorden ze hebben een administratieve en juridische betekenis. Op langere termijn gezien moeten de documenten toegankelijk blijven omdat ze – in vele gevallen unieke – getuigen zijn van een maatschappij uit het verleden, ze hebben dus ook een historische betekenis.

Hiertoe werd en dient voor de stedelijke archieven een degelijke infrastructuur uitgebouwd. Het archiefgebouw in de Abrahamstraat is al van bij zijn oprichting in het begin van de 17de eeuw in zekere mate beveiligd tegen inbraak, diefstal en brand. De muren, die tot vóór 1930 de ingebrachte panden moesten torsen, werden zeer zwaar opgevat en uitgewerkt. Ze kunnen thans het enorme gewicht van de registers en bundels met gemak aan. De houten rekken en schabben zijn nog gedeeltelijk afkomstig van de oude Berg van Barmhartigheid. Andere werden

vervangen door metalen rekken. In 1978 verwierf de archiefdienst daarnaast ook een hulpdepot, dat achteraan de binnentuin gelegen is. Na aanpassingswerken, waarbij onder meer een temperatuurbeheersingssysteem aangebracht werd, zorgde het voor een belangrijke toename van de stockeringscapaciteit. Tenslotte zijn alle archiefgebouwen nu uitgerust met branddetectieapparaten.

Het archiefpersoneel, onder de leiding van de stadsarchivaris, onderhoudt goede contacten met de overige stedelijke administratieve diensten. Op aanvraag van die diensten verricht men onderzoekswerk in de bescheiden, bijvoorbeeld om de pensioenrechten van een ambtenaar te bepalen, en houdt men de dossiers ter beschikking.

Om administratieve redenen worden deze laatste ook uitgeleend. Bij wegenwerken bijvoorbeeld kan een dossier van straataanleg met beschrijving van de nutsvoorzieningen tijdelijk overgemaakt worden aan de Technische Dienst Wegen, Bruggen en Waterlopen.

Het meest direct nog verlopen deze contacten wanneer een stadsdienst beslist zijn documenten neer te leggen op het Stadsarchief. Nadat de deponerende instantie een oordeel over de administratieve en juridische waarde en de archivaris een oordeel over de historische waarde van de stukken geformuleerd hebben, kan vooraf met de toestemming van de algemene rijksarchivaris eventueel het overbodige vernietigd worden. Van het aldus geschifte en geschoonde archief maakt de betrokken stadsdienst dan een overzichtslijst, waarna in samenspraak de overbrenging naar de Abrahamstraat geschiedt.

Naast deze eerste vorm van verwerving, die op initiatief van buitenstaanders en ambtshalve verloopt, treedt de archiefdienst ook actief op. Men poogt interessante documenten van families, bedrijven en andere niet-stedelijke instellingen op het spoor te komen en te verkrijgen door schenking, deponering of aankoop. Ook andere informatieverstrekkers zoals foto's, prentbriefkaarten, porseleinkaarten, tekeningen, plannen, films, affichen, kranten en literatuur worden niet verwaarloosd. Dit met de bedoeling een zo juist mogelijk beeld van de stad in het verleden te kunnen reconstrueren.

Het is echter niet alleen van belang interessante documenten bijeen te brengen, men dient er ook op toe te zien het verzamelde in goede toestand te behouden. Vandaar dat preservatie, conservatie en restauratie een voortdurende aandacht vereisen. Het Stadsarchief werkt aan een aantal projecten op dit vlak. De oude parochieregisters waarin de pastoors tot vóór 1796 de dopen, huwelijken en begravenissen van hun parochianen noteerden, de oude en 19de-eeuwse bouwaanvragen van particulieren, de affiches en historisch-topografische prentenverzamelingen worden waar het nodig blijkt hersteld, gerestaureerd en veilig opgeborgen. Om de verdere manipulatie te verminderen worden systematisch microfiches of andere fotografische substituten aangemaakt. In de nabije toekomst zullen deze vervangmiddelen ter beschikking staan voor het onderzoek en voor het vervaardigen van copies. Daarnaast loopt ook een project om de jaarboeken van de stadsmagistraat en de ambachtsgildeboeken in hun oorspronkelijke toestand te herstellen.

2.2. Wetenschappelijke opdrachten

De archiefdienst heeft ook als opdracht de archieven en de verzamelingen te ordenen en te inventariseren. De gemeentewet van 1836 legde deze verplichting reeds uitdrukkelijk vast. Inventariseren omvat het inhoudelijk en materieel beschrijven van de archiefeenheden (bundels, registers of stukken) in modern Nederlands en volgens bepaalde archivistische regels. De beschrijvingen dienen erop gericht te zijn de inhoud van de documenten duidelijk en nauwkeurig weer te geven, zodat een verkeerd begrijpen en nodeloos bovenhalen uit het depot vermeden worden. Soms is het inventariseren van de archiefeenheden nog onvoldoende

Doopboek van de Sint-Jacobsparochie uit de 17de eeuw vóór de restauratie (Parochieregisters, niet genummerde reeks/186).

om een handzaam gebruik toe te laten en moet men gedetailleerde indices opstellen. Deze klappers op persoons-, plaats- of zaaknamen maken het mogelijk de aldus bewerkte bescheiden duidelijker en directer te bevragen. Voorbeelden hiervan zijn de klappers op de processen-verbaal van de gemeenteraads- of schepen-collegebijeenkomsten of de klappers op de doop-, huwelijks- en begraafboeken uit het Oud Regime.

Teneinde met die inventariseringsmethodiek en ook met de algemene beroepsproblematiek vertrouwd te blijven, neemt het personeel geregeld deel aan studie- en contactdagen van de wetenschappelijke archiefverenigingen.

Verder wordt een jaarlijkse bibliografie van de geschiedenis van Gent verzorgd in het tijdschrift *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*. Deze bibliografie bevat een opgave en korte inhoudsbespreking van alle interessante artikels en boeken die verschijnen in verband met het verleden van Gent en de randgemeenten.

2.3. Informatieve en educatieve taken

De dienstverlening in de lees- of studiezaal is het belangrijkste onderdeel van de informatieve opdracht. In dit lokaal kunnen de meeste stukken en dossiers vrij ter inzage opgevraagd worden. Een leeszaalbediende zorgt er voor de ontvangst en de introductie van de bezoeker in het archiefonderzoek. Inlichtingen en kleine historische vragen worden mondeling of telefonisch beantwoord. Meer uitgebreide vragen worden schriftelijk behandeld. Wanneer een grondig en tijdrovend onderzoek in de documenten noodzakelijk is, rekent men een onkostenvergoeding aan.

Ook kunnen reproducties van de bescheiden aangevraagd worden. In het fotolaboratorium poogt men aan de meeste wensen tegemoet te komen.

Teneinde belangstelling te wekken voor de geschiedenis van de eigen stad en voor het gegevensbestand van de archiefdienst, worden zeer regelmatig rondleidingen georganiseerd in de gebouwen. Dit geschiedt tijdens de Gentse Feesten elke dag en ook op voorafgaandelijke aanvraag. Historische stadswandelingen en lezingen of voordrachten worden met hetzelfde doel opgezet.

Bovendien verleent het Stadsarchief zijn medewerking aan tentoonstellingen die ingericht worden door derden zowel van binnen als van buiten de stad. Die medewerking kan gaan van het tijdelijk ter beschikking stellen van documenten en prenten tot het schrijven van historische bijdragen voor de tentoonstellingscatalogi.

Tenslotte verzorgt het Stadsarchief zelf een reeks tentoonstellingen, catalogi en brochures. Deze zijn gewijd aan overzichten van bepaalde perioden of aan belangrijke figuren uit het Gentse verleden. Ze kunnen ook bedoeld zijn om het archiefonderzoek te vereenvoudigen en toegankelijker te maken voor een breed publiek, zoals de onderhavige publicatie.

Bijlage 1: HISTORISCHE TENTOONSTELLINGSCATALOGI, BOEKEN EN BROCHURES

		B = brochure	in druk	gestencild
		BK = boek		
		C = catalogus		
1974	Gent en Willem I (1814-1830). Herinneringen (J. Decavele en R. De Herdt)	C	×	
1976	Eenheid en scheiding in de Nederlanden 1555-1585 (J. Decavele)	C	×	
1976	Gent op de wateren en naar de zee (J. Decavele, R. De Herdt en N. Decorte)	BK	×	
1977	Honderdvijftig jaar kanaal Gent-Terneuzen (J. Decavele)	C	×	
1979	Britten en Amerikanen in Gent. Het vredesverdrag van 1814 (J. Vannieuwenhuysse)	C		×
1979	De Sint-Niklaaskerk te Gent (J. Decavele, K. Depoorter, P. Lootens en R. Mertens)	C	×	
1980	Een vreemde eend in de Belgische bijt. Gent in de periode 1830-1860 (J. Decavele, E. Pairon en J. Van De Wiele)	C	×	
1981	Sint-Kruis-Winkel vroeger (J. Decavele, K. Depoorter en R. Mertens)	C		×
1981	Mendonk vroeger (id.)	C		×
1981	Desteldonk vroeger (id.)	C		×
1981	Je mettrays Paris dans mon Gandt (J. Decavele en J. Vannieuwenhuysse)	C		×
1983	Gentse torens achter rook van schoorstenen. Gent in de periode 1860-1895 (A. Capiteyn, J. Decavele, C. Van Coile en H. Vanderlinden)	C	×	
1984	Vlaanderen tussen Spanje en Oranje. Willem de Zwijger en de Lage Landen in de zestiende eeuw (J. Decavele)	B	×	
1984	Franse franje naar Gentse maat. De burgerbouw-kunst te Gent in de 18de eeuw (A. Capiteyn, C. Van Coile, C. Vandeleene en H. Vanderlinden)	C	×	
1984	Het eind van een rebelse droom. Opstellen over het calvinistisch bewind te Gent (1577-1584) en de terugkeer van de stad onder de gehoorzaamheid van de koning van Spanje (17 september 1584) (J. Decavele, D. Coigneau, H. Vanderlinden en W. Waterschoot)	B	×	
1985	Gent in de oorlogsjaren 1940-1945 (J. Vannieuwenhuysse)	C	×	
1985	Van het weten en het schone. Herdenkingstentoonstelling Pierre Kluyskens 1921-1980 (J. De Zutter)	C	×	
1986	Honderd jaar Vlaamse Academie te Gent (J. Decavele en J. De Zutter)	B	×	
1987	François Laurent (1810-1887). De ongelukkige liefde van een liberaal vechtjas voor de kinderen van het volk (D. Gaubomme)	C	×	
1988	Gent in weelde herboren. Wereldtentoonstelling 1913 (A. Capiteyn)	C	×	

Stadsarchivaris Victor Vander Haeghen bij de voornaamste archiefdocumenten die op bevel van de Duitse bezetters naar het Rijksarchief in het Geraard de Duivelsteen waren overgebracht, 1915 (Fototheek).

3. Biografische schetsen en overzicht van de werkzaamheden van de stadsarchivarissen

3.1. François Jean-Pierre Hye-Schoutheer, stadsarchivaris van 28 oktober 1817 tot 29 december 1831

François Hye werd te Gent geboren op 2 december 1785 en overleed er op 29 december 1831. Sinds zijn huwelijk met Marie-Jeanne Schoutheer droeg hij de dubbelnaam Hye-Schoutheer.

In 1811 verwierf hij een betrekking aan de Stad Gent als bediende bij de Dienst Financiën.

Al vlug wierp hij zich op als de verdediger van de stedelijke archieven. In 1812 kwam een gevolmachtigd commissaris de documenten op het Stadhuis inventariseren, die zouden overgebracht worden naar een centrale archiefdienst van het keizerrijk te Parijs. Hye-Schoutheer stelde bij een rondgang de stukken als onbeduidend voor en commissaris Dupré nam in zijn proces-verbaal alleen de *zevenenveertig registers* op, waarin de stadscharters, de privileges enz. overgeschreven zijn. Ook deze registers werden niet naar Parijs gevoerd, omdat de gebouwen voor het keizerlijk archief niet tijdig afgewerkt raakten. Verder stelde hij in 1814 en 1815 verschillende verzoekschriften en rapporten op om in de Belgische steden de bewaring van de archieven te verbeteren en archiefdiensten in te richten. Meer specifiek dacht hij dan aan de Gentse toestanden en hij droeg zichzelf voor als kandidaat-stadsarchivaris. Zijn voorstellen werden echter afgewimpeld.

Toen het Hollands bestuursregime te Gent werd ingevoerd had hij meer succes. Bij koninklijk besluit van 20 augustus 1817 werd hij samen met Louis Rottier tot gemeentesecretaris aangesteld. En in zitting van 28 oktober omschreef de nieuwe Gentse Regeringsraad de bevoegdheden van de twee secretarissen. Aan Hye-Schoutheer werden onder meer de archieven toevertrouwd.

Als archivaris startte hij een project om zoveel mogelijk documenten van de oude ambachtsgilden, die na de afschaffing onder het Frans bewind bij de laatste dekens of leden van het gildebestuur waren terecht gekomen, te verwerven. Ook liet hij tussen 1819 en 1821 drie zalen in het voormalig Schepenhuis van Gedele uitrusten om de stedelijke archieven in onder te brengen. Ondanks het feit dat Charles Parmentier hem bijstond voor het concrete archiefbeheer, heeft hij niet veel meer kunnen realiseren.

Zijn andere bezigheden namen hem al te zeer in beslag. Hij was niet alleen gemeentesecretaris, maar tevens lid van de Provinciale Staten van Oost-Vlaanderen (vanaf 1819) en district-schoolopziener in het openbaar lager en middelbaar onderwijs (vanaf 1824).

De stadsmagistraat zelf wees hem overigens nog diverse taken toe. Hij werd penningmeester van de Kunstacademie (vanaf 1817), secretaris van de voorbereidingscommissie en van de eigenlijke administratieve commissie van het Werkhuis van Liefdadigheid (vanaf 13 september 1817), lid van de Commissie tot Bewaring der Kunst en Historiestukken, nu Commissie van Monumenten en Stadsgezichten, (vanaf 27 december 1823) en bestuurslid van de Spaarbank (vanaf 9 september 1826).

Daarnaast sloot hij zich aan bij verschillende genootschappen en verenigingen. Hij werd corresponderend lid van het Koninklijk Nederlandsche Instituut van Wetenschappen, Letterkunde en Schoone Kunsten (sinds 1814), lid van de loge La Félicité Bienfaisante (sinds 1818), archivaris van de Société Royale des Beaux-Arts et de Littérature de Gand (sinds 1819), penningmeester van de Maatschappij voor Nederlandsche Taal- en Letterkunde, met als kenspreuk *Regat prudentia vires* (sinds 1821) en lid van het genootschap La Concorde (sinds 1826).

Hye-Schoutheer liet geen historische publicaties na. Wel heeft hij talloze voorbereidende nota's opgesteld uit de stadsrekeningen en de staten van goederen, vooral in verband met de stadsgeschiedenis van de 14de eeuw en in verband met de Gentse kunstenaars.

Van januari 1813 tot augustus 1815 hield hij een persoonlijk dagboek bij, waarin de belangrijkste gebeurtenissen in de stad opgetekend werden. Het berust thans in een afschrift van Jean-François De Laval in de Gentse Universiteitsbibliotheek.

Bronnen:

SAG, Geschiedenis van de stedelijke archieven, reeks 97bis en Archief van het Stadsarchief, zonder reeksnummer.

Nécrologie (François Hye-Schoutheer), in *Messageur des Sciences et des Arts de la Belgique*, 2de reeks, 1, (1833), 64-65.

3.2. Charles Parmentier, stadsarchivaris van 1 januari 1832 tot 5 mei 1838

Charles Parmentier werd te Gent geboren op 2 april 1804 en overleed er op 5 mei 1838.

Hij studeerde van 1824 af rechten aan de Gentse Universiteit en werd procureur bij de Rechtbank van Eerste Aanleg.

Nadat hij eerst op tijdelijke basis door de Stad aangeworven was als adjunct van François Hye-Schoutheer, die naast archivaris ook secretaris was, bekwam hij op 1 februari 1828 een definitieve aanstelling. Na het overlijden van Hye-Schoutheer werd hij met ingang van 1 januari 1832 tot stadsarchivaris benoemd.

De magistraat vond het daarnaast ook nodig om op 7 juli van hetzelfde jaar de provinciale archivaris Liévin De Bast tot ere-stadsarchivaris aan te stellen. Deze kreeg als opdracht toezicht uit te oefenen over de klasserings- en inventariseringswerkzaamheden van Parmentier. Na het overlijden van De Bast werd de advocaat Auguste Van Lokeren ere-stadsarchivaris (vanaf 3 november 1832).

Parmentier slaagde er op relatief korte termijn in een eerste ordening van de stedelijke documenten door te voeren en een summiere inventaris te publiceren (1835). Hij bekwam van de stedelijke overheid financiële middelen om een leeszaal voor de archiefbezoekers in te richten en om jaarlijks boeken en documenten voor de eigen verzamelingen te verwerven. Zijn grootste verdienste als archivaris

lag op het vlak van de restauratie en conservatie. De amorfe massa losse fragmenten en katernen stadsrekeningen en staten van goederen bracht hij samen in banden. Beschadigde registers liet hij zorgvuldig herinbinden of restaureren. En ook losse stukken zoals charters en kaarten werden hersteld.

Naast archivaris was hij ook lid van de Commissie ter Bewaring van de Monumenten en Kunstvoorwerpen, thans Commissie van Monumenten en Stadsgezichten (vanaf 7 juli 1832).

Zijn nagelaten oeuvre bleef beperkt tot twee publicaties in verband met de stedelijke archieven.

Van het plan om de Gentse documenten daterend uit de tweede helft van de 16de eeuw uit te geven, kwam door zijn vroegtijdig overlijden weinig terecht.

Archiefpublicaties (beschrijvingen van de stedelijke archieven):

Documens relatifs à la Hanse Teutonique en Flandre, déposés aux archives de la ville de Gand, in *Messenger des Sciences et des Arts de la Belgique (MSA)*, 2de reeks, 1, (1833), 466-467; samen met A. VAN LOKEREN, *Notice sur le dépôt des archives de Gand*, in *MSA*, 3, (1835), 54-88.

Bronnen:

SAG, Archief van het Stadsarchief, zonder reeksnummer (persoonlijk dossier verspreid tussen de correspondentie).

P. VAN DUYSE, *Nécrologie* (Charles Parmentier), in *MSA*, 6, (1838), 226-228; V. VANDER HAEGHEN, *Parmentier (Charles)*, in *Biographie Nationale*, 16, (1901), 647-648.

3.3. Prudens Van Duyse, stadsarchivaris van 1 juni 1838 tot 13 november 1859

Prudens Van Duyse werd geboren op 17 september 1804 te Dendermonde en overleed op 13 november 1859 te Gent.

Hij studeerde achtereenvolgens wijsbegeerte aan de Leuvense Universiteit (1826-1827) en rechten aan de Gentse Universiteit (1827-1832). In augustus 1832 behaalde hij een doctoraat in de rechten. Toen reeds was Van Duyse een gevierd dichter, met verschillende prijzen bekroond op poëziewedstrijden en met enige succesvolle publicaties.

In 1835 benoemde de Stad Dendermonde hem tot onbezoldigd archivaris en tot bestuurder van de plaatselijke Kunstacademie.

Na zijn aanstelling tot leraar aan het Koninklijk Atheneum te Gent in september 1836, vestigde hij zich definitief in de stad. Hij vond er aansluiting met Vlaamsgezinde orangisten zoals Jan Frans Willems, Ferdinand August Snellaert en anderen. Deze figuren ijverden voor de doorbraak van een volkseigen taal en cultuur en hadden een groot aandeel in het ontstaan van de Vlaamse Beweging. Binnen deze groep was Van Duyse één van de krachtigste verdedigers van de culturele verbondenheid tussen Zuid en Noord en algemener tussen de Germaanse volke-

ren. In die optiek sloot hij zich aan bij de Gentse Maetschappij van Vlaemsche Letteroefening, die als kenspreuk een dichtfragment van hem *De tael is gantsch het volk* voerde (1836) en bij het Vlaemsch Gezelschap (1846). Verder stichtte hij het Vlaemsch-Duitsch Zangverbond (1844) en was een actief medewerker aan de Nederlandsche Tael- en Letterkundige Congressen (vanaf 1849).

Hij werd lid van de Société Royale des Beaux-Arts et de Littérature de Gand (sinds 1837) en de Académie Royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique (sinds 1855).

De Gentse Gemeenteraad benoemde hem op 28 mei 1838 tot stadsarchivaris in opvolging van de overleden Charles Parmentier. Met ingang van 1 juni nam hij het archivarisambt op en verliet het Koninklijk Atheneum.

De onder zijn voorgangers nog niet afgewerkte archiefklassering en -inventarisering zette hij intensief verder. Onder meer stelde hij met losse stukken kunstmatige archiefreeksen samen, wat volgens het huidige archivistisch herkomstbeginsel niet aanvaardbaar meer is. Deze toch erg belangrijke reeksen hebben betrekking op de 16de eeuw, de geschiedenis van de rederijderskamers en de briefwisseling met prominente personen. Zijn hoofdaandacht ging echter uit naar het ordenen en beschrijven van de oorkonden. Van zowel de originele charters als de oorkonden gecopieerd of overgeschreven in de zogenaamde *cartularia* werden chronologische lijsten vervaardigd en vanaf 1849 gepubliceerd onder de titel *Inventaire analytique*. De eerste aflevering van deze monumentale inventaris omvatte 548 nummers en behandelde de jaren 1070-1430. Van elk stuk was een inhoudsanalyse opgenomen, de datering, de vindplaats in het Stadsarchief en de eventuele gedrukte uitgaven ervan. Bij zijn overlijden waren drie delen verschenen met de oorkonden tot het

jaar 1585. In 1867 voleindigde Edmond De Busscher het opzet in hoofdzaak op basis van de nota's van zijn voorganger. Van Duyse zette zich ook in om een archiefbibliotheek tot stand te brengen en de verzamelingen uit te breiden door aankoop of schenking. Hij legde het er vooral op aan de archieven van instellingen, die met de Franse tijd opgeheven waren en in privaat bezit overgegaan, te recupereren. Met het Rijksarchief kwam hij in 1858 tot een archiefruil. Dubbels van de stadsrekeningen werden ingewisseld tegen zesentwintig rollen en drieëntwintig registers rekeningen van Gentse baljuws, van gerechtsofficieren en van de muntslag. Tenslotte verbeterde hij de behuizing van de archieven door de bescheiden ruimer te ordenen in vier zalen van het Stadhuis. Twee kleinere plaatsen deden dienst als kabinet van kaarten en plannen en als leeszaal.

Buiten het archief kreeg Van Duyse ook andere opdrachten in stadsdienst toegevoegd: een lidmaatschap van de Commissie ter bewaring van de Monumenten en Kunstvoorwerpen, nu Commissie van Monumenten en Stadsgezichten (sinds 22 januari 1840) en een leeropdracht voor een cursus nationale geschiedenis aan de Kunstacademie (sinds 17 november 1855).

Zijn omvangrijk nagelaten oeuvre bestaat in hoofdzaak uit poëzie, toneelwerken en studies over taal- en letterkunde. Op het historisch-wetenschappelijk vlak ging zijn interesse uit naar de 16de eeuw, het verleden van Gent en Dendermonde en de geschiedenis van de rederijkerskamers. Over al deze onderwerpen publiceerde hij in tijdschriften zoals *Belgisch Museum* en *Messenger des Sciences Historiques de Belgique*. Zijn bekendste monografie is het postuum verschenen tweedelig *De rederijkkamers in Nederland. Hun invloed op letterkundig, politiek en zedelijk gebied* (1900-1902).

Prudens Van Duyse bekwam de vijfjaarlijkse staatsprijs voor Vlaamse letterkunde over de periode 1855-1859.

Archiefpublicaties (beschrijvingen van de stedelijke archieven):

Sur les registres des archives de la ville de Gand que Charles V aurait fait détruire, in *Messenger des Sciences Historiques de Belgique* (MSH), 2de reeks, 21, (1853), 158-163; *Inventaire des placards et ordonnances imprimés, conservés aux archives de la ville de Gand*, in MSH, 23, (1855), 377-378; samen met E. DE BUSSCHER, *Inventaire analytique des chartres et documents appartenant aux archives de la ville de Gand*, (Gent, 1849-1867).

Archiefuitgaven (uitgaven van documenten uit het Stadsarchief):

Lettres concernant l'arrivée du duc d'Albe aux Pays-Bas, in MSH, 8, (1840), 467-472; *Van Eupen envoyé aux Etats de Flandre en 1789*, in MSH, 10, (1842), 497-499; *Klagten der zieke poorters in het gasthuis te Gent ten jaren 1349*, in *Belgisch Museum* (BM), 7, (1843), 83-95; *Zonderling vonnis van het jaer 1443*, in BM, 7, (1843), 227-228; *Une prière publique au moyen-âge*, in *Annales de la Société Royale des Beaux-Arts et de Littérature de Gand* (ASRBL), 3 (1848-1850), 246-259; *Tableau de l'époque des troubles religieux à Gand du 18 août 1565 au 7 mai 1567*, in ASRBL, 3, (1848-1850), 283-327; *Droits du maître fauconnier de Flandre. Ordonnance au sujet des veneurs*, in ASRBL, 4, (1851-1852), 349-353; *Het*

groot schietspel en de rederijkersspelen te Gent in mei tot july 1498, in *ASRBL*, 6, (1855-1856), 273-314; *Broederschap der jongmans van den waterwijk te Gent ten jare 1657*, in *ASRBL*, 6, (1855-1856), 315-321.

Bronnen:

SAG, Archief van het Stadsarchief, zonder reeksnummer (persoonlijk dossier verspreid tussen de correspondentie).

J. DECAVELE, *Prudens Van Duyse als stadsarchivaris van Gent*, in *Heemkundige Kring de Oost-Oudburg v.z.w. Jaarboek*, XI, (1973-1974), 19-29; S. BRACKE, *Duyse, Prudens Jan Marie van*, in *Nationaal Biografisch Woordenboek*, 8, (1979), 244-260; D. VERSTRAETE en J. DECAVELE, *Prudens Van Duyse 1804-1859*, (Dendermonde, 1983-1986), 2 dln. (het derde en laatste deel door A. DEPREZ is in voorbereiding).

3.4. Edmond De Busscher, stadsarchivaris van 28 januari 1860 tot 17 januari 1882

Edmond De Busscher werd op 18 januari 1805 te Brugge geboren en overleed op 17 januari 1882 te Gent.

Zijn vader Guillaume kwam zich in 1814 als drukker in de stad vestigen en gaf er onder meer het blad *Gendschen Mercurius* uit. Van 1834 af nam Edmond samen met zijn broer de drukkerij over. Van zodra er echter een volwaardige opvolger was, trok hij zich uit het bedrijf terug.

Hij begon studies aan de Universiteit te Gent en werd kandidaat in de wijsbegeerte en letteren.

De Gentse magistratuur stelde hem aan tot lid en penningmeester van de stedelijke Commissie ter bewaring van de Monumenten en Kunstvoorwerpen (vanaf 12 juni 1847) en tot lid van de bestuursraad van de Kunstacademie (vanaf 18 augustus 1855).

In 1856 werd hij benoemd tot «*préposé en chef*» van het archief van de Raad van Vlaanderen. De bescheiden van dit hoogste gerechtshof in Vlaanderen waren toen in het Gentse Justitiepaleis ondergebracht.

Op 21 januari 1860 benoemde de Gemeenteraad hem tot stadsarchivaris in opvolging van de overleden Prudens Van Duyse.

Nadat hij op 28 januari daaropvolgend effectief zijn stedelijk ambt opgenomen had, bereidde hij het laatste gedeelte van de door Van Duyse begonnen *Inventaire analytique* van de oorkonden voor en publiceerde het (1867). De aangekondigde tafels op de gehele inventaris bleven helaas achterwege. Verder begon hij – in samenspraak met de in 1863 opgerichte Archiefcommissie – het Modern Archief, dat de stedelijke documenten bevatte van na 1 oktober 1795, te inventariseren. Het meest indrukwekkende aan zijn archivarisschap is echter de lange lijst van gerealiseerde aanwinsten. Vele van deze stukken werden nadien door zijn opvolger Victor Vander Haeghen aan de Stads- en Universiteitsbibliotheek overgedragen. Niet alleen kon hij de hand leggen op allerlei kronieken en manuscripten,

maar ook op eigenlijke archiefbescheiden afkomstig van de ambachtsgilden, van de geestelijke en caritatieve instellingen en van bekende Gentse families. Zo verwierf hij onder meer de gehele nalatenschap van de stadsarchitect Louis Roelandt.

De Busscher was ook aangesloten bij wetenschappelijke verenigingen: bij de Klasse der Schone Kunsten van de Académie Royale de Belgique en eerst als lid en vanaf 1847 als secretaris bij de Société Royale des Beaux-Arts et de Littérature de Gand. Van bij de stichting in 1860 van de commissie voor de publicatie van de *Biographie Nationale* werd hij secretaris.

Ook op provinciaal vlak zetelde hij in een aantal commissies: de Commissie van Monumenten, de Commissie voor Statistiek en de Syndicale Kamer voor Kunstambachten.

Zijn nagelaten geschriften betreffen vooral de Gentse kunsthistoriografie en de biografie. Bekend gebleven zijn: *Recherches sur les peintres gantois des XIVe et XVe siècles* (1859) en *Recherches sur les peintres et sculpteurs à Gand du XVIe-*

siècle (1866). Hij vervaardigde ook de teksten bij de tekeningen van historische kostuums en stoeten van Felix De Vigne en schreef tientallen nota's voor de *Biographie Nationale*.

Archiefpublicaties (beschrijvingen van de stedelijke archieven):

Le livre de la corporation des peintres et sculpteurs gantois (1338 à 1539-1574 à 1712), in *Bulletin de l'Académie Royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique*, XX, (1853), nr. 2, 292-306; samen met P. VAN DUYSSE, *Inventaire analytique des chartres et documents appartenant aux archives de la ville de Gand*, (Gent, 1849-1867).

Bronnen:

SAG, Personeel, reeks D2/III.

A. SIRET, *Edmond De Busscher*, in *Annuaire de l'Académie Royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique*, 49, (1883), 389-399.

3.5. Victor Vander Haeghen, stadsarchivaris van 6 april 1882 tot 3 mei 1916

Victor Vander Haeghen werd te Gent geboren op 26 september 1854 als zoon van de bekende bibliograaf Ferdinand en overleed er op 3 mei 1916.

Hij studeerde achtereenvolgens aan de Universiteiten van Gent en Luik en behaalde er doctoraten in de rechten (augustus 1876) en in de wijsbegeerte (maart 1879). Hierna vertrok hij naar Duitsland en liet zich eind 1879 inschrijven aan de Universiteit van Heidelberg. Na korte verblijven te Leipzig en te Berlijn (1880), vestigde hij zich in Parijs. Hij volgde er van eind 1880 tot eind 1881 colleges aan de Parijse Universiteit, aan het Collège de France en aan de Ecole des Chartes.

Terug in Gent, werd Vander Haeghen bij gemeenteraadsbesluit van 25 maart 1882 tot stadsarchivaris benoemd in opvolging van de overleden Edmond De Busscher. De Archiefcommissie installeerde de nieuwe archivaris plechtig op haar zitting van 6 april 1882.

Van bij zijn aanstelling begon hij samen met enkele medewerkers, waaronder kapitein Vanden Bemden, de stedelijke archieven op een definitieve wijze te ordenen en beschrijven. Deze activiteiten vonden een neerslag in talloze handgeschreven lijsten en ontledingen van registers, in een gedrukte tweedelige inventaris van de religieuze instellingen (1887-1889) en in een gedrukte algemene inventaris van het Oud Archief (1896).

In zijn ijver om tot die vlotte ordening te komen heeft hij echter een groot aantal oude en moderne archiefbescheiden vernietigd. Verder liet hij tal van waardevolle handschriften, affiches, dagbladen, kaarten en plannen uit zijn instelling overbrengen naar de Stads- en Universiteitsbibliotheek, die onder de hoede stond van zijn vader Ferdinand, en werd het omvangrijke notariaatsarchief aan het Rijksarchief overgedragen (1888). Deze minder gelukkige initiatieven kunnen zeker niet goed-

gepraat worden, maar er is een verklaring voor. De archiefbewaarplaatsen in het Stadhuis waren ontoereikend en slecht uitgerust. In die optiek was het een kleine stap om te beslissen de «hinderlijke» papieren af te voeren en de waardevolle stukken elders onder te brengen.

Onder zijn archivarisschap vallen toch enige belangrijke aanwinsten te noteren, met name documenten afkomstig van de Gentse ambachtsgilden, van de Burgerlijke Godshuizen en van het Bureel van Weldadigheid.

Vander Haeghen was ook lid en secretaris van de stedelijke Commissie van Monumenten en Stadsgezichten (vanaf 7 november 1887) en lid van de Commissie van het Oudheidkundig Museum (vanaf 30 oktober 1893).

Hij was tevens aangesloten bij een aantal wetenschappelijke verenigingen: als stichtend lid en van 1901 af als ondervoorzitter van de Maatschappij van Geschieden Oudheidkunde te Gent en van 1900 af als corresponderend lid van de Académie Royale d'Archéologie de Belgique.

Naast zijn taken in stadsdienst werd hij belast met leeropdrachten. Bij koninklijk besluit van 7 juni 1884 werd hij aangesteld voor de leergang paleografie in de Vlaamse normaalsectie, die toegevoegd was aan de faculteit van wijsbegeerte en letteren van de Rijksuniversiteit te Gent. Na de afschaffing van de Vlaamse leergang in 1890 bewam hij een docentschap in de middeleeuwse paleografie aan de voormelde faculteit zelf. In 1891 werd hem nog een vrije cursus bibliografie toegewezen, maar deze is in de praktijk nooit gegeven.

Tijdens de eerste jaren van zijn professionele loopbaan bleef Vander Haeghen ook een levendige belangstelling koesteren voor de filosofie. Zo promoveerde hij

op 5 augustus 1886 tot speciaal doctor in de wijsbegeerte aan de Universiteit te Luik met een studie over de 17de-eeuwse Antwerpse wijsgeer Arnold Guelincx (te Gent uitgegeven in 1886) en publiceerde tot in 1892 enige artikels rond dezelfde figuur.

Zijn nagelaten œuvre heeft echter in hoofdzaak betrekking op de geschiedenis en kunstgeschiedenis van Gent en het Stadsarchief. Het omvat bijna uitsluitend korte analytische bijdragen in wetenschappelijke tijdschriften. Tot echte syntheseswerken kwam Vander Haeghen niet. Daarvoor was hij te veel bezig met klasserings- en inventariseringswerkzaamheden in het archief. Ook zijn groots plan om een *corpus* van teksten tot 1540 uit te geven betreffende de Gentse ambachtsgilden bleef onvoltooid.

Daarnaast was hij medestimulater en actief medewerker aan enige groepspublicaties: *Inventaire archéologique de Gand* (1897-1915), *Oorkondenboek der Stad Gent* (1900-1908) en *Gand. Guide illustré* (vier edities tussen 1905 en 1913).

Archiefpublicaties (beschrijvingen van de stedelijke archieven):

Les archives communales de Gand en 1883 et en 1884, in *Messenger des Sciences Historiques de Belgique* (MSH), 2de reeks, 52, (1884), 481-484; *Les archives de la ville de Gand en 1885 et 1886*, in MSH, 55, (1887), 114-116; *Sceau de François I*, in MSH, 55, (1887), 491; *Inventaire des archives de la ville de Gand. Etablissements religieux*, (Gent, 1887-1889), 2 dln.; *Archives gantoises*, IV. *Notes sur les archives du Vieux-Bourg conservées à l'hôtel de ville*, in MSH, 56, (1888), 338-344; *Les armoiries des registres scabinaux de Gand*, in MSH, 57, (1889), 1-18; *Papiers conservés dans les combles de l'hôtel de ville de Gand*, in MSH, 57, (1889), 344-347; *Archives gantoises*, VI. *Notes sur les papiers conservés dans les combles de l'hôtel de ville*, in MSH, 58, (1890), 73-76; *Inventaire des archives de la ville de Gand. Catalogue méthodique général*, (Gent, 1896); *Le livre de la corporation des peintres gantois*, in *Bulletijn der Maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde te Gent* (MGOG), 5, (1897), 116-125; *Les comptes de la ville. La sentence arbitrale de 1178. Le premier sceau de Gand. Reliure du registre de la corporation des brasseurs. Reliure du petit registre des tonlieux. Reliure de Liévin Stuvaert. Fermoirs d'Eloi de Wulf. Armoiries octroyées à Gand par Napoléon. Le blason de Gand. Tailles du vin consommé aux audiences de la Keure. Le livre rouge de Gand. Le livre noir de Gand. Registre des tanneurs. Coins, appliques et fermoirs. Reliure gothique avec représentation de l'Annonciation. Registre censier. Reliure de registre censier à clous de cuivre. Sceau de la ville. Collection de plans de maisons*, in *Inventaire archéologique de Gand*, (Gent, 1897-1915), passim; *Mémoire sur des documents faux relatifs aux anciens peintres, sculpteurs et graveurs flamands*, (Brussel, 1899); *Anciennes façades gantoises. Oude Gentsche gevels*, (Gent, 1907).

Archiefuitgaven (uitgaven van documenten uit het Stadsarchief):

A propos d'une lettre de Van Hulthem, in MSH, 52, (1884), 250-251; *Gand (Gent)* in C. RUELENS, E. OUVERLEAUX en J. VAN DEN GHEYN (red.), *Atlas des villes de la Belgique au XVIe siècle. Cent plans du géographe Jacques de Deventer*, (Brussel, 1884), z.p.; *Archives gantoises*, I, *Brasseries à Gand au XVe et au XVIIe siècle*, in MSH, 54, (1886), 125-133; *Archives gantoises*, II, *La culture de la vigne à Gand*, in MSH, 54, (1886), 133-139; *Archives gantoises*, III, *Le P. Costerus à Gand (XVIe siècle)*, in MSH, 55, (1887), 86-88; *Archives gantoises*, IV, *Les jésuites à Gand au XVIe siècle*, in MSH, 55, (1887), 88-105, 211-218, 331-350, 465-470 en 56, (1888), 216-227; *Het klooster ten Walle en de abdij van den Groenen Briel. Stukken en oorkonden*, (Gent, 1888); *Bijdragen tot de geschiedenis*

en publicaties. Wel heeft hij in december 1918 de waardevolle archiefstukken, die sinds 1915 op bevel van de Duitsers in de crypte van het Geraard de Duivelsteen (Rijksarchief) waren opgeborgen, terug naar het Stadhuis doen brengen. Zijn grootste verdienste als archivaris was de uitbouw van de handbibliotheek in het Stadsarchief, die hij vooral op het vlak van de archivaliek, de diplomatiek en de paleografie aanzienlijk verrijkte. Hij streefde er onder meer naar alle bronnenuitgaven, die geheel of gedeeltelijk gebaseerd waren op de documenten van zijn archief, door aankoop of schenking te verwerven.

Van zijn plannen om een *cartularium* uit te geven van alle bescheiden betreffende de Gentse geschiedenis tussen 700 en 1300 en om een derde aflevering op te stellen van de door Vander Haeghen begonnen *Inventaire des archives de la ville de Gand. Etablissements religieux* (Gent, 1887-1889) is helaas niets terecht gekomen.

Fris was lid van de volgende wetenschappelijke verenigingen: de Académie Royale d'Archéologie de Belgique, de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde te Leiden en het Historisch Genootschap gevestigd te Utrecht. Van 1900 af werd hij gewoon lid en van 1908 af secretaris van de Maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde te Gent. Toen deze Maatschappij in 1913 naar aanleiding van de wereldtentoonstelling te Gent het 23ste Congres van het Oudheid- en Geschiedkundig Verbond van België inrichtte stelde men Fris aan tot secretaris-generaal van het organiserend comité. In die hoedanigheid publiceerde hij onder meer de voorlopige congresverhandelingen en -verslagen.

Zijn wetenschappelijk oeuvre heeft betrekking op de geschiedenis van het graafschap Vlaanderen en specifiek op de geschiedenis van Gent en Geraardsbergen. Naast talrijke bijdragen in historische tijdschriften, schreef hij een achttiental monografieën. Daarvan bleven vooral twee algemene stadsgeschiedenissen en twee bibliografische werken tot hiertoe onvervangen: *Bibliographie de l'histoire de Gand depuis les origines jusqu'à la fin du XVe siècle* (1907), *Geschiedenis van Geeraardsbergen* (1911), *Histoire de Gand* (1913) en *Bibliographie de l'histoire de Gand depuis l'an 1500 jusqu'en 1850* (1921). Van dit laatste boek verscheen slechts één aflevering. Verder gaf hij twee werkjes uit in verband met de Gentse straatnamen: *De historische persoonsnamen der straten van Gent. Honderd levensbeschrijvingen* (1922) en *De oude straatnamen van Gent* (1925).

Archiefpublicaties (uitgaven van documenten uit het Stadsarchief):

Oorkonden betreffende den opstand van Gent tegen Philips den Goede (1450-53), in *Handelingen der Maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde te Gent (MGOG)*, IV, (1901-1902), 55-146 en VII, (1906-1907), 179-219 en in *Bulletijn MGOG*, 22, (1914), 333-453; *Documents gantois concernant la levée du siège de Calais en 1436*, in *Mélanges Paul Fredericq*, (Brussel, 1904), 245-258; *Eene Gentsche oorkonde over Claus van Lit*, in *Bulletijn MGOG*, 18, (1910), 418-421; *La succession d'Henri de Flandre en 1366*, in *Bulletijn MGOG*, 20, (1912), 434-441; *Plans de Gand. Introduction aux documents topographiques publiés par la Commission des Monuments de la ville de Gand*, (Gent, 1920); *La restriction de Gand (13 juillet*

1468), in *Bulletijn MGOG*, 31, (1922-1923), 57-142; *Un financier et mécène gantois du XVe siècle. Laurent de Maech*, (Antwerpen, 1924); samen met P. BERGMANS en V. VANDER HAEGHEN, *Documents topographiques relatifs à la ville de Gand XVIe-XVIIIe siècles*, (Gent, z.d.).

Bronnen:

SAG, Personeel, reeks D 2°/VIII.

H. VAN WERVEKE, *Victor Fris (1877-1925)*, in T.LUYCKX (red.), *Rijksuniversiteit te Gent. Liber memorialis 1913-1960. I, Faculteit der Letteren en Wijsbegeerte*, (Gent, 1960), 198-201.

3.7. Henri Nowé, stadsarchivaris van 1 augustus 1925 tot 31 juli 1957

Henri Nowé werd te Gent geboren op 15 december 1894 en overleed in dezelfde stad op 15 maart 1986.

In 1913 begon hij geschiedenisstudies aan de toen nog exclusief Franstalige Gentse Rijksuniversiteit. Wegens de oorlogsomstandigheden promoveerde hij pas in 1921, op 27-jarige leeftijd. Hij bewam met de grootste onderscheiding een doctoraat in de geschiedenis. Zijn proefschrift, dat onder de leiding van professor Henri Pirenne voorgelegd werd, had als onderwerp de grafelijke baljuws in Vlaanderen tot het einde van de 14de eeuw. Daarnaast slaagde hij in 1919 en 1922 voor de eerste en de tweede kandidatuur in het notariaat. Hij rondde zijn historische opleiding af met cursussen aan de Ecole des Chartes en de Ecole Pratique des Hautes Etudes te Parijs.

Na het indertijd gebruikelijke kandidaat-archivarisexamen, vatte hij een stagejaar aan onder de leiding van Joseph Cuvelier in het Algemeen Rijksarchief te Brussel en klasseerde en inventariseerde er het archief van het Burgerlijk Commissariaat-Generaal, in samenwerking met zijn collega Joseph Denys. Het Burgerlijk Commissariaat-Generaal was een centrale instelling die van 1784 tot 1786, in 1789 en van 1790 tot 1795 de hulpdiensten van het leger op oorlogsvoet beheerde en de betrekkingen met de burgerbevolking verzorgde. Op 1 januari 1924 volgde zijn aanstelling tot archivaris bij het Rijksarchief te Gent.

Nowé werd op 13 juli 1925 door de Gentse Gemeenteraad benoemd tot stadsarchivaris, in opvolging van de overleden Victor Fris. Per 1 augustus trad hij effectief in dienst en verliet het Rijksarchief.

Naast stadsarchivaris werd hij lid van de stedelijke Commissie van Monumenten en Stadsgezichten (sinds 4 januari 1926), conservator van het Munt- en Penningskabinet (sinds 3 december 1928), conservator van de Oudheidkundige Musea en de Historische Monumenten (sinds 14 juli 1930) en conservator van het Museum van Nijverheids- en Decoratieve Kunst, thans het Museum voor Sierkunst (sinds 1 januari 1932).

In die hoedanigheden besteedde hij de meeste tijd aan de reorganisatie en de modernisering van de musea en het archief. Het Stadsarchief kreeg een aangepaste

behuizing in de gebouwen van de opgeheven Berg van Barmhartigheid aan de Abrahamstraat (1931-1932) en de tentoongestelde collecties van alle musea die onder zijn bevoegdheid ressorteerden werden heringericht.

Nowé voerde ook een actieve verwervingspolitiek. Zo slaagde hij erin de topografische atlas van de Stad (de zogenaamde Atlas Goetghebuer) in 1935 uit de Universiteitsbibliotheek te verkrijgen. De honderden prenten en gezichten werden op het archief ondergebracht, de bijhorende foto's afgestaan aan de Commissie van Monumenten en Stadsgezichten en de volkskundige stukken aan het Museum voor Folklore. Enige grotere werken, waaronder het bekend Panoramisch Gezicht op Gent uit 1534, werden tentoongesteld in het Bijlokemuseum. Verder kon hij verschillende individuele personen en instellingen er toe brengen hun familiearchieven en bedrijfsarchieven te deponeren of te schenken. In 1955 tenslotte organiseerde hij een grote archiefruil met het Rijksarchief te Gent. Hierbij werden alle bescheiden van de Gentse ambachtsgilden in het Stadsarchief samengebracht en het archief van de geestelijke instellingen in het Rijksarchief.

Belangwekkende aanwinsten voor de musea waren: een verzameling dwang- en foltertuijgen voor het Gravensteen (1935), de zogenaamde muntschat van Zelzate (1954) en de Chinese kunstcollectie-Spruyt (1954-1955).

Onder zijn beheer werd het ook de gewoonte geregeld tijdelijke kunsttentoonstellingen voor een breed publiek op te zetten. Deze manifestaties vonden vooral in het Museum voor Sierkunst plaats.

Op 1 augustus 1957 ging Henri Nowé met pensioen.

Buiten voormelde activiteiten in stedelijke dienst was hij nog lesgever aan de Ecole des Hautes Etudes, de Franstalige tegenhanger van de vernederlandste Gentse Universiteit.

Hij was tevens lid van diverse wetenschappelijke verenigingen: van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen, van de Société Royale de Numismatique, van Archief- en Bibliotheekwezen in België en van de Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent. Van deze laatste vereniging bleef hij tot zijn overlijden ondervoorzitter.

Zijn nagelaten oeuvre betreft de geschiedenis van Gent en Vlaanderen en de stedelijke monumenten. Naast artikelen in wetenschappelijke en toeristische tijdschriften en in tentoonstellingscatalogi, publiceerde hij de volgende monografieën: *Les baillis comtaux de Flandre. Des origines à la fin du XIVe siècle* (1928), samen met Henri Obreen de derde uitgave van Henri Pirenne's *Bibliographie de l'histoire de Belgique* (1931), *La bataille des Eperons d'Or* (1945), *Het Belfort van Gent. De Lakenhalle. De Mammelokker* (1949) en *Het Stadhuis van Gent* (1949). Van deze laatste twee werkjes verscheen ook een Franstalige versie.

Archiefpublicaties (beschrijvingen van de stedelijke archieven):

Jaarlijkse verslagen betreffende het Stadsarchief en de Gentse Oudheidkundige Musea en Historische Monumenten in Cultureel Jaarboek voor de Provincie Oost-Vlaanderen, 2-6, (1948-1952), passim; *Quelques aspects des archives de la ville de Gand*, in *Archives, Bibliothèques et Musées de Belgique*, XXII, (1951), 14-18; *Oorkonden uit het Stadsarchief van Gent, in Oostvlaanderen vlagt. Catalogus*, (Middelburg, 1952), 40-43; *Een greep in het archief der oude gebuurtten*, in *Koninklijk Verbond van de Gebuurtedekenijen der Stad Gent. Tien lustrums geleden. 1903-1953*, (Gent, 1953), 10-14.

Bronnen:

SAG, Personeel, reeks IV/483(7).

R.C. VAN CAENEGEM, *In memoriam Dr. H. Nowé*, in *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, n.r., XL, (1986), 5; J. VANNIEUWENHUYSE, *Henri Nowé (In memoriam)*, in *Kultureel Jaarboek voor de Provincie Oost-Vlaanderen*, 40, (1986), 330-331.

3.8. Julien Boes, stadsarchivaris van 1 augustus 1957 tot 31 januari 1964

Julien Boes werd te Gent geboren op 14 januari 1899 en overleed er op 29 oktober 1968.

In 1917 beëindigde hij met vrucht de moderne humaniora aan het Koninklijk Atheneum van de Ottogracht.

Hij solliciteerde voor een betrekking bij het Stadsbestuur van Gent en werd tijdelijke bediende op het Stadhuis. Op vraag van archivaris Fris muteerde hij op

1 augustus 1918 naar het Stadsarchief. Fris zorgde voor een praktische opleiding in de archieftaken en stimuleerde hem om zijn cursussen diplomatiek en paleografie aan de Gentse Universiteit te volgen.

Zijn mutatie betekende de start van een administratieve loopbaan in het archief. Hij werd achtereenvolgens bureelbode (1 oktober 1919), commies (1 mei 1923) en, na geslaagd te zijn in een examenproef voor de stedelijke Archiefcommissie, secretaris (1 januari 1929).

Op 15 november 1930 verwierf Boes het door de staat uitgereikte diploma van archivaris-paleograaf.

Hierna benoemde de Gemeenteraad hem tot hulpconservator van het Stadsarchief, de Oudheidkundige Musea en de Historische Monumenten (10 april 1933). In de daaropvolgende jaren was hij de rechterhand van archivaris-conservator Nowé en had vooral een groot aandeel in de reorganisatie van de stedelijke musea.

Sinds de verhuis van de stedelijke archieven van het Stadhuis naar de afgeschafte Berg van Barmhartigheid in de Abrahamstraat betrok hij de woning van de gewezen intendant of directeur van de Berg en stond in voor de permanente bewaking van de lokalen.

Na de opruiststelling van Nowé werd hij bij gemeenteraadsbesluit van 12 juli 1957 tot stadsarchivaris aangesteld. Hij nam zijn ambt effectief op per 1 augustus van hetzelfde jaar.

Onder zijn beheer brak een eerder stille periode aan voor het Stadsarchief. De belangrijkste innovatie was de uitbouw van een fotografisch laboratorium. Niet alleen werden er foto's voor het leeszaalpubliek vervaardigd, maar het lag ook in de bedoeling om microfilms aan te maken teneinde van de meest waardevolle archiefstukken duplicaten ter beschikking te hebben. In 1961 vond een grote wijziging plaats in het archiefbestand. De archivaris liet toen omwille van een tekort aan plaatsruimte de omvangrijke reeks bevolkingsregisters terug naar de Dienst Bevolking overbrengen.

Boes was echter voor alles volkskundige. Nadat de Stad Gent op 28 september 1931 het Museum voor Folklore (later Museum voor Volkskunde) overgenomen had, werd hij tot conservator aangesteld. De verzamelingen van de Bond der Oostvlaamse Volkskundigen werden aangevuld met voorwerpen en drukwerken afkomstig uit het Museum van Oudheidkunde en het Stadsarchief. De nieuwe instelling opende haar deuren op 16 juli 1932 in de kapel van het Vrouwenbroersklooster in de Lange Steenstraat. Toen dit gebouw moest ontruimd worden, ijverde hij voor een nieuw onderkomen in het Alijnshospitaal aan de Kraanlei. Na restauratie van het hospitaal werden de verzamelingen in 1962 verhuisd.

Met ingang van 1 februari 1964 ging Boes op rust als stadsarchivaris. Het conservatorschap van het Museum voor Volkskunde zette hij verder tot 9 november 1964.

Zijn belangrijkste nagelaten geschriften omvatten een historische studie over de Lieve in de *Bulletijn der Maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde te Gent* (1929) en enige volkskundige bijdragen in het tijdschrift *Oostvlaamsche Zanten*. Van dit laatste tijdschrift was hij tot begin 1966 redacteur.

Archiefpublicaties (uitgave van documenten uit het Stadsarchief):

De tinnenpotgieterij te Gent, in *Oostvlaamsche Zanten*, 10, (1935), 1-22.

Bronnen:

Persoonlijk dossier op de Dienst Pensioenen (Onderstraat, 77 te Gent).

M. VAN WESEMAEL, *In memoriam Julien Boes*, in *Oostvlaamsche Zanten*, 43, (1968), 202-203.

3.9. Antoon Wyffels

Bij gemeenteraadsbesluit van 20 april 1964 stadsarchivaris met ingang van 1 mei 1964.

Per 1 januari 1971 werd hij benoemd tot directeur van de nieuw opgerichte Dienst voor Culturele Zaken. Voorlichtingsambtenaar vanaf 1 december 1984. Kabinetschef van de burgemeester vanaf 1 januari 1987.

3.10. Johan Decavele

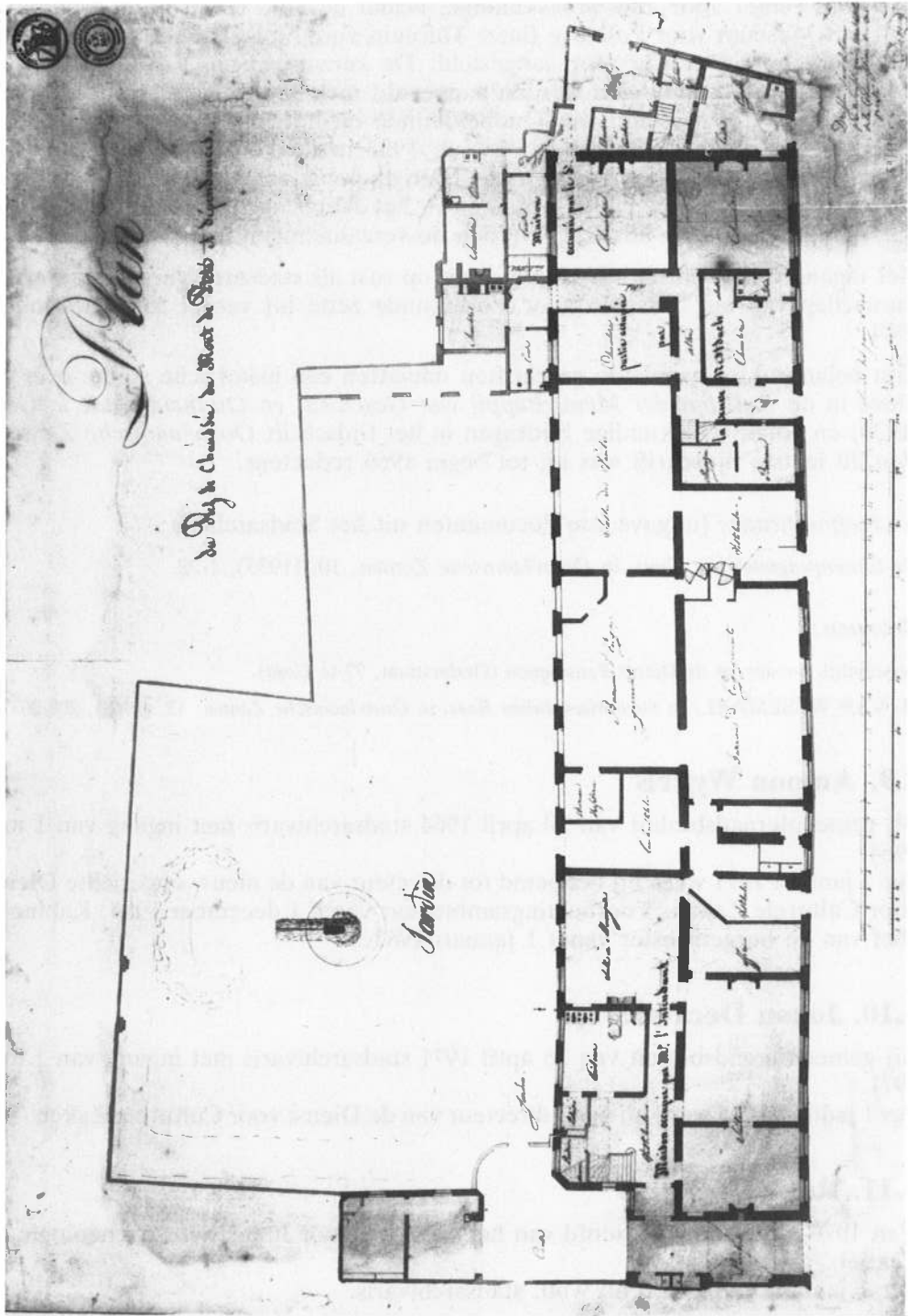
Bij gemeenteraadsbesluit van 26 april 1971 stadsarchivaris met ingang van 1 mei 1971.

Per 1 januari 1985 werd hij wnd. directeur van de Dienst voor Culturele Zaken.

3.11. René De Herdt

Van 1976 tot 1985 diensthoofd van het Museum voor Industriële Archeologie en Textiel.

Per 1 januari 1986 werd hij wnd. stadsarchivaris.

4. Het archiefgebouw, de afgeschafte Berg van Barmhartigheid in de Abrahamstraat

Bij herhaling poogden de landvorsten vóór 1600 een einde te stellen aan de zeer hoge intresten van de particuliere pandleentafels, die gehouden werden door de Joden en de Lombarden. Noch het radicaal verbieden van alle bestaande leentafels, noch het geleidelijk verlagen van de maximaal toegelaten intresten, bleken echter afdoende remedies. Ze brachten de pandbelening alleen maar in de clandestiniteit. Het oprichten van concurrerende openbare pandhuizen, die de belening goedkoper of gratis maakten, was de enige uitweg.

4.1. Wensel Cobergher

In 1616 gingen de aartshertogen Albrecht en Isabella in op een praktisch voorstel van de Italiaan Mathias Micheli. Door middel van een loterij zou hij de nodige fondsen verzamelen om eerst in Brussel en nadien in andere steden van de Zuidelijke Nederlanden publieke leentafels te stichten. Hij mislukte, vermoedelijk omdat Wensel Cobergher hem te vlug af was en op 9 januari 1618 voor zichzelf de toestemming verwierf om een net van centraal gecontroleerde openbare leenbanken in te stellen, onder zijn directe leiding.

Kort na deze toelating schreef Cobergher een bijna vijfhonderd artikels tellend reglementboek dat op 17 maart 1618 door de aartshertogen bekrachtigd werd.

←

Plan door architect J.J. De Hoon van het gelijkvloers van de Berg van Barmhartigheid en de aansluitende intendantwoning, 1ste helft 19de eeuw (Atlas Goetghebuer, l. 56/1).

Op basis van deze zeer gedetailleerde tekst startte hij zijn project. De eerste Berg werd op 28 september 1618 te Brussel geopend. Andere volgden: in 1620 te Antwerpen en Mechelen, in 1622 te Gent, in 1624 te Atrécht, in 1625 te Bergen, Doornik, Kamerijk en Valenciennes, in 1628 te Brugge, Douai en Rijsel, in 1629 te Namen, in 1630 te Kortrijk, in 1633 te Sint-Winoksbergen, in 1665 te Ieper en in 1782 te Leuven.

4.2. De Gentse Berg

Op 2 mei 1620 werd een koopcontract verleden voor de Gentse Schepenen van de Keure, waarbij Wensel Cobergher het huis Dondersteen in de Meerstraat (thans Bonifantenstraat) verwierf van de advocaat Adriaen Triest voor de som van 10.200 gulden. Hij verving het huis door een imposant gebouw, waarin alle handelingen in verband met het belenen en het opslaan van de panden konden geschieden. Vlak ernaast werd ook een woning ingericht voor de plaatselijke superintendant-particulier. De Gentse Berg van Barmhartigheid opende officieel zijn deuren op 29 november 1622.

Het nodige kapitaal voor de gebouwen, de administratie en de uitkeringen aan de pandbeleners, trok men op verschillende wijzen aan. In een eerste fase werd het ingebracht door middel van erfrenten en vanaf 1634 door lijfrenten. Privé-personen of instellingen stelden een bepaald bedrag ter beschikking en in ruil kregen ze ten eeuwigden dage (erfelijk) of voor de duur van hun leven (lijfelijk) of nog

Item	Description	Value
1	Handel van de Keure... 6100	6100
2	Handel van de Keure... 4700	4700
3	Handel van de Keure... 202 3 0	202 3 0
4	Handel van de Keure... 11401 12	11401 12
5	Handel van de Keure... 110	110
6	Handel van de Keure... 5	5
7	Handel van de Keure... 110	110
8	Handel van de Keure... 110	110
9	Handel van de Keure... 2	2
10	Handel van de Keure... 5 2	5 2
11	Handel van de Keure... 6	6
12	Handel van de Keure... 2	2
13	Handel van de Keure... 5 12	5 12
14	Handel van de Keure... 12	12
15	Handel van de Keure... 2	2
16	Handel van de Keure... 7	7
17	Handel van de Keure... 2	2
18	Handel van de Keure... 1012 - 21	1012 - 21
19	Handel van de Keure... 4 10	4 10
20	Handel van de Keure... 12	12
21	Handel van de Keure... 540	540

Dagboek van het financieel beheer van de Berg van Barmhartigheid, 1-17 februari 1628 (Berg van Barmhartigheid, reeks LXXXIII/66, fol. 1ro).

tot de lossing van de rente door de Berg een jaarlijkse vergoeding uitgekeerd, oorspronkelijk berekend aan 6,25 % per jaar. Verlagen van de intrestvoet van de rente-uitkeringen en ook het niet regelmatig uitbetalen van deze vergoedingen vanaf 1648, betekenden het einde van nieuwe geldinbreng.

Het basiskapitaal lag echter nagenoeg vast en andere inkomsten verzekerden de verdere financiering. Zo moesten de pandbeleners bij de lossing of de verkoop van hun panden een intrest betalen, die vastgelegd was op 15 % (tussen 1635 en 1649 13 % en vanaf 1688 een gedifferentieerde intrestvoet). Ook diende het personeel bij de aanvaarding van een officie of functie in de Berg een borgsom te storten, die pas na het ontslag en de afrekening over de ambtsperiode teruggegeven werd.

Eens de gebouwen en de kapitalen voorhanden kon de Berg zijn eigenlijke activiteiten ontplooiën. De belener, meestal vervangen door een pandinbrenger of -drager, meldde zich tijdens de openingsuren aan met een voorwerp. Naargelang de aard van dit pand werd het geschat door de kleerschatter of de juwelier, die de waarde vastlegde op ten hoogste twee derden van de te verwachten opbrengst bij een eventuele openbare verkoop. De eerste secretaris noteerde voor elk pand een volgnummer en de nodige materiële gegevens in een journaal en vervaardigde een biljet of pandbriefje, waarop hij de geschatte waarde of de beleensom neerschreef. Nooit mocht hij de naam van de belener vermelden. De procedure moest immers volledig anoniem verlopen. Het biljet of pandbriefje werd doorgesneden. Nadat de schatter de ene helft ervan vastgehecht had, werd het pand door een «pandzoeker» naar de magazijnen overgebracht en er in een strikt chronologische orde opgeborgen. De eerste commies overhandigde de andere helft van het pandbriefje aan de eigenaar of zijn vertegenwoordiger en betaalde terzelfdertijd het toegestane geldbedrag uit.

De staantijd of de tijd tussen de dag van de belening en de aflossing bedroeg één jaar en zes weken. Gedurende die tijd kon de pandeigenaar het pand lossen. Het volstond dat hij zich naar de Berg begaf met zijn helft van het pandbriefje. De tweede secretaris noteerde alle gegevens van het briefje in zijn journaal, berekende de verschuldigde intrest en telde deze bij de uitgeleende geldsom. Na betaling van dit totaalbedrag bij de kas van de tweede commies kreeg de eigenaar zijn ingebracht voorwerp terug.

Kwam de belener niet binnen de staantijd zijn pand lossen, dan werd het openbaar verkocht door de «stokhouder» (zo genoemd naar het stokje waarmee hij de afslag bij de verkoop deed). Elke maand organiseerde de Berg daartoe speciale openbare verkoopdagen. De stokhouder bepaalde in overleg met de schatters vooraf de prijzen waartegen de voorwerpen zouden toegewezen worden. Bij verlies, wanneer de verkoopprijs lager lag dan de beleensom en de verschuldigde intrest, moesten de schatters zelf de tekorten bijpassen. Bij winst bleef het boni één jaar en zes maanden ter beschikking van de pandeigenaar. Slechts wanneer deze het niet tijdig kwam afhalen, werd het in de kas van de Berg gestort.

Op deze ganse procedure werd nauwgezet toezicht gehouden door een lokale superintendant-particulier, die voor de dagelijkse algemene bedrijfsvoering in-

stond, en door de raden-assessors. Deze laatsten oefenden controle uit, sloten maandelijks de rekeningen af en troffen in samenspraak met de superintendent maatregelen in verband met het personeel.

Naast en eigenlijk los van de hierboven beschreven *intrestkas* was er in de Gentse Berg ook een *gratiskas*, waar behoeftigen kosteloos leningen op pand konden verkrijgen. De *gratiskas* trad na een kapitaalschenking van bisschop Antoon Triest op 28 januari 1641 in werking. Bij belening moest men hier zelf, in eigen persoon de panden inbrengen. Deze mochten slechts overeenkomen met een maximale beleensom van 3 gulden en de staantijd was beperkt tot zes maanden (vanaf 1688 bedroeg de beleensom 6 gulden en de staantijd één jaar en zes weken). Omdat er weinig beroep gedaan werd op de *gratiskas*, bleef het kapitaal veelal onbenut. Wel vonden er herhaaldelijk geldoverdrachten plaats van de *gratiskas* naar de *intrestkas* om de tekorten te dekken. Ter ere van bisschop Triest werd zijn wapenschild op de voorgevel van het gebouw van de Berg aangebracht en het opschrift «Hier leent men den aermen oock sonder interest».

Gedurende gans het Oud Regime bleef de Gentse Berg grotendeels op die tweeledige wijze bestaan. De tweede komst van de Fransen (1794) bracht echter spectaculaire veranderingen teweeg.

Alle houders van pandbriefjes met een waarde beneden de 20 pond mochten voortaan vrij, zonder terugbetaling van de beleensom hun verpande goederen afhalen. Bovendien was de intendant verplicht alle waardevolle en voor het leger nuttige voorwerpen bij de Franse schatkist in te leveren. Door dergelijke maatregelen werd men gedwongen de activiteiten stil te leggen, zelfs nog vóór het bericht van 12 mei 1795, dat de algehele opheffing van de Bergen voorschreef, Gent bereikte.

De Berg van Barmhartigheid en de bijhorende woning in 1923 (Commissie van Monumenten en Stadsgezichten, fototheek).

Omdat de particuliere pandhuizen door de Fransen wel geduld werden, zette de intendant de beleningen van de intrestkas onder zijn persoonlijke naam verder. De gratiskas bleef ondanks alles gewoon functioneren. De woekerintresten en willekeurige behandelingen die de particuliere leenbanken meebrachten, deden de overheid het eerder genomen opheffingsbesluit reeds op 6 februari 1804 herroepen.

Toch duurde het nog tot 1820 vooraleer de heropening in Gent plaats vond. De gebouwen en eigendommen van de Berg waren intussen verkocht aan de plaatselijke Commissie van de Burgerlijke Godshuizen en het Bureel van Weldadigheid, die de werkzaamheden nu voor eigen rekening beheerden.

De wet van 30 april 1848 bracht de Berg uiteindelijk volledig onder gemeentelijk toezicht. In uitvoering van deze wet werd op 27 april 1850 een nieuw reglement uitgevaardigd. Als panden mocht men juwelen, horloges, kledingstukken en gouden, zilveren en andere metalen voorwerpen inbrengen. Goud en zilver werden tegen vier vijfden van de verkoopwaarde beleend, de andere voorwerpen tegen twee derden. De beleningsintresten waren afhankelijk van het uitgeleende bedrag (van 8 tot 15 %). De staantijd bedroeg dertien en een halve maand; na veertien maanden werden de panden openbaar verkocht.

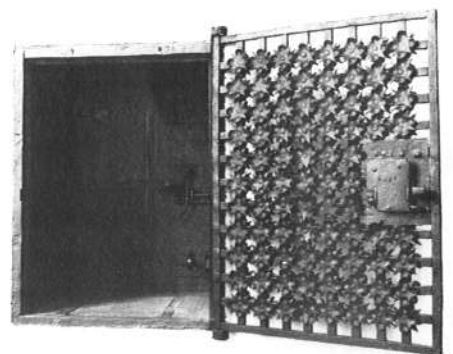
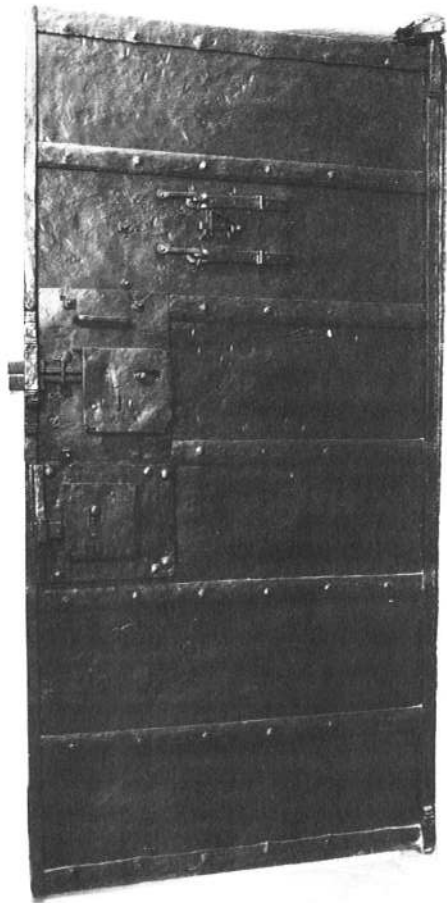
Van 1867 af begonnen personen zoals de Gentse professor François Laurent het nut van de Berg van Barmhartigheid in vraag te stellen. Op de Gemeenteraad werd hieromtrent herhaaldelijk fel gedebatteerd. Pas in 1899, toen de sluiting bij stemming verworpen was en een nieuw reglement aangenomen werd, scheen het probleem definitief van de baan. Tijdens de hieropvolgende jaren echter namen de activiteiten voortdurend af. De daling van het aantal ingebrachte panden deed de bedrijfslasten steeds zwaarder doorwegen op de eindbalans. Toen de dienstjaren 1928 en 1929 van de nu zo genoemde *Openbare Kas van Lening* met aanzienlijke tekorten afgesloten werden, besloot de Gemeenteraad tot likwidatie over te gaan.

De Kas werd in de loop van het jaar 1930 opgeheven. Het gratis lenen op pand werd overgenomen door de Gentse Commissie van Openbare Onderstand, thans O.C.M.W.

4.3. De gebouwen in de Abrahamstraat

De Gentse Berg werd in 1621-1622 opgetrokken onder het toezicht van Wensel Cobergher. De architectonische opvattingen ervan waren nieuw voor de stad en vonden in de latere 17de en 18de eeuw veel navolging.

Het typisch horizontalistisch karakter van de voorgevel wordt veroorzaakt door de ritmische opeenvolging van de vensters, de frontons en de bijhorende tussenpanelen. Het gevelvlak is slechts doorbroken door twee rijkelijk uitgewerkte barokke toegangspoortjes. De rechthoekige vensters zijn omlijst met natuurstenen banden en hebben geen kruisvormige verdeling meer. Boven de toegangsdeur werden de inscriptie «Mons Pietatis», de passiewerktuigen, die als symbool van

Smeedijzeren doorgefluisen en toegangsdeur van de juwelenkamer in de Berg van Barmhartigheid, begin 17de eeuw.

de Bergen fungeerden en het jaartal 1621 aangebracht. Verder bevindt er zich op de voorgevel een cartouche met de reeds vermelde zinsnede «Hier leent men den aermen oock sonder interest» en het wapenschild van bisschop Triest.

Het ganse complex bestaat uit niet minder dan veertien traveeën en drie bouwlagen: het gelijkvloers, twee verdiepingen en bovenop nog een dubbele zolder.

Bij de binneninrichting was de nodige aandacht uitgegaan naar beveiligingen tegen inbraak, diefstal en brand. Aan alle buitenramen werden daartoe ijzeren staven ingewerkt en door middel van zware ijzeren hekken en deuren konden de ruimten waar de panden opgestapeld lagen afgesloten worden. Het contact met de juwelelkamer verliep tijdens de openingsuren van de Berg uitsluitend langs een smeedijzeren winket; voor het overige bleef het lokaal met zware deuren afgesloten. De trappen en gewelven zijn volledig in steen vervaardigd en er liggen tegelvloeren tot op de zolderverdieping toe.

Was de straatgevel eerder esthetisch uitgewerkt, dan primeerde binnenin het functionele. De indeling van de binnenruimte en het meubilair (tourniquets, tafels en burelen) zorgden ervoor dat het publiek geordend en vlot de panden kon inbrengen of afhalen.

De muurconstructies werden zeer zwaar en log opgetrokken om het enorme gewicht van de panden te dragen.

De magazijnen werden op elke verdieping in twaalf compartimenten verdeeld, zodat de bedienden de panden per maand op de rekplanken konden opbergen.

Naast het eigenlijke pandgebouw werden bestaande woningen voor de superintendant-particulier en de conciërge verbouwd.

Bronnen:

SAG, Berg van Barmhartigheid, reeks LXXXIII, zie J. VANNIEUWENHUYSE, *Inventaris van het archief van de Berg van Barmhartigheid*, (Gent, 1985).

A. SCHEIRE, *Eenige bladzijden uit de geschiedenis van de Banken van Leening, vooral met het oog op den Berg van Barmhartigheid te Gent*, (Gent, 1896); W. BEECKMAN, *De Berg van Barmhartigheid van Gent. Bijdrage tot de financiële instellingen in de moderne tijden*, (licentiaatsverhandeling, Gent, 1965); M. STEELS, *De Berg van Barmhartigheid te Gent*, in *Ghendtsche Tydinghen*, 3, (1974), 36-44, 74-78 en 110-118; *Bouwen door de eeuwen heen. Inventaris van het cultuurbezit in België. Architectuur. Deel 4 nb, Stad Gent. Noord-Oost*, (Brussel, 1979), 5-7; N. POULAIN (red.), *Gent en architectuur. Trots, schande en herwaardering in een overzicht*, (Brugge, 1985), 63-64; P. SOETAERT, *De Bergen van Barmhartigheid in de Spaanse, de Oostenrijkse en de Franse Nederlanden 1618-1795*, (Brussel, 1986).

5. Algemeen overzicht van de archiefinhoud en van de verzamelingen

Het Gentse Stadsarchief bevat in principe de documenten, die het resultaat zijn van de dagelijkse beheersactiviteiten van de lokale bestuurders uit het verleden. De bescheiden weerspiegelen derhalve de opeenvolgende bestuurssystemen.

5.1. Oud Archief

Het verschijnen van vroegmiddeleeuwse steden zoals Gent binnen een volledig rurale samenleving maakte een nieuwe benadering op het vlak van de rechtspraak en het beleid noodzakelijk.

De stadsgrond werd mogelijk reeds op het einde van de 11de eeuw en zeker in het begin van de 12de eeuw door de graaf losgemaakt uit de landelijke Kasselrij van de Oudburg en onder het toezicht van dertien eigen *schepenen* en een *baljuw* gebracht. De schepenen behoorden steeds tot de erfachtige lieden, een kaste van stedelijke grondbezitters en handelaars, en ze behielden hun ambt levenslang. Ofschoon de graaf hen in hoofdzaak juridische taken meegaf, lieten ze zich gaandeweg ook in met bestuurlijke aangelegenheden.

In 1191 werd de keuze van de schepenen door coöptatie ingevoerd.

←
Oorkonde waarbij de Franse koning Filips de Schone twee schepenbanken installeert en hun bevoegdheden omschrijft, november 1301. Het stuk werd *gecanceleerd* of doorkerfd onder keizer Karel V, waardoor de tekstinhoud ophield te bestaan (Stadscharters, reeks 94/233).

In 1212 beperkte graaf Ferrand van Portugal de ambtstermijnen tot één jaar. De verkiezingen geschieden door de graaf en vier kiezers, die de verschillende parochies vertegenwoordigden.

Door een nieuwe hervorming in april 1228 werd het *bestuur van de XXXIX* ingevoerd. De magistraat omvatte voortaan drie groepen van dertien leden, die om beurt drie soorten ambten bekleedden: de eigenlijke schepenen, de raadslieden en de *ledigen*. In geval een schepen wegviel door overlijden, werd tot een nieuwe aanstelling overgegaan na coöptatie.

De Franse koning Filips de Schone, die tijdelijk Vlaanderen bezet hield, schafte in 1301 de XXXIX af. Acht kiezers - vier aangeduid door de uittredende schepenen en vier door de graaf - moesten jaarlijks voor half augustus zesentwintig mannen aanduiden. Deze zesentwintig vormden twee colleges, in het vervolg de *Schepenbanken van de Keure* en van *Gedele* genoemd. De Schepenen van de Keure stonden in voor het algemeen beheer van de stad, de Schepenen van Gedele waren belast met het verzoenen van twistende families en met het regelen van erfensaangelegenheden.

Tot hiertoe was het stadsbestuur een exclusieve zaak van de patriciërsfamilies. In de loop van de 14de eeuw manifesteerden de ambachtsgilden zich steeds nadrukkelijker en verwierven een vertegenwoordiging in de schepencolleges en in de stedelijke ambtenarij. Daarnaast hadden de ambachtsgilden (wevers en kleine gilden) samen met het patriciaat of de poorterij als leden zitting in de *Collatie* of *Brede Raad*. Deze raad kwam bijeen op initiatief van de schepenen, de graaf of zijn vertegenwoordiger en formuleerde vooral uitspraken in verband met financiële kwesties.

De Carolijnse Concessie van 1540 bracht grondige wijzigingen in dit bestuursstelsel. De magistraat werd in het vervolg jaarlijks op 10 mei door de landvorst alleen benoemd, de indeling van de bevolking in drie leden afgeschaft en de Collatie vervangen door een vergadering van schepenen en vertegenwoordigers uit de verschillende parochies. De ambachtsgilden werden herleid tot eenentwintig beroepsgroeperingen en verloren elke politieke zeggenschap. De macht van de baljuw, die voorheen louter juridisch was, werd aanzienlijk uitgebreid. Bij elke schepenbeslissing was zijn uitdrukkelijke instemming nodig. De voorschriften van de Carolijnse Concessie bleven van toepassing tot het einde van het Oud Regime. Alleen nog tijdelijk werden de gewoonten van vóór 1540 hersteld onder de Calvinistische republiek (1578-1584).

5.1.1. Stedelijke archieven

5.1.1.1. Algemeen

- *Charters* en *cartularia* (967-1832).

Charters of oorkonden zijn officiële geschriften die het bewijs leveren van een verkregen voorrecht. In de eerste plaats bevat de reeks alle belangrijke wetgevende en reglementerende stukken, zoals de keuren of stedelijke statuten. Maar ook bevinden zich hier andere los bewaarde bescheiden die niet altijd aan de

SCHEMATISCH OVERZICHT VAN DE STEDELIJKE BEVOEGDHEDEN EN DE DOCUMENTVORMING TE GENT VOOR 1 OKTOBER 1795

	Besluitvorming	Uitvoering	Rechterlijke machten
Schepenen van de Keure	- reglementen en besluiten (<i>voorgeboden en resoluties</i>)	- financiën, belastingen, accijnzen (<i>stadsrekeningen</i>) - openbare en private werken (<i>bouwaanvragen</i>) - goederenbezit - bevolkingsaangelegenheden (<i>poortersboeken</i>) - personeelszaken - officies - feestelijkheden - openbare orde en veiligheid, burgerwacht	- algemene criminele rechtspraak - algemene burgerlijke rechtspraak (<i>jaarregisters</i>)
Schepenen van Gedele			- paisierers of verzoeners - erfenissen van minderjarigen (<i>staten van goederen</i>)

traditionele definitie van oorkonde beantwoorden. Voor het dagelijks administratief gebruik werden de meest precieus stukken overgeschreven in lijvige boeken of cartularia.

Archiefreeksen 93, 93bis en 94.

- *Vorstelijke plakaten* (1531-1799).

In druk verschenen vorstelijke beschikkingen en verordeningen.

Archiefreeks 1bis.

- *Ingekomen brieven en ingekomen rekwesten* (1213-1911).

Ontvangen brieven in verband met bestuurlijke aangelegenheden en vorstelijke voorschriften. Rekwesten of verzoekschriften aan de magistraat gericht.

Archiefreeksen 1, 1/1, 2, 2bis, 2ter, 102, 102bis, 103, 111, 113 en 114.

- *Uitgaande brieven en uitgaande rekwesten* (1542-1794).

Minuten van de verstuurd brieven en verzoekschriften van het Stadsbestuur.

Archiefreeksen 3, 3bis, 104 en 105.

- *Wetsvernieuwingen en jaarverslagen* (1301-1816).

Tot 1539 begon het schepenenjaar op 15 augustus. Door de Carolijnse Concessie van 1540 werd het begin van het ambtsjaar verlegd naar 10 mei (tussen 1578 en 1584 opnieuw op 15 augustus) en vanaf 1784 naar 1 november. Van de magistraat- of wetsvernieuwingen werden lijsten opgesteld. Bij het beëindigen van hun ambts-termijn stelden de schepenen rapporten op over de stadsaangelegenheden.

Archiefreeksen 101, 115, 279/2 en 343bis.

- *Instructies en rapporten* (1542-1794).

Minuten van de instructies aan de gezantschappen naar andere steden, opgemaakt door de Schepenen van de Keure.

Archiefreeks 115bis.

- *Juridisch-administratieve verzamelingen en inventarissen* (1196-20ste eeuw). De verzamelingen ontstonden uit de bestuurspractijk. De ambtenaren hadden immers behoefte aan praktische handleidingen, aan naslagwerken met juridische en administratieve teksten en voorbeelden, aan archiefinventarissen en aan indices op diverse belangrijke stedelijke registers. Archiefreeksen 95, 95bis en 97.

5.1.1.2. Besluitvorming

- *Resoluties en voorgeboden* (1337-1804).

Op de geregelde vergaderingen van de Schepenen van de Keure en van de Collatie werden resoluties opgesteld. Het waren bindende besluiten ten aanzien van specifieke problemen en bijzondere gevallen. De voorgeboden hadden een meer algemeen karakter. Ze werden door het college van de Keure uitgevaardigd voor de gehele stad. Om de bevolking in kennis te stellen van de stedelijke beslissingen werden ze veelal in drukvorm uitgegeven en op de belangrijkste plaatsen in Gent geafficheerd.

Archiefreeksen 93, 107, 107bis, 108, 108bis, 110, 110bis, 120, 121 en 301.

5.1.1.3. Uitvoering

Financiën, belastingen en accijnzen.

- *Stads- en baljuwsrekeningen* (1304-1798).

De jaarlijkse stadsrekeningen bevatten alle ontvangst- en uitgaveposten in een vaste opeenvolging van rubrieken en sluiten af met een bilan en een staat van schulden. Ook van de grafelijke baljuws die Gent in hun ambtsgebied hadden bleven algemene rekeningen bewaard.

Archiefreeksen 400, 414 en 414bis.

- *Deel-, kladrekeningen en bewijsstukken* (1348-1800).

De stedelijke ontvangers hielden de bewijsstukken van de rekeningen nauwkeurig bij en legden detailboeken aan van de afzonderlijke inkomsten en uitgaven, die dan samengevat in de algemene jaarrekeningen overgenomen werden. Er bleven deelrekeningen bewaard van de presentwijnen (kannen wijn aangeboden bij plechtige ontvangsten op het Stadhuis), van leningen en renten ten laste en ten gunste van de Stad en van allerlei taksen en accijnzen. Deze laatsten werden geheven op het gebruik van de Gentse waterwegen en de stadsgoederen (waag, molens, kranen, pakhuis, enz.), op de verbruiksgoederen (wijn, bier, graan, enz.) en op het onroerend goederenbezit. De comptabiliteit in verband met de oorlog tegen Maximiliaan van Oostenrijk werd afzonderlijk geklasseerd.

Archiefreeksen 20, 401, 401bis, 402, 402bis, 403, 403bis, 403ter, 404, 404bis, 404ter, 405, 405bis, 406, 407, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 424, 425, 425bis, 426, 427, 428, 429, 430, 440, 441, 442, 450, 451, 452, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 459bis, 460, 460bis, 461, 461bis, 462, 463, 464, 464/1, 462/2, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 475, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 490bis, 490ter, 491, 491bis, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 499bis, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514,

515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 525/1, 525/2, 525/3, 525/4, 525/5, 525/6, 525/7, 525/8 en 528.

- *Financiën. Varia* (1541-1794).

Reglementen op het financieel beheer van de stad, staten van inkomsten en uitgaven en rapporten betreffende de financiën.

Archiefreeks 527.

Openbare en private werken.

- *Stadswerken, waterwerken, stadsversterkingen* (1251-1828).

Briefwisseling, schepenbesluiten, lastenboeken, rekeningen, kwijtschriften en opleveringsverslagen van de stedelijke openbare werken.

Archiefreeksen 529, 530, 530bis, 531, 532, 533, 534 en 534bis.

- *Bouwaanvragen* (1581-1795).

Verzoekschriften met ontwerpplannen gericht aan de Schepenen van de Keure om verbouwingen aan particuliere huizen of nieuwbouw te mogen ondernemen.

Archiefreeksen 535 en 535bis.

- *Erfscheidersakten* (1548-1794).

Verslagen opgemaakt door de stedelijke landmeters en schatters, die optraden bij betwistingen over erfdiensbaarheden en perceelsgrenzen en toezicht hielden bij de openbare werken.

Archiefreeks 536.

Goederenbeheer.

- *Vrijstellingen van stadsrechten* (1497-1794).

Verzoekschriften aan en besluiten van de Schepenen van de Keure in verband met de vrijstellingen van stadsrechten. Lijsten van de vrijgestelden.

Archiefreeksen 123 en 123bis.

- *Issue* (1569-1796).

De issue was een recht geheven op alle vermogens die buiten de stad werden gevoerd ingevolge erfenissen die niet-Gentenaren toekwamen of ingevolge het wegtrekken van poorters. De reeksen omvatten in hoofdzaak processtukken en rekeningen.

Archiefreeksen 124 en 124bis.

- *Stadscijnzen of renten* (1336-1795).

Voor alle percelen grond in Gent moesten de gebruikers levenslang cijns betalen. Daarnaast kocht de Stad renten aan die toebehoorden aan particulieren of instellingen. Men vervaardigde lijsten van de renten waarin alle akten opgemaakt in verband met de grondpercelen opgenomen werden. Van de bebouwde erven «vrij huis, vrij erf» zijn afzonderlijke registers voorhanden. De inning zelf van de cijnsen werd in lopers of rollen genoteerd.

Archiefreeksen 152, 152bis en 153.

- *Huisgeld* (1557-1800).

Registers en kohieren van de taksen geheven op de onroerende goederen.

Archiefreeksen 153/1 en 153/2.

- *Openbare aanbestedingen* (1569-1796).

Stukken betreffende de toewijzingen van goederenleveringen.
Archiefreeks 145bis.

- *Verpachtingen* (1481-1799).

Lijsten van de te verpachten goederen en rechten, pachtvoorwaardenbeschrijvingen en rapporten van instelbod en toewijzing.

Archiefreeksen 144, 145, 145ter en 146.

- *Stadseigendommen* (1575-1794).

Bescheiden betreffende de verwervingen en openbare verkopen van stadseigendommen.

Archiefreeksen 146bis en 146ter.

- *Graanstapel* (1491-1740).

Lijsten van de in- en uitvoer en de verkoop van graan, verzoekschriften aan en besluiten van de Schepenen van de Keure in verband met de graanhandel, tellingen van het in Gent aanwezige graan, enz.

Archiefreeksen 147 en 147bis.

Bevolkingsaangelegenheden.

- *Poorteriej en buitenpoorteriej* (1477-1796).

Verzoekschriften aan de Schepenen van de Keure om het poorterschap te bekomen en inschrijvingsboeken van de nieuwe buitenpoorters en poorters. Poorters waren stedelingen met het volledig burgerschap; buitenpoorters genoten ook burgerrecht maar hadden geen vaste of permanente verblijfplaats in de stad.

Archiefreeks 122.

- *Gebuurten* (1473-1933).

Lijsten van de dekens en baljuws, briefwisseling, reglementen, rekeningen en kwijtschriften betreffende de gebuurten of wijken.

Archiefreeks 128.

- *Bedelarij en landloperij* (1626-1794).

Lijsten van de landlopers en de uitgesproken bestraffingen. Rekeningen van het wegleiden van bedelaars uit de stad.

Archiefreeks 129.

- *Logementen en vreemdelingen* (1477-1795).

Lijsten van herbergen en vreemdelingen.

Archiefreeksen 130 en 131.

Personeelszaken.

- *Stadsofficiers en rekwesten voor geldelijke tussenkomsten* (1456-1796).

Verzoekschriften aan de magistraat om officies of bedieningen in stadsdienst te verkrijgen, om er afstand van te doen of verhogingen van de bezoldigingen te bekomen. Lijsten van officiehouders.

Archiefreeksen 114bis, 141, 142, 143 en 143bis.

←

Stichtingsakte van een wekelijkse mis in de kapel van het Alexianenklooster, 1474. Met kloosterzegel (Klooster van de Alexianen, reeks LXVIII/3).

- *Eden* (16de-18de eeuw).

Registers van de eedformules die moesten uitgesproken worden bij de aanvaarding van officies of ambten.

Archiefreeks 148.

- *Borgstellingen* (1567-1797).

Minuten van de borgstellingsakten opgemaakt bij de aanvaarding van de officies. Ook konden borgstellingen geëist worden bij het toekennen van het poorterschap, bij de aannemingen van stadswerken, enz.

Archiefreeksen 149, 150, 150bis en 151.

Feestelijkheden.

- *Inhuldigingen en plechtigheden* (1515-1795).

Schepenbesluiten, rekeningen en diverse bescheiden betreffende de inhuldigingen van landsvorsten en andere plechtigheden.

Archiefreeksen 111bis en 111ter.

Openbare orde en veiligheid.

- *Gevangenis* (1559-1793).

Lijsten van de gevangenen, schepenbesluiten tot internering van gevangenen en verzoekschriften om vrijlatingen te bekomen.

Archiefreeksen 117, 118, 118bis, 119, 119bis en 119ter.

- *Burgerwacht* (1573-1794).

Lijsten van de leden en rekeningen van de maandelijks (sinds 1585 wekelijkse) financiële bijdragen voor de burgerwacht.

Archiefreeksen 125, 126 en 127.

- *Militaire aangelegenheden* (1538-1795).

Rekeningen van de door de Stad geleverde soldaten en oorlogsmaterieel, bescheiden in verband met de inkwartieringen van soldaten en betreffende de eigen stedelijke artillerie.

Archiefreeksen 132, 133, 134 en 136.

- *Oorlogsgeweld* (1581-1798).

Stukken betreffende de belegeringen van Gent en de slachtoffers van militaire incidenten.

Archiefreeksen 135 en 137.

5.1.1.4. Rechterlijke machten

De Schepenen van de Keure waren belast met de algemene criminele en burgerlijke zaken; de Schepenen van Gedele vormden een «paisierersbank» voor het verzoenen van twistende partijen en spraken recht in erfeniskwesties, waar minderjarige wezen bij betrokken waren. De vrijwillige rechtspraak werd in dezelfde zin verdeeld: de erfenissen kwamen voor het college van Gedele; alle andere zaken voor het college van de Keure. De beide schepenbanken konden bijeenkomen in kamer (niet openbare zittingen in eerste aanleg) of in vierschaar (plechtige openbare zittingen in eerste aanleg of in beroep). De processen van geringer

→
Wapen van Jan van Hembyze, voorschepen van de Keure in 1578-1579 (Jaarregisters van de Keure, reeks 301/125).

belang werden door afzonderlijke rechters behandeld, zoals de vinderen, de halheren of nog de bestuurders van de ambachtsgilden. De criminele, burgerlijke en vrijwillige rechtspraak gaven aanleiding tot het ontstaan van gelijksoortige bescheiden.

- *Ferie- of rolboeken en kladstukken (1339-1809).*

Het waren de algemene registers van de rechtspraak. Ze bevatten een nauwkeurige neerslag van de verschillende procedurefasen van elk proces of de registratie van alle akten en contracten, die voorkwamen voor de schepenen ingevolge hun juridische bevoegdheden. Derhalve kunnen ook de bekende «crime»-boeken, de «jaarregisters van de Keure» en de «staten van goederen» hieronder begrepen worden.

Archiefreeksen 214, 238, 238bis, 239, 255, 262, 262bis, 263, 263bis, 264, 279, 279/1, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 306bis, 318, 318bis, 330, 332, 333, 334, 334bis en 338.

- *Enkwesten, processen-verbaal, adviezen en sententies (1386-1796).*

Afzonderlijke archiefreeksen gevormd rond de verslagen van de getuigen- en betichtenverhoren, rond de processen-verbaal van de rechtbankzittingen, rond de juridische adviezen ingewonnen bij geleerde specialisten en rond de uitgesproken vonnissen en de uitvoering ervan (gerechtelijke inbeslagnemingen, verkopeningen, enz.). Onder meer bevinden zich hieronder de processen-verbaal van de verhoren in de pijnkelder en van de lijkschouwingen.

Archiefreeksen 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 221bis, 222, 222bis, 223, 223bis, 224, 227, 228, 229, 230, 230bis, 231,

231bis, 233, 234, 237, 249, 250, 251, 252, 253, 253bis, 254, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 261ter, 277, 307, 308, 312, 312bis, 313, 314, 315, 316, 320, 322, 323, 326, 327, 328, 336, 339, 340, 341, 342, 343, 344 en 345.

- *Procedureboeken* (1433-1796).

Registers waarin de rechtbanken of de procureurs de interne behandeling van de processen bijhielden. Men vindt er aantekeningen in verband met de verdeling van de zaken (distributies), de bekomen volmachten (procuraties), de lichting van de processtukken op de griffies (furnissemerten) en de gerechtelijke inbewaaringen (consignaties). Verder werden er boeken aangelegd van de geldstortingen als voorlopige tegemoetkomingen aan de tegenpartijen (namptissemerten), van de uitbetaalde salarissen aan de procureurs en juristen (ferie- en consultatiegelden) en van de betaalde proceskosten (rapportgelden).

Archiefreeksen 225, 226, 235, 240, 241, 242, 243, 243bis, 243ter, 244, 245, 246, 247, 248, 261bis, 265, 266, 267, 267bis, 268, 269, 270, 271, 272, 272bis, 273, 274, 275, 276, 277bis, 278, 309, 310, 311, 319, 335, 343bis, 345/1, 345/2 en 345/3.

- *Familiepapieren* (13de-18de eeuw).

Deze archiefreeksen vonden grotendeels haar ontstaan in de consignaties of gerechtelijke inbewaaringen van documenten die werden verricht op de griffies van de Schepenen van de Keure en van Gedele.

Archiefreeksen niet genummerd.

- *Stedelijke processtukken* (1456-1793).

Bundels van de processen voor de Raad van Vlaanderen, de Grote Raad van Mechelen of de Geheime Raad, waarbij de schepenen gedaagde partij waren.

Archiefreeksen 113bis, 347, 348, 349, 350 en 360.

- *Particuliere processtukken* (1481-1795).

Procesdossiers van betwistingen tussen particulieren, die beslecht werden voor de schepenen.

Archiefreeksen 351, 352 en 361.

5.1.2. Andere archieven

5.1.2.1. Centrale instellingen

Verscheidene hoge gezagsorganen zetelden tijdelijk of permanent in Gent en lieten sporen na in het Stadsarchief. De documenten in verband met de Rekenkamers, de Raad van Vlaanderen, de Wetachtige kamer, de Soeverein-Baljuw en de Indaginghe worden hierna niet besproken, omdat ze in de nabije toekomst het voorwerp zullen uitmaken van een ruil met het Rijksarchief te Gent.

- *Kasselrij van de Oudburg en Burggravie* (13de-18de eeuw).

Naast het oorspronkelijk grafelijk gebied in de omgeving van het Gravensteen strekte de Oudburg zich uit over zesenvoertig parochies in het noorden, westen en oosten van Gent. De Burggravie van Gent was een heerlijkheid met als kerngebied Heusden. De archiefreeksen bevat een copie van de 13de-eeuwse keure

Desteldonk, Sleidinge en Lovendegem, «costumen» van de Oudburg, land- en leenboeken, denombrementen (volledige beschrijvingen van een leen bij bezits-overdrachten) en processtukken.

Archiefreeks 7bis.

- *Staten-Generaal (1576-1579)*.

De Staten-Generaal waren samengesteld uit de gevolmachtigde afgevaardigden van de Staten van de verschillende Nederlandse gewesten. Het Stadsarchief bezit twee notulenregisters.

Archiefreeks 8.

- *Staten en Leden van Vlaanderen (1167-1800)*.

De Staten van Vlaanderen vormden een vertegenwoordigend orgaan dat medezeggenschap bezat bij het landsbestuur. In de praktijk domineerden de leden Gent, Brugge, Ieper en het Brugse Vrije de bijeenkomsten. Resolutie- of notulenboeken van de vergaderingen, rekeningen en kohieren van diverse heffingen, documenten in verband met de heerlijkheden Burcht en Zwijndrecht die in 1565 door de leden aangekocht werden, stukken in verband met het waterlopen- en dijkenbeheer en de verkoop van het Gravensteen.

Archiefreeksen 9, 25, 28, 28bis, 32, 38, 45, 48, 51, 52, 57, 57/1, 57/2, 57/3, 57/4, 58, 62, 69, 70, 71, 72, 73/1, 73/2, 74, 81, 89, 90, 91, 92, 92bis, 92ter en 92quater.

5.1.2.2. Handels-, beroeps-, militair-recreatieve en culturele verenigingen.

Deze bescheiden zijn geen rechtstreekse neerslag van de Gentse administratie. In de middeleeuwen hadden de gilden zich immers grotendeels onttrokken aan de stedelijke controle. De ambachtsgilden werden onder het Frans bestuur door de wet Le Chapelier afgeschaft. De culturele en recreatieve organisaties daarentegen bleven doorleven, sommige zelfs tot op vandaag. Het Stadsarchief heeft de eigen documenten rond het gildewezen (voorgelegde rekeningen, enz.) aangevuld door aankoop of door schenking. Bovendien werd in 1955 een ruil doorgevoerd met het Rijksarchief, waardoor alle bekende Gentse ambachtspapieren op het Stadsarchief terecht kwamen.

- *Munten en penningen (1365-1751)*.

Documenten betreffende de Gentse muntslag en de aanmaak van legpenningen.

Archiefreeks 154.

- *Handel en nijverheid (16de-18de eeuw)*.

Algemene reeks betreffende de handel met het buitenland, het transportwezen, en het inplanten van nieuwe nijverheden in Gent.

Archiefreeks 154bis.

- *Hoofdgilden (1381-1937)*.

Documenten betreffende de voetboogschutters van Sint-Joris, de handboogschutters van Sint-Sebastiaan, de busschieters van Sint-Antonius en de schermers van Sint-Michiels. Van deze gilden bleven charters bewaard, reglementen, inschrijvingsboeken van de leden, resolutie- of notulenboeken van de gildebesturen, rekeningen, bewijsstukken en procesdossiers.

Archiefreeksen 155, 115/1, 155/2, 155/3, 155/4 en niet genummerd.

REGLEMENT ENDE ORDONNANTIE

Gemaect by myn Edel Heeren Hoog-Bailliu, ende Schepenen vander Keure der Stadt Ghendt,
Raekende de Neeringhe van de Backers.

Alsoo ter kennisse van Heer ende Weeth gekomen is/ dat de Gemeene Suppotten van de Neeringhe van de Backers deser Stede ende Vryhede van diere, de goede Liedien verabulieren op pretext dat sy hun Broodt ofte Koecken die sy verkoopen aen de selve Liedien voor minderen prys zyn verkoopende als den gonnen hier naer gheselt, ofte eenigen Toc-legh soude doen, ende dat sy nogans den selven toeleg ofte beter koop geven, zyn vindende met het Broodt dat sy verkoopen te licht te backen, minder als 't ghewichte by de gheswoorne Waerdeerders gheselt, pooghende alsoo de selve Suppotten met het selve abusif toe-given, ofte minderen prys, de Neeringhe van hune Consoerers te verminderen, ende de hunne te vermeerderen: SOO IST, dat om daer in te voorzien, ende sulcx te beletten, Geconcipteert ende Geresolveert zyn de naervolgende Pointen ende Artikelen, by forme van Ordonnantie Politicque, om punctueelyck achtervolght te worden,

Eerst dat een ieghelyck weseude Suppott van de selve Neeringhe, gehouden ende verobligert wort, syn Broodt preciefelyck te Backen op sulcken gewichte, ende te verkoopen op gelycken prys, als 't selve gheselt sal worden by de Waerdeerders in conformiteyte van de Billietten, die daer van selcker verhaudinghe sullen worden vyt-ghegeven, soo oock sulckx sullen moeten doen onderhouden hune Huys-vrouwe ende Domesticquen, op peyne by het naervolgende Article ghedeclareert.

VErklarende oock dat van nu voorts alle de Backers, soo wel de ghene woonende binnen als buyten deser Stede, op het Vrye, verobligert sullen wesen in het verkoopen van haerlieder soo groot als kleen Broodt, ghebacken soo van witte als bruyne Tarwe ofte Rogge, 't houden den prys van Ses, Vier, Twee, Eenen ende eenen halven Struyver, ende op het Ghewichte gheelyck de Waerdeerders van tyd tot tyd naer advaent van den cours van het Graen, in deeghe by Billiette sullen stellen, met interdictie aen de selve Backers, van hun Broodt min ofte meer te verkoopen, doen ofte laten verkoopen, vele min te gebrycken van eenig toe-given ofte voor minderen prys, op peyne van over elke contraventie, 't incurren eene boete van Dertigh Schellingen grooten voor d'eerste reyse, dobbel boete voor de tweede reyse, ende voor de derde reyse suspensie van de Neeringhe.

Soo oock hune Vrouwen, Dienst-maerren, ende Domesticquen, op gene sorte van Broodt 't sy Bruyn of Wit, mitgaders 't Witte-broodt van een ende twee groote, weder 't selve syn Ghewichte weoght ofte niet, en sullen vermogen iet toe te geven ofte voor minderen prijs

Naerder REGLEMENT ende ORDONNANTIE POLITICQUE gemaect by myn Edelen Heeren Hoog-bailliu ende Schepenen vander Keure deser Stadt Ghendt raekende de Neeringhe van de Backers op het verfoeck van den Heuvesten, Gheswoornen ende Suppotten van de selve Neeringhe,

Alvoores by voorgaende Ordonnantie Politicque, nopende de selve Neeringhe van den 6. July 1633, ghesetwaert is, dat niemant daer in en mach gheadmittiert worden ten sy dat hy ghewoont heeft den tyt van Twee achtereenvolgende Jaeren met eenen vryen Meester ende ghedaen behoorlycke Preuve.

Soo ist dat by desen expresselyck verboden wort aen de Gheswoorne iemant de voorafde twee leer-jaeren niet preciefelyck volbrachte hebben de, in de selve Neeringhe ofte tot Preuve t'admitteren op peyne van nullitiet ende bovendien van by de Gheswoorne t'incurren de Boete van Vyftigh Guldens te verdoelen ingherolge van de Concessie Caroline deser Stadt van den jaere 1540.

Voorts wort oock gheordonneert dat de gone comende woonen voor Knechten met vrye Meesters Backers, sullen gehouden wesen hun be-

te verkoopen, directelyck ofte indirectelyck, op peyne van den eersten keer te verbeuren de boete van Twintigh Schillinghen grooten, de tweede-mael het dobbel, ende de derde reys gesuspenseert te zyn van hune Neeringhe voor den tyt van dry Maenden, alles by provisie, ende tot weder-roepen.

IV.
W Elcke boeten preciefelyck sullen betaelt moeten worden, ende sullen de selve ghesapliceert worden ingherolge van de Concessie Caroline, ende de ghene 't selve niet hebboeds om te volkomen, sullen gheconcipteert ende geresolveert gheconcipteert worden, in uetempel van andere

Verbiedende oock van gheelycken aen de Suppotten, ende alle andere personen, buyten hunen huys, ende winkel, te verkoopen eenighe Koecken, wit ofte bruyne Broodt, vele min met 't selve hun Broodt gaen, ende dat presenteren te koop, op de boete van Twintigh Schellingen grooten, ten profyte als vooren, dan allenelyck op *S. Pharaide-plaets*, daer toe ghedellioert, mitgaders op particuliere Jaermercken ende Kermiffen.

Soo oock aen de selve Suppotten hune Huyvrouwe ende Domesticquen verboden wort, met Brooden 't sy wit ofte bruyne, te gaen ofte draeghen achter de fraete om verkoght te worden, ten sy dat die ghevoert worden ter plaets voornoemt, ofte aen den Dirsch van eenighe Kercke deser Stede.

Ende sal een ieghelyck van de selve Suppotten verleent worden van dese Ordonnantie, eene ghedructe Copie, die de selve sullen placcken op een berdelken, ende die hanghen in hunen winkel, op dat niemant dan of en pretexre eenighe ignorantie *Altes in't Collegie den 17. January 1693.*

VI.
VII.
Ondersteekent L. HOORN.

kent te maecten, ende doen annoteren ten Boecke van de Neeringhe binnen 14. daeghen naer het beginfel van de selve woonghe ende de Meesters sulckx oock te besorgen binnen den selven tyt, op de Boete van Vier Schellinghen grooten te verbeuren by de Meesters in profyte van den armen van de Neeringhe ende op peyne dat den voornoemden tyt van Twee Jaeren tot lasse van de Knechten maer en sal beginnen te loopen in hun ghesch 't federt de gemelde annotatie.

Voor welcke anterekeninghe ten cosse van de Knechten, ende in provisie alvrooren sal moeten betaelt worden de somme van Twee Schellinghen grooten.

Alles by provisie ende tot ander Ordonnantie. Aftum in't Collegie ter presentie van myn Edelen Heeren den Hoogh-Bailliu deser Stadt den 4. July 1701.

Ondersteekent P. F. FREDRYCX.

G Heerpubliceert by consente van Heer ende Weeth met Trompette naer coluene, deser voortaende Resquite mette twee Ordonnantie: My t' Oorcoonden desen 7. Augustus 1711
Ondersteekent F. DE LOIRE
Te GHENDT, by MAURITIUS VANDER WEEN Gheswoorne Stadts-Drucker op de Cooremerck in den Gulden Byel.

- *Ambachtsgilden* (14de-19de eeuw).

De ambachtsgilden verenigden de handwerkers en kleinhandelaars-winkeliers per beroep met de bedoeling de plaatselijke productie en de verkoop te reglementeren en te beschermen. De archiefreeksen bevatten charters en cartularia, rekeningen met bewijsstukken, resolutieboeken, leden- en inschrijvingsboeken, processtukken, enz. De documenten werden in algemene reeksen ondergebracht. Archiefreeksen 156, 156bis en niet genummerd.

En er werden series per ambachtsgilde gevormd. De erkende ambachtsgilden: vleeshouwers (archiefreeks 157 en niet genummerd), bakkers (158 en niet genummerd), brouwers (160 en niet genummerd), riemmakers (161), hoedemakers (162), wagenmakers (163), koperslagers (164), kousemakers (165), chirurgijns-barbiërs (166), schipmakers (167), nieuwe schoenmakers (168), oude schoenmakers (168bis en niet genummerd), witledertouwers (169), zwartledertouwers (169bis), tegeldek- kers (170), kuipers (171 en niet genummerd), kruideniers (172), kaaskopers (172/ 1), kaarsgieters (172/2), smeden (173, 173bis en niet genummerd), volders (174 en niet genummerd), fruiteniers (175), wijnmeters (176 en niet genummerd), metsers en steenhouwers (177), meerseniers of handelaars in vreemde waren (178 en niet genummerd), molenaars (179), vrije schippers (180 en niet genummerd), onvrije schippers (180/1), vrije en onvrije schippersmaats (180/2, 180/3 en 180/4), olieslagers (181), goud- en zilversmeden (182 en niet genummerd), schilders en beeldhouwers (183), huisschilders (183bis), grauw- en lammerwerkers of vellenbe- werkers (184), viskopers (185 en niet genummerd), pijnders of zakdragers (186 en niet genummerd), tin- en loodgieters (187), pottenbakkers (188 en niet genum- merd), plaasteraars (189), houtbrekers, houtzagers, timmerlieden en schrijnwer- kers (190, 190/1, 190/2, 190/3, 190/4, 190/5 en niet genummerd), kleermakers (191), huidevetters of vellenbewerkers (192 en niet genummerd), tapijtwevers (193), blauw- en roodververs (194 en niet genummerd), wolwevers (195), tijk- en lijnwaadwevers (196), droogscheerders of lakenscheerders (197), houtdraaiers (198) en oude kleerkopers (199 en niet genummerd).

De niet erkende ambachtsgilden of corporaties: arbeiders (156/1, 156/2, 156/3, 156/4, 156/5, 156/6, 156/7, 156/8 en 156/10), apothekers (156/9), gilde van barmhar- tigheid (156/11), bierstekers (156/12), biervoeders (156/13), boeracaffa- en lega- tuurwerkers of wevers (156/14), cavelotters of paard- en rijtuigverhuurders (156/ 15), garentwijnders (156/16), arnassers of goederenlossers (156/17), steenkooldra- gers en -meters (156/18, 156/23 en niet genummerd), houtmeters (156/19), huikma- kers of kapmantelmakers (156/20), kalklossers en -meters (156/21), knopenmakers (156/22), koreneters (156/24), wijnschroeders of wijnlossers (156/25 en niet ge- nummerd), lijkbidder (156/26 en niet genummerd), lijnwaadblekers en -meters (156/27, 156/28, 156/29 en 156/30), lijn- en garelmakers (156/31), passement- en lintwevers (156/32), mandemakers (156/33), herbergiers (156/34), tieretijnwerkers of flanelwevers (156/35), toekeerders of graanlossers (156/36), turfmeters en -los-

←
Reglementering voor de ambachtsgilde van de bakkers, 1711 (Stedelijke ordonnanties en reglementen, reeks 110/1).

sers (156/37), boskooldragers (156/37), vaatjesvoerders (156/38), vogelvangers (156/39 en niet genummerd), vissers (156/40), vislossers (156/41, 156/42 en 156/43), vlaskopers (156/44), voerlieden (156/45, 156/46, 156/47, 156/48, 156/49, 156/50, 156/51 en 156/52), zeepzieders (156/53), zoutdragers, -meters en -zieders (156/54, 156/55, 156/56 en niet genummerd), zwaandragers of thuisleveranciers (156/57), steenkoolkeurders (niet genummerd), practizijnen of juristen (199bis, 200, 200/1A en B), college van medicijnen (200/2A en B), schoolmeesters (200/5), boekdrukkers en -binders (200/6) en confrerie van Sint-Ivo (200/9).

- *Culturele verenigingen* (1437-1826).

Documenten betreffende de rederijderskamers, de Academie voor Schone Kunsten, de Muziekacademie, de schouwburgen en het Koninklijk College.

Archiefreeksen 200/3, 200/4, 200/7, 200/8 en 200/10.

5.1.2.3. Religieuze en caritatieve instellingen

In de Franse tijd werden de Commissie van de Burgerlijke Godshuizen en het Bureel van Weldadigheid opgericht om de welzijnssector te beheren. De archieven van de vroegere individuele caritatieve instellingen werden overgenomen en door middel van verscheidene neerleggingen op het Stadsarchief ondergebracht.

De kloosters en abdijen zijn eveneens door de Fransen afgeschaft. Hun archieven werden in beslag genomen en in provinciale bewaarplaatsen opgeborgen. Het Stadsarchief bezat ook heel wat documenten omtrent de religieuze instellingen, maar deze werden in 1955 grotendeels ingeruild op het Rijksarchief te Gent.

- *Religieuze en caritatieve instellingen. Algemeen* (1464-19de eeuw).

Archiefreeks LXXXIV.

- *Parochieregisters* (1220-1817).

Registers van dopen, huwelijken en begrafenissen, aangelegd door de parochiepastoors ingevolge een besluit van het Concilie van Trente (1545-1563). Bij de oprichting van de burgerlijke stand in 1796 werden de oude parochieregisters overgenomen en in 1926 kwamen ze naar het Stadsarchief. In de kloosters en abdijen werden al veel vroeger obituaria of dodenrollen aangelegd.

Deze archiefreeks draagt geen nummer.

- *Parochies, abdijen, kapittels en kloosters* (1282-1914).

Sinds de ruil van 1955 met het Rijksarchief bezit het Stadsarchief in principe alleen nog stukken die verband houden met de directe relaties tussen de Stad en de religieuze instellingen.

Er zijn bescheiden aanwezig van de parochies Sint-Jacobs (archiefreeks XLIX), Heilig Kerst (L), Sint-Michiels (LI), Sint-Martinus (LII), Sint-Niklaas (LIII), en van de hiernavolgende abdijen en kloosters: Augustijnen (I), Jezuieten (II), Engelse Jezuieten (III), Kartuziers (V), Dominicanen (VI), Ongeschoeide Karmelieten (VII), Geschoeide Karmelieten (VIII), Kapucijnen (IX), Minderbroeders (X), Hospitaalridders (XII), Priorij van Waarschoot (XIII), Abdij van Boudelo (XIV), Abdij van Drongen (XV), Bedelorden (XVI), Engelse Benedictijnen (XVI/1), Abdij van Ninove (XVI/2), Sint-Pieters (LXII), Sint-Baafsabdij (LXIII), Sint-Veerlekapittel (XLVIII), Annunciaten (XVII), Sint-Agneteklooster (XVIII),

Conceptionisten (XIX), Sint-Margaretaklooster (XX), Abdij van Oosteeklo (XXI), Urbanisten (XXII), Galileaklooster (XXIII), Dominicanessen (XXIV), Capucinessen (XXV), Ursulinen (XXVI), Penitenten (XVII), Zwarte Zusters (XXVIII), Urbanisten van Gentbrugge (XXIX), Ongeschoeide Karmelietessen (XXX), Grauwzusters van Sint-Pieters (XXXI), Filledieusen (XXXII), Abdij van Doornzele (XXXIII), Abdij van Nieuwenbos (XXXIV), Engelse Benedictinessen (XXXV), Spinessen (XXXVI), Joris Vrancxklooster (XXXVII), Visitatieklooster (XXXVIII), Maricollen (XXXIX), Clarissen (XLII), Abdij van Terhagen (XLIV) en Abdij van Groenenbriel (XLVI).

- *Godshuizen, hospitalen, kapellen, begijnhoven en andere liefdadigheidsinstellingen* (1152-1930).

De Gentse begijnhoven kunnen hieronder geklasseerd worden omdat het Frans bewind hen onder het beheer van de Commissie van de Burgerlijke Godshuizen plaatste. De archieven van de caritatieve instellingen bestaan uit charters en cartularia, rekeningen en bewijsstukken, land- en renteboeken, resolutieboeken van de instellingsbesturen, ledenboeken en processtukken.

Van de hiernavolgende instellingen zijn documenten aanwezig: Wolweversgodshuis (archieffreks LIV), Voldersgodshuis (LV), kapellen van het Weeshuis (LVI), van het Stadhuis (LVII), van de schippers (LVIII), van de smeden (LIX), van het Spanjaardkasteel (LXI), Sint-Katharinakapel (LX), Sint-Jacobshospitaal (LXIV), Sint-Janshospitaal (LXV), Sint-Jan- en Sint-Pauwelsgodshuis (LXVI), Sint-Jorishospitaal (LXVII), Cellebroeders (LXVIII), Wenemaershospitaal (LXIX), Alijnshospitaal (LXX), Rijke Gasthuis (LXXI), Sint-Machariushuis (LXXII), Hebberechtsgodshuis (LXXIII), Kleermakersgodshuis (LXXIV), Bijlokehospitaal (LXXV), Sint-Antoniushof (LXXVI), diverse godshuizen (LXXVII), Sint-Elisabethbegijnhof (LXXVIII), Begijnhof ter Ooie (LXXIX), Sint-Obrechtsbegijnhof (LXXX), Armenkamer (LXXXI), Armenscholen (LXXXII) en Berg van Barmhartigheid (LXXXIII).

5.1.2.4. Varia

- *Politieke en religieuze gebeurtenissen van de 16de eeuw* (1539-18de eeuw).

Kunstmatig gevormde reeks rond de Gentse opstand van 1539-1540 en de religietroeibelen van 1564-1584.

Archiefreks 94bis.

- *Beiaardmuziek* (1561-1931).

Muziekboeken samengesteld voor de Gentse beiaard.

Archiefreks 96.

- *Geschiedenis van de stedelijke archieven* (1540-1815).

Kunstmatig samengestelde bundel door François Hye-Schoutheer.

Archiefreks 97bis.

- *Vreemde steden* (15de-19de eeuw).

De reeks bevat diverse documenten zoals charters, rekeningen, processtukken, enz. betreffende streken, plaatsen en instellingen buiten Gent. De herkomst van die stukken en de reden van hun aanwezigheid in het Stadsarchief zijn veelal

onduidelijk.

Archiefreeks niet genummerd.

- *Familie- en huisarchieven* (13de-20ste eeuw).

Enige min of meer omvangrijke archieven werden aan het Stadsarchief geschonken of overgemaakt van de families d'Hane-Steenhuysse, Helias d'Huddeghem, van Huerne, Hulin de Loo, Hye-de Crom, Lanchals-de Ladeuse-de Kerchove, de Lichtervelde, Maertens de Noordhout, Morel de Boucle-Saint-Denis, de Murat, de Pauw, van Pottelsberghe de la Potterie, Pycke de ten Aerden, Surmont de Volsberghe en Verschraeghen.

Archiefreeksen niet genummerd.

- *Genealogieën* (16de-20ste eeuw).

Uitgetekende genealogieën en diverse stukken en aantekeningen betreffende families, schetsen en tekeningen van familiewapens.

Archiefreeks niet genummerd.

- *Handschriften* (15de-19de eeuw).

Wapenboeken, genealogische werken en handschriften van Justus Billet.

Archiefreeksen niet genummerd.

5.1.3. Verzamelingen

- *Ghendtsche Post-Tydinghen* (1667-1938).

Dit oudste Gents nieuwsblad werd vermoedelijk van 1 januari 1667 af bij Maximiliaen Graet in de Breidelsteeg (thans Jan Breydelstraat) gedrukt. Van 1723 af verscheen het onder zijn meer bekende titel *Gazette van Ghendt*.

Reeks niet genummerd.

- *Weg-wyser der Stad Gend* (1770-1972).

Deze jaarlijkse almanak bevat naast een kalender allerlei gegevens en wetenswaardigheden zoals naamlijsten van de overheden, van de vrije beroepen en van de ambachtsgilden, de vertrekuren van postkoetsen en barges, beschrijvingen van Vlaanderen en Gent, enz.

Reeks niet genummerd.

- *Nota's van archivarissen en historici* (19de-20ste eeuw).

Aantekeningen en nota's uit archiefbronnen bijeengebracht door Alfons Van Werveke (1860-1932), Victor Vander Haeghen (1854-1916) en Frans De Potter (1834-1904) die in mappen per onderwerp of trefwoord geklasseerd werden. Ze geven de historisch geïnteresseerde een eerste introductie bij het archiefonderzoek.

Reeks niet genummerd.

- *Historisch-topografische verzamelingen* (16de-20ste eeuw).

Allerlei kaarten- en plannenboeken in verband met Vlaanderen en het Gentse onroerend goederenbezit en de Atlas Goetghebuer. Deze laatste verzameling werd samengesteld door Pierre Jacques Goetghebuer (1788-1866) en bevat losse kaarten, plannen, stadsgezichten en portretten per straat geordend.

Archiefreeksen 98, 99, 532bis, 533bis en niet genummerd.

5.2. Modern archief

Op 16 juli 1794, kort na het begin van de tweede Franse bezetting onderging het stadsbestuur een radicale hervorming: de zesentwintig schepenen werden samen met hun secretarissen en pensionarissen ontslagen en vervangen door een *Municipale Raad* van veertig leden onder voorzitterschap van Jean Robert Graham. De raad had niet alleen bevoegdheden over Gent, maar ook over de afgeschafte Sint-Pieters- en Sint-Baafsheerlijkheden en de Kasselrij van de Oudburg. Bij herhaling wijzigde de samenstelling en het ledenaantal van dit bestuurslichaam.

Na de officiële aanhechting bij de Franse republiek (1 oktober 1795) werden de revolutionaire wetten en voorschriften van kracht. Op basis van de grondwet van het jaar III (22 augustus 1795) namen nieuw opgerichte rechtbanken de juridische macht van de magistraat over. Verder vonden in het voorjaar van 1797 en 1798 verkiezingen plaats voor de lokale raden. De kandidaat-kiezers moesten minstens eenentwintig jaar zijn, een belasting betalen overeenkomend met een arbeidsloon van drie werkdagen en een jaar ingeschreven zijn in het *registre civique*. Slechts onder die voorwaarden kregen ze toegang tot de *Assemblée Primaire*, die de gemeentelijke raadsleden aanduidde.

Naast de Municipale Raad werd van 2 juli 1795 af een *agent national* aangesteld. Hij was een vertegenwoordiger van de regering en kan vergeleken worden met de vroegere hoogbaljuw. Bij de administratieve gelijkschakeling van het Schelde-departement met de Franse departementen werd hij vervangen door een *commissaire du Directoire* of *commissaire municipal*.

In gevolge de grondwet van het jaar VIII (13 december 1799) en de wet van 17 februari 1800, benoemde eerste consul Bonaparte op 10 juli 1800 dertien raadsleden, een *maire* en vier *adjoints*. Hun ambtsgebied was beperkt tot de stad Gent. De vroegere fusies in kantonmunicipaliteiten werden immers ongedaan gemaakt en de gemeenten uit de Oudburg kregen hun zelfstandigheid terug. De macht van de Municipale Raad werd sterk beknot ten voordele van de maire en zijn adjoints. Op de gewone beraadslagingen, die ten hoogste vijftien dagen per jaar mochten duren, konden alleen de stedelijke financiële aangelegenheden en de openbare werken besproken worden. Buitengewone bijeenkomsten vonden slechts doorgang op initiatief van de maire en met instemming van de departementsprefect.

De raadsleden verkregen volgens de wet van februari 1800 hun aanstelling voor drie jaren. De maire en de adjoints bezetten in principe gedurende vijf jaren hun functies. Vier plaatselijke kantonale assemblées stelden voor de raadsmandaten een *liste de confiance* op, waaruit van overheidswege gekozen werd. Een eerste verkiezing voor de raad geschiedde in 1804. De maire en de adjoints werden steeds genomen uit een *liste de notabilité* of uit de gemeentelijke raad.

Onder het bewind van koning Willem I (1815-1830) bleven in een eerste fase de Franse gewoonten behouden. Pas op 6 september 1817 werd een nieuw bestuursregime, voorgeschreven door de grondwetten van 1814 en 1815, te Gent ingevoerd. Het algemeen bestuur, samen met de benoemingen van twee secretarissen en een

←
Joseph van Crombrugge, burgemeester van 1826 tot 1836 en van 1840 tot aan zijn overlijden in 1842. In de marge van de prent werden verwijzingen opgenomen naar de belangrijkste realisaties onder zijn bestuur (Atlas Goetghebuer, I. 89/11).

ontvanger berustten bij een *Regeringsraad* of *Regentieraad* van dertig leden. Een *burgemeester* en zes *schepenen* stonden in voor het dagelijks stadsbeheer. De burgemeester was voorzitter van de raad en van het schepencollege. Bij staking van stemmen werd zijn beslissing doorslaggevend. Alle mandaten duurden zes jaren; om de twee jaar werd een derde van de raad vernieuwd. De raadsleden werden voor de eerste maal door de koning aangeduid en vervolgens door een *Kiezerscollege* van zestig leden, dat eveneens om de twee jaar voor een derde van samenstelling kon wijzigen. De burgemeester en de schepenen werden door de koning binnen de raad gekozen.

In oktober 1818 ging men over tot de installatie van het Kiezerscollege. Voorwaarden om tot de *stemgerechtigden* hiervoor te behoren waren: eenentwintig jaar oud zijn, gedurende twee jaren de stad bewonen en 50 gulden directe belastingen betalen.

Het koninklijk besluit van 6 maart 1824 bracht enige belangrijke wijzigingen. Voortaan werden de raadsleden voor het leven benoemd, de duur van een kiezersmandaat op negen jaar gebracht en de minimumleeftijd voor de uitoefening van het kiesrecht op drieëntwintig jaar. Voor de aanstelling van een stadssecretaris mocht de raad nog wel voorstellen doen, doch de uiteindelijke beslissing lag bij de koning. Deze laatste maakte van de hervorming van 1824 ook gebruik om de benoemingen van de nieuwe raadsleden opnieuw zelf te verrichten.

Onmiddellijk na de Belgische Omwenteling, op 8 oktober 1830 schreef het Voorlopig Bewind lokale verkiezingen uit. De vooraanstaande burgers, die jaarlijks 100 gulden aan belasting of cijns betaalden en de beoefenaars van vrije beroepen kozen op 27 en 28 oktober rechtstreeks voor een beraadslagende *Gemeenteraad* van vijfentwintig leden en een uitvoerend *College*, bestaande uit een burgemeester en vier schepenen.

Omdat de Hollandsgezinde kandidaten de overwinning behaalden, verklaarde het Voorlopig Bewind de uitslag ongeldig. Bij de herkiezing van 15 december was de winst nog groter. Slechts na de mislukte Orangistische putsch van Ernest Grégoire konden de Belgischgezinden de macht grijpen. Op 4 februari 1831 zette de regering de verkozen raad af en stelde een *Commissie van Openbare Veiligheid* in de plaats, die een openlijke terreur tegenover de Orangisten organiseerde.

Bij koninklijk besluit van 19 augustus 1831 werd de veiligheidscommissie opgeheven en de oude raad in zijn rechten hersteld. Om de invloed van de nog steeds Orangistisch gezinde raad toch te breken, kondigde koning Leopold I de staat van beleg af. De uitwerking ervan gaf hij in handen van generaal Niellon, die van 22 oktober 1831 tot 5 maart 1833 een waar schrikbewind voerde.

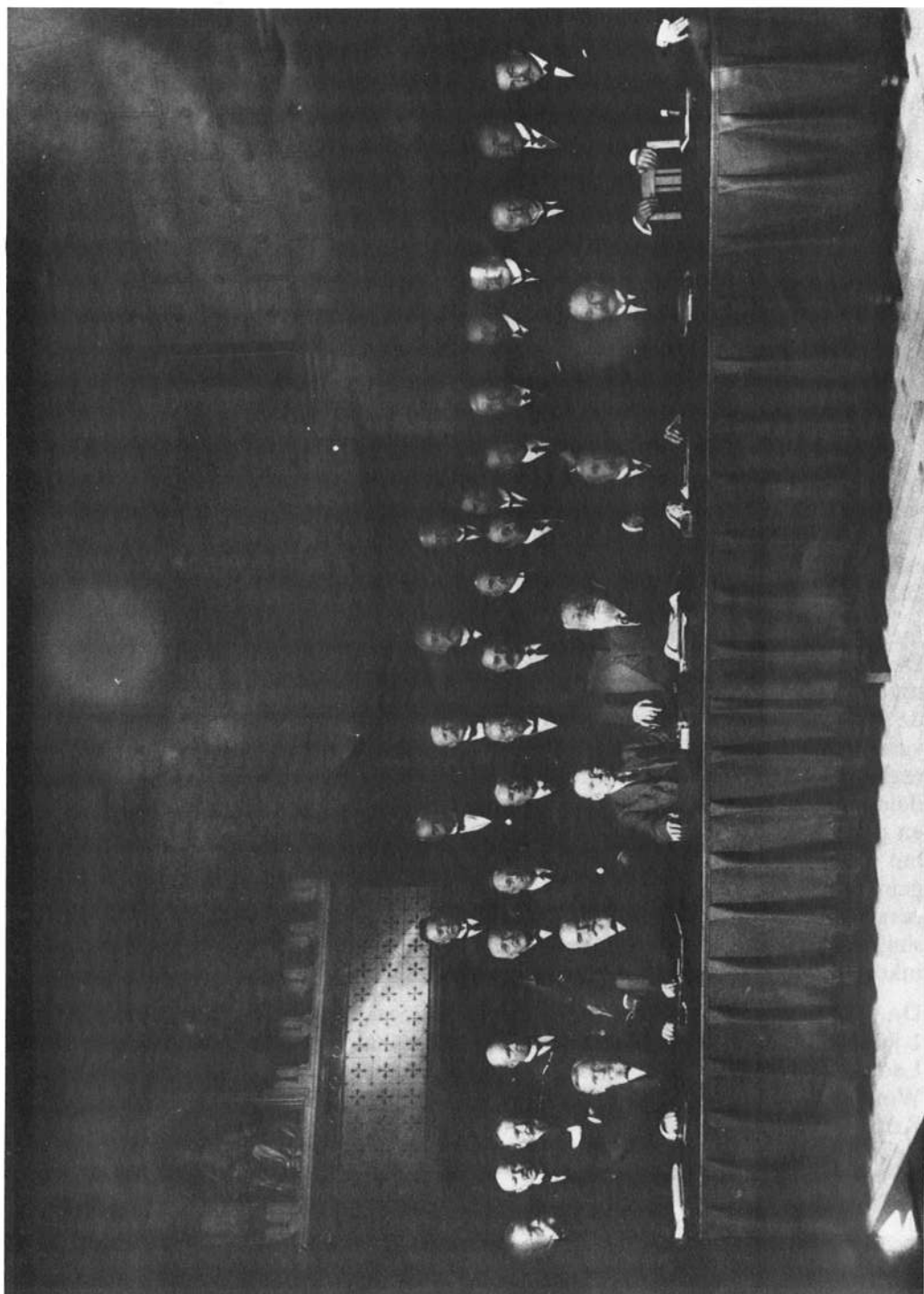
Na deze woelige periode bestuurden steeds verkozen mandatarissen de Stad. Uitzondering hierop vormden de jaren 1918 en 1941-1944. De Duitse bezetters duiden toen eigen vertrouwenspersonen aan voor het stadsbeheer.

De taken en de verkiezingswijze van de bestuurders, het financieel beheer en de relaties met de hogere overheden werden vastgelegd in de organieke gemeentewet van 30 maart 1836. Deze wet veranderde herhaaldelijk, onder meer op het vlak van de kies- en benoemingsvoorschriften. De kiesvoorschriften werden zelfs in een afzonderlijke gemeentekieswet opgenomen (koninklijk besluit van 4 augustus 1932).

De nu geldende Nederlandse tekst van de gemeentewet dateert van 24 juni 1988. De Gemeenteraad is het hoogste gezagsorgaan. Hij telt te Gent in evenredigheid tot het bevolkingsaantal eenenvijftig leden, die voor zes jaar aangesteld zijn. Op de vergaderingen, die onder het voorzitterschap van de burgemeester of zijn vervanger verlopen, worden alle gemeentelijke aangelegenheden besproken, reglementen en politieverordeningen opgesteld, begrotingen en rekeningen behandeld en personeel benoemd. De burgemeester, die benoemd wordt door de koning en de tien schepenen, die gekozen worden door en binnen de raad, staan in voor het dagelijks beheer en het uitvoeren van de gemeenteraadsbeslissingen. De burgemeester is tevens hoofd van het plaatselijk politiekorps. De secretaris is de eerste ambtenaar. Hij heeft als opdracht de notulen op te maken en alle beraadslagingen en besluiten over te schrijven. De ontvanger vordert alle financiële inkomsten van de Stad en verricht de betalingen uit de stadskas.

De magistraat is thans bevoegd over de fusiegemeente Gent. Deze omvat sinds 1 januari 1977 de stad Gent en de deelgemeenten Afsnee, Drongen, Gentbrugge, Ledeberg, Mariakerke, Oostakker, Sint-Amandsberg, Sint-Denijs-Westrem, Wondelgem en Zwijnaarde. De kanaalgemeenten Desteldonk, Mendonk en Sint-Kruis-Winkel werden reeds in 1965 bij Gent aangesloten.

Ook tijdens de oorlogsjaren werd een fusie doorgevoerd. Groot-Gent bestond van 1 juli 1942 tot 31 januari 1945 uit de stad Gent, de huidige deelgemeenten, de gemeente Merelbeke en gedeelten van Destelbergen, Heusden, Laarne en Melle. De kanaalgemeenten vielen er toen buiten. De fusie telde op 1 juli 1942 in totaal 253.447 inwoners.

5.2.1. Archieven van de Stad Gent

5.2.1.1. Algemeen

- *Inkomende en uitgaande briefwisseling (1792-1975).*

Ontvangen brieven in verband met bestuurlijke aangelegenheden en minuten van de verstuurde brieven. Brieven copieboeken en repertoria op de briefwisseling. Archiefreeksen B en II.

SCHEMATISCH OVERZICHT VAN DE STEDELIJKE BEVOEGDHEDEN EN DE DOCUMENTVORMING TE GENT EN IN DE RANDGEMEENTEN TIJDENS DE 19de en 20ste EEUW.

	Besluitvorming	Uitvoering
College van Burgemeester en Schepenen	- uitvoeringsbesluiten (<i>processen-verbaal en besluiten</i>)	- financiën, belastingen - opstellen (<i>begrotingen en rekeningen</i>) - openbare werken - uitvoeren - private werken (<i>bouwaanvragen</i>) - goederenbezit - beheer - bevolkingsaangelegenheden (<i>bevolkingsregisters</i>) (<i>geboorte-, huwelijks- en overlijdensakten</i>) - verkiezingen (<i>kiezerslijsten</i>) - militie (<i>militielijsten</i>) - personeel - toezicht (<i>persoonlijke dossiers</i>)
Burgemeester		- politiewetten - uitvoeren - openbare orde en veiligheid - voorkomen - versterking
Gemeenteraad	- reglementen en besluiten (<i>processen-verbaal en verordeningen</i>)	- financiën, belastingen - vastleggen - openbare werken - vastleggen - goederenbezit - wijzigen van rechts- toestanden - personeel - benoemen en bevorderen

5.2.1.2. Besluitvorming

- *Processen-verbaal en besluiten van het Schepencollege en de Gemeenteraad (1794-1980).*

Processen-verbaal zijn de ambtshalve opgemaakte en rechtsgeldige verslagen van de handelingen binnen het Schepencollege en de Gemeenteraad. Besluiten of beschikkingen worden genomen ten aanzien van specifieke gevallen. In deze reeksen werden niet alleen de eigenlijke processen-verbaalboeken opgenomen, maar ook de concepten en de minuten ervan. Besluitenboeken zijn er in verband met de personeelsaanstellingen, de bouwvergunningen, de toelatingen voor ongezonde en gevaarlijke bedrijven en betreffende allerlei verzoekschriften van individuele personen. Verder bleven de notulenboeken van de gemeenteraadscommissies bewaard en allerlei dossiers in verband met de interne werking van college en raad.

Archiefreeksen C en III.

←

Het Schepencollege en de Gemeenteraad onder burgemeester Emile Braun bij de bestuursvernieuwing van 8 juli 1921 (Atlas Goetghebuer, l. 89/33a).

5.2.1.3. Uitvoering

Financiën en belastingen.

- *Begrotingen, dienstjaarrekeningen, bewijsstukken en boekhoudkundige bescheiden* (1794-1986).

De begrotingen zijn de jaarlijkse ramingen van de te verwachten inkomsten en uitgaven. Ze worden opgesteld door het College van Burgemeester en Schepenen en ter goedkeuring overgemaakt aan de Gemeenteraad en de provinciale overheid. De jaarrekeningen worden opgesteld door de ontvanger en verantwoord met bewijsstukken. De Gemeenteraad en de provinciale overheid dienen de rekeningen eveneens goed te keuren. Van alle financiële inningen (voortkomend uit de belastingen, het patrimonium, de leningen, de diensten, de inrichtingen en diversen) en uitgaven (voortkomend uit de werken, de leveringen, het personeel en diversen) wordt boek gehouden.

Archiefreeksen A en I, L en XI.

Kadaster.

- *Registratie van het onroerend goederenbezit* (19de eeuw).

Overzichtslijsten van het onroerend goederenbezit, met kaarten en plannen uit 1809 en 1875.

Archiefreeks DD.

Openbare en private werken, goederenbezit.

- *Stedelijke gebouwen en installaties, openbare nutsvoorzieningen, bouw aanvragen, verwerven en verkopen van eigendommen* (1795-1982).

Briefwisseling, lastenboeken, rekeningen, kwijtschriften, opleveringsverslagen en plannen van werken (onder meer ook van kerkelijke en militaire gebouwen) en documenten betreffende de verwerving, de verhuring en verkoop van stadseigendommen. Het subnummer G 12 bevat de bouw aanvragen van particuliere woningen.

Archiefreeksen F en VI, G en VII.

Electriciteits-, gas- en waterbedeling.

- *Toezicht op de bedeling en de straatverlichting* (19de eeuw).

Processen-verbaal van het toezicht en briefwisseling.

Archiefreeks BB.

- *Maatschappijen van elektriciteits-, gas- en waterbedeling* (19de eeuw).

Akten van overeenkomst, toelatingsstukken van werken en financiële documenten betreffende deze maatschappijen.

Archiefreeks BB.

- *Stadsbedrijven E.G.W.* (20ste eeuw).

Het archief van de voormalige E.G.W.-bedrijven werd onlangs naar de Abrahamstraat overgebracht.

Archiefreeks XXVI.

Transport en communicatie.

- *Postkoetsen, lijndiensten* (19de eeuw).

Briefwisseling over de reglementering van de postkoetsdiensten en over de uitbating van beurtschepen en vaste lijndiensten.

Archiefreeks X.

- *Spoor- en tramwegen, telefoon* (19de-20ste eeuw).

Stukken inzake de aanleg en uitbating van spoor- en tramwegen, stations (Zuidstation, Sint-Pietersstation, enz.) en andere bijhorende infrastructuur en betreffende de aanleg van telefoonlijnen.

Archiefreeksen X en XXIII.

Bevolkingsaangelegenheden.

- *Geboorten, huwelijken en overlijdens* (1872-1950).

Minuten van deze akten.

Archiefreeks IX.

- *Geesteszieken, landlopers en vondelingen* (19de-1ste helft 20ste eeuw).

Registers en bundels.

Archiefreeksen J en IX.

- *Modellen van aankomst in en vertrek uit de stad* (1931-1980).

Archiefreeks IX.

- *Modellen van volkstellingen* (20ste eeuw).

Archiefreeks IX.

Verkiezingen.

- *Kiezerslijsten en varia* (1794-1959).

Niet alleen lijsten van de kiesgerechtigden, maar ook van de verkiesbaren. Briefwisseling betreffende de kiesverrichtingen.

Archiefreeksen H en VIII.

- *Akten van de eden* afgelegd door de burgemeesters bij hun ambtsaanvaarding (1857-1885).

Archiefreeks H.

Militie, oorlogen.

- *Miliciens* (1791-19de eeuw).

Inschrijvingslijsten, lijsten van uit- en vrijgestelden en verloflijsten.

Archiefreeks M.

- Bescheiden betreffende *logementen en foeragering* van militairen (19de eeuw), betreffende *Wereldoorlog I* (1914-1918), betreffende *oorlogsschade* (1914-1918 en 1940-1945) en het *burgertrouwonderzoek* (na 1945).

Archiefreeksen M en XII.

Personeel.

- *Examens* (19de eeuw-1987).

Een examendossier kan bevatten: college- en gemeenteraadsbesluiten betreffende het examen, lijst van de kandidaten, lijst van de vragen, de beslissingen van de

jury en het benoemingsbesluit.

Archiefreeksen D en IV.

- *Persoonlijke dossiers* (19de-20ste eeuw).

Een persoonlijk dossier kan bevatten: benoemings- en bevorderingsbesluiten, wedde- en pensioenberekningen, lijsten van de opgenomen verlofdagen, rapporten in verband met ziekten, ongevallen, tuchtproblemen en eretekens.

Archiefreeksen D en IV.

- *Personeel. Varia* (19de-20ste eeuw).

Algemene college- en raadsbesluiten in verband met het personeel (organieke reglementen, statutaire bepalingen, bezoldigingsregelingen), stukken opgemaakt bij stakingen, enz.

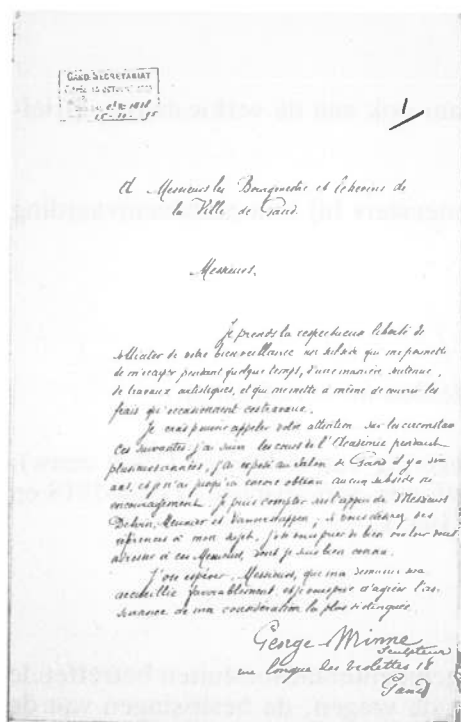
Archiefreeksen D en IV.

Schone kunsten, feestelijkheden en toerisme.

- *Stedelijke culturele instellingen en initiatieven* (1796-1986).

Briefwisseling en andere bescheiden betreffende de organisatie van eigen (culturele) initiatieven zoals foren, gemeentefeesten, officiële ontvangsten op het Stadhuis, enz. en betreffende de schouwburgen, de musea, het archief en de bibliotheek.

Archiefreeksen T en XIX, V en XXI.

←
Ontvangen brief vanwege de kunstenaar
George Minne waarbij om subsidiëring ge-
vraagd wordt, oktober 1895 (Schone Kunsten,
reeks T/in herklassering).

- *Culturele initiatieven van derden* (1795-1982).

Stukken ontstaan ten gevolge van de subsidiëring en ondersteuning van culturele initiatieven.

Archiefreeksen T en XIX.

Openbare orde, veiligheid, rechtsgedingen.

- *Reglementen en politiewetten* (1798-20ste eeuw).

Vorbereidende stukken van allerlei reglementen.

Archiefreeksen E en V.

- *Krotwoningen* (19de eeuw).

Briefwisseling en besluiten tot sloping van bouwvallige woningen.

Archiefreeks E.

- *Onlusten* (19de eeuw).

Besluiten en verslagen betreffende verkiezingen, rellen en plunderingen.

Archiefreeks E.

- *Geesteszieken* (1910-1934)

Briefwisseling en besluiten tot internering van geesteszieken.

Archiefreeks E.

- *Affichering* (20ste eeuw).

Inschrijvingsboeken van de aanplakbrieven of affiches.

Archiefreeks V.

- *Betwistingen* (19de-20ste eeuw).

Bundels van rechtszaken waarbij de Stad betrokken partij was.

Archiefreeksen E en V.

- *Brandweer* (1807-1961).

Briefwisseling, lijsten en andere bescheiden betreffende de reglementering en organisatie, het personeel, de inkwartiering, het materieel en de dagelijkse werking. Dit laatste vindt men vooral terug in de brandverslagen.

Archiefreeksen N en XIII.

- *Politie* (1796-1985).

Briefwisseling, lijsten en stukken betreffende het personeel, de infrastructuur, het materieel en de dagelijkse werking. De dagelijkse werking heeft in hoofdzaak betrekking op het verkeer, de scheepvaart, de vreemdelingen en de logementshuizen, de openbare gemakkelikheden, de pers, de huisnummering en de straatbenamingen, de maten en de gewichten, de openbare orde en de verkiezingen, de openbare gezondheid en de besmettelijke ziekten, de gerechtelijke politie en de misdadbestrijding. De processen-verbaal zijn de meest bekende bescheiden.

Archiefreeksen R en XVI, Y.

Openbare gezondheid.

- *Openbare gezondheid en besmettelijke ziekten* (1797-1980).

Briefwisseling, lijsten en verslagen in verband met de organisatie van de geneeskunde en de hygiëne, de bestrijding van de cholera en de pokken, de bestrijding van veeziekten en het toezicht op de beluiken.

Archiefreeksen S en XVIII.

- *Verdrinkingen en verstikkingen* (1788-1848).

Lijsten en verslagen.

Archiefreeks S.

- *Zwembaden en baden* (1811-1950).

Briefwisseling en reglementering betreffende het baden, documenten in verband met het personeel en het financieel beheer van de zwembaden.

Archiefreeksen S en XVIII.

- *Overlijdensaangiften* (1930-1976).

Aangiftebiljetten, lijsten en statistieken van de doodsoorzaken.

Archiefreeks XVIII.

- *Geboorteaangiften* (1940-1977).

Lijsten van de aangiften en van de polio-inentingën.

Archiefreeks XVIII.

Onderwijs.

- *Stedelijke scholen* (1796-1940).

Stukken betreffende de organisatie, het personeel, de leerlingen, het materieel en de financiën van de verschillende stadsscholen en onderwijsinstellingen op het Gents grondgebied.

Archiefreeksen U en XX.

Legaten en giften.

- *Testamentaire schenkingen en andere giften* (19de-20ste eeuw).

Briefwisseling en besluiten naar aanleiding van giften aan de Stad.

Archiefreeksen U en XX.

Handel en nijverheid.

- *Statistieken van bedrijven* (1795-1890).

Briefwisseling en lijsten van algemene nijverheidstellingen en van tellingen per nijverheidstak.

Archiefreeks K.

- *De commodo et incommodo* (1806-20ste eeuw).

Briefwisseling en beschikkingen of besluiten op aanvragen tot het inrichten van gevaarlijke en ongezonde bedrijven.

Archiefreeksen K en X.

- *Premies, prijzen en steun aan bedrijven. Brevetten en octrooien* (1810-1884).

Archiefreeks K.

- *Nijverheidstentoonstellingen* (1820-1913).

Bundels betreffende de organisatie van nijverheidstentoonstellingen in Gent en in andere steden, met onder meer bescheiden in verband met de wereldtentoonstelling van 1913.

Archiefreeks K.

- *Stedelijke instellingen voor het wegen en meten. Stapelplaatsen en haven. Slachthuis en markten* (1794-1927).

Reglementen, briefwisseling en beheersboeken en -rekeningen van deze instellingen. Stukken betreffende de aanstelling van het noodzakelijk personeel.

Archiefreeks K, Q en XVII.

- *Werkboekjes* (1810-1960)..

Briefwisseling en affiches met betrekking tot de reglementering op de werkboekjes.

Archiefreeksen K en X.

- *Werkrechtersraad. Koophandelsrechtbank* (1810-1950).

Briefwisseling en stukken betreffende de verkiezing van de leden.

Archiefreeksen K en X.

- Sociale instellingen: *Werklozenfonds, Werkbeurs, Crisisfonds, Spaarfonds, Ziekenbeurzen, Nationaal Komiteit voor Hulp en Bevoorrading, Pensioenkas, Fami-
liesteun, Verzekeringskas tegen Werkloosheid, Internationale Vereniging voor de
Strijd tegen de Werkloosheid* (1900-1926).

Statuten en reglementen, notulen, briefwisseling en boekhouding. Met onder meer ook de 19de eeuwse publicaties van Lodewijk Varlez en «Vooruit».

Archiefreeks K.

- *Openbare verkopeningen* (1818-1954).

Briefwisseling, lijsten en aankondigingen van de verkopeningen.

Archiefreeksen K en X.

Landbouw.

- *Aanmoediging en bescherming van de landbouw* (19de eeuw).

Voorschriften en briefwisseling betreffende de bestrijding van schadelijke insecten, de veeverbetering en andere aanmoedigings- en beschermingsinitiatieven van landbouw, tuinbouw en veeteelt.

Archiefreeks Z.

Weldadigheid.

- *Burgerlijke Godshuizen* (1796-1925).

Archief afkomstig van de Commissie van de Burgerlijke Godshuizen. Dit orgaan werd door de Fransen in 1796 ingesteld om de aloude godshuizen en hospitalen te besturen. De bescheiden hebben betrekking op de algemene werking van de Commissie (de reglementering, het personeel, de financiën en de goederen) en op het beheer van de afzonderlijke caritatieve instellingen (de reglementering, de gebouwen, het onderhoud van zieken, wezen en bejaarden).

Archiefreeksen O en XIV.

- *Bureel van Weldadigheid* (1796-1925).

Het Bureel van Weldadigheid werd eveneens in 1796 door de Fransen ingesteld om de armenzorg te organiseren. De archiefstukken hebben betrekking op de reglementering, het personeel, de financiën, de goederen en de eigenlijke armenzorg.

Archiefreeksen O en XIV.

- *Berg van Barmhartigheid en Openbare Kas van Lening* (1817-1930).

Stukken betreffende het beheer van de Berg van Barmhartigheid, die onder de

SOORTEN	NAMEN EN VOORNAMEN	NAMEN DER OUDERS, METEN HIE OORZAKEN, OORZAKELIJK, LAATSE VOORNAAMEN EN SIGNALEMENT.	Wanneer en op welke wijze bij het samen gekomen en omzetting van zijn aangasun akkoord.	Van de voren getuend, waar en hoe lang, op welke wijze daarvan afgegaan.	Bemiddeling bij het samen.	Wanneer en op welke wijze afgegaan.
1	<p><i>Wes</i></p> <p><i>Charles</i></p>	<p>Fader <i>Peter</i> Moeder <i>Anna</i> Geboortezijd <i>1813</i> Laatste gewoonted <i>in</i> 1 veld 6 paden 6 daken - strepen.</p> <p>Fader <i>Simon</i> Moeder <i>Anna</i> Geboortezijd <i>1813</i> Laatste gewoonted <i>in</i> 1 veld 6 paden 6 daken - strepen.</p> <p>Fader <i>Simon</i> Moeder <i>Anna</i> Geboortezijd <i>1813</i> Laatste gewoonted <i>in</i> 1 veld 6 paden 6 daken - strepen.</p>	<p>Op den 28 Januari 1810. Gewoonted van den 28 van 1810. al 8 van den 28 Januari 1810. Gewoonted van den 28 van 1810. al 8 van den 28 Januari 1810. Gewoonted van den 28 van 1810. al 8 van</p>	<p>23 augustus 1813 van 1810. al 8 van den 28 Januari 1810. Gewoonted van den 28 van 1810. al 8 van den 28 Januari 1810. Gewoonted van den 28 van 1810. al 8 van</p>	<p>23 Januari 1810 van 1810. al 8 van den 28 Januari 1810. Gewoonted van den 28 van 1810. al 8 van den 28 Januari 1810. Gewoonted van den 28 van 1810. al 8 van</p>	<p>Van 23 Januari 1810 van 1810. al 8 van den 28 Januari 1810. Gewoonted van den 28 van 1810. al 8 van den 28 Januari 1810. Gewoonted van den 28 van 1810. al 8 van</p>
2	<p><i>Wes</i></p> <p><i>Charles</i></p>	<p>Fader <i>Simon</i> Moeder <i>Anna</i> Geboortezijd <i>1813</i> Laatste gewoonted <i>in</i> 1 veld 6 paden 6 daken - strepen.</p> <p>Fader <i>Simon</i> Moeder <i>Anna</i> Geboortezijd <i>1813</i> Laatste gewoonted <i>in</i> 1 veld 6 paden 6 daken - strepen.</p> <p>Fader <i>Simon</i> Moeder <i>Anna</i> Geboortezijd <i>1813</i> Laatste gewoonted <i>in</i> 1 veld 6 paden 6 daken - strepen.</p>	<p>Op den 28 Januari 1810. Gewoonted van den 28 van 1810. al 8 van den 28 Januari 1810. Gewoonted van den 28 van 1810. al 8 van den 28 Januari 1810. Gewoonted van den 28 van 1810. al 8 van</p>	<p>23 augustus 1813 van 1810. al 8 van den 28 Januari 1810. Gewoonted van den 28 van 1810. al 8 van den 28 Januari 1810. Gewoonted van den 28 van 1810. al 8 van</p>	<p>23 Januari 1810 van 1810. al 8 van den 28 Januari 1810. Gewoonted van den 28 van 1810. al 8 van den 28 Januari 1810. Gewoonted van den 28 van 1810. al 8 van</p>	<p>Van 23 Januari 1810 van 1810. al 8 van den 28 Januari 1810. Gewoonted van den 28 van 1810. al 8 van den 28 Januari 1810. Gewoonted van den 28 van 1810. al 8 van</p>
3	<p><i>Wes</i></p> <p><i>Charles</i></p>	<p>Fader <i>Simon</i> Moeder <i>Anna</i> Geboortezijd <i>1813</i> Laatste gewoonted <i>in</i> 1 veld 6 paden 6 daken - strepen.</p> <p>Fader <i>Simon</i> Moeder <i>Anna</i> Geboortezijd <i>1813</i> Laatste gewoonted <i>in</i> 1 veld 6 paden 6 daken - strepen.</p> <p>Fader <i>Simon</i> Moeder <i>Anna</i> Geboortezijd <i>1813</i> Laatste gewoonted <i>in</i> 1 veld 6 paden 6 daken - strepen.</p>	<p>Op den 28 Januari 1810. Gewoonted van den 28 van 1810. al 8 van den 28 Januari 1810. Gewoonted van den 28 van 1810. al 8 van den 28 Januari 1810. Gewoonted van den 28 van 1810. al 8 van</p>	<p>23 augustus 1813 van 1810. al 8 van den 28 Januari 1810. Gewoonted van den 28 van 1810. al 8 van den 28 Januari 1810. Gewoonted van den 28 van 1810. al 8 van</p>	<p>23 Januari 1810 van 1810. al 8 van den 28 Januari 1810. Gewoonted van den 28 van 1810. al 8 van den 28 Januari 1810. Gewoonted van den 28 van 1810. al 8 van</p>	<p>Van 23 Januari 1810 van 1810. al 8 van den 28 Januari 1810. Gewoonted van den 28 van 1810. al 8 van den 28 Januari 1810. Gewoonted van den 28 van 1810. al 8 van</p>
4	<p><i>Wes</i></p> <p><i>Charles</i></p>	<p>Fader <i>Simon</i> Moeder <i>Anna</i> Geboortezijd <i>1813</i> Laatste gewoonted <i>in</i> 1 veld 6 paden 6 daken - strepen.</p> <p>Fader <i>Simon</i> Moeder <i>Anna</i> Geboortezijd <i>1813</i> Laatste gewoonted <i>in</i> 1 veld 6 paden 6 daken - strepen.</p> <p>Fader <i>Simon</i> Moeder <i>Anna</i> Geboortezijd <i>1813</i> Laatste gewoonted <i>in</i> 1 veld 6 paden 6 daken - strepen.</p>	<p>Op den 28 Januari 1810. Gewoonted van den 28 van 1810. al 8 van den 28 Januari 1810. Gewoonted van den 28 van 1810. al 8 van den 28 Januari 1810. Gewoonted van den 28 van 1810. al 8 van</p>	<p>23 augustus 1813 van 1810. al 8 van den 28 Januari 1810. Gewoonted van den 28 van 1810. al 8 van den 28 Januari 1810. Gewoonted van den 28 van 1810. al 8 van</p>	<p>23 Januari 1810 van 1810. al 8 van den 28 Januari 1810. Gewoonted van den 28 van 1810. al 8 van den 28 Januari 1810. Gewoonted van den 28 van 1810. al 8 van</p>	<p>Van 23 Januari 1810 van 1810. al 8 van den 28 Januari 1810. Gewoonted van den 28 van 1810. al 8 van den 28 Januari 1810. Gewoonted van den 28 van 1810. al 8 van</p>

Burgerlijke Godshuizen en het Bureau van Weldadigheid ressorteerde en sinds 1925 onder de Commissie van Openbare Onderstand. De bescheiden houden verband met de reglementering, de administratieve commissie, het personeel, de gebouwen en de financiën.

Archiefreeksen O en XIV.

- *Liefdadigheidswerkhuis* (1817-1864).

Op 1 december 1817 werd in het voormalige Rijke Gasthuis het Werkhuis van Liefdadigheid geopend. In de ateliers werden werklozen, hulpbehoevenden en bedelaars tewerk gesteld. Documenten in verband met de inrichting, de administratieve commissie, het personeel, de gebouwen en de financiën.

Archiefreeks O.

- *Commissie van Openbare Onderstand* (1925-1964).

Het Schepencollege houdt toezicht op de Commissie en de Gemeenteraad dient de begrotingen en rekeningen ervan goed te keuren. De meeste stukken in deze archiefreeksen staan dan ook in verband met de financiën, de jaarverslagen en de goederen.

Archiefreeks XIV.

Erediensten.

- *Kerkfabrieken, consistories en bestuursraden* (1795-1982).

De gemeente is verplicht de financiële tekorten van de kerkfabrieken bij te passen en de grote infrastructuurwerken te bekostigen. Daarmee samenhangend kreeg de Gemeenteraad een advizerende stem inzake het patrimoniumbeheer en de rekenplichtigheid van deze instellingen. De bundels en stukken zijn van algemene aard (de reglementering van de erediensten, de aanstelling van kerk- en beheersraden, de oprichting en begrenzing van de parochies) en staan ook in verband met de gemeenteraadsbevoegdheden: het patrimonium, het personeel en de rekenplichtigheid.

Archiefreeksen P en XV.

Maatschappijen.

- *Erkenning van maatschappijen en verenigingen* (1795-1963).

Aanvragen tot erkenning en tot het bekomen van de eretitel «koninklijk». Met onder meer stukken van de beroepscorporaties, die de oude ambachtsgilden sinds de Franse tijd vervingen.

Archiefreeksen W en XXII.

Gerechtelijke aangelegenheden.

- *Vrederecht en assisenhof* (1796-1881).

Briefwisseling betreffende de organisatie van het notariaat en de voormelde gerechtshoven, met enige rolboeken uit de Franse tijd.

Archiefreeks AA.

←

Eerste folio's van een stamboek van de brandweer. Inschrijvingen van Charles Maes, Petrus Weys, Petrus Kielmoes en Johan Dick, ca. 1830 (Brandweer, reeks N/3(2bis)).

Kerkhoven.

- *Reglementering en organisatie van de verschillende begraafplaatsen* (19de-20ste eeuw).
- Archiefreeks CC.

Eretekens.

- *Toekening van onderscheidingen en eretekens* (19de eeuw-1979).
- Archiefreeksen EE en XXIX.

Varia.

Archiefreeksen FF, GG, XXXI en XXXII.

5.2.2. Archieven van de randgemeenten Afsnee, Desteldonk, Mendonk, Sint-Amandsberg en Sint-Kruis-Winkel

Het hierna volgend overzicht van de Moderne Archieven afkomstig uit de Gentse randgemeenten werd algemeen gehouden. De documenten moeten immers sinds het einde van de 18de eeuw op voorschrift van de nationale overheden overal op dezelfde wijze aangelegd worden. In alle gemeenten komen dan ook gelijkaardige bescheiden en documentenreeksen voor. Derhalve kan voor de meer concrete inhoud van de reeksen gewoon verwezen worden naar de beschrijving van het Modern Archief van de Stad Gent (zie hoger blz. 65 en volgende).

5.2.2.1. Afsnee

- Briefwisseling (1868-1973).
- Schepencollege en Gemeenteraad (1837-1946).
- Financiën en belastingen (1842-1975).
- Kadaster (1941-1943).
- Openbare en private werken (1909-1973).
- Bevolkingsaangelegenheden (1796-1965).
- Verkiezingen (1855-1971).
- Militie, oorlogen (1861-1965).
- Personeel (19de eeuw-1972).
- Openbare orde en veiligheid (1877-1968).
- Openbare gezondheid (1924-1969).
- Onderwijs (1870-1963).
- Handel en landbouw (1861-1961).
- Weldadigheid (1822-1967).
- Eredienst (1870-1944).

5.2.2.2. Desteldonk

- Briefwisseling (1846-1960).
- Schepencollege en Gemeenteraad (1855-1964).
- Financiën en belastingen (1796-1964).
- Kadaster (19de eeuw).
- Openbare en private werken. Goederenbeheer (1830-1964).

- Bevolkingsaangelegenheden (1851-1964).
- Verkiezingen (1846-1964).
- Militie, oorlogen (1817-1966).
- Personeel (1894-1959).
- Openbare orde en veiligheid (1854-1964).
- Openbare gezondheid (1863-1962).
- Onderwijs (1846-1961).
- Handel en landbouw (1831-1961).
- Weldadigheid (1801-1965).
- Eredienst (1837-1963).

5.2.2.3. Mendonk

- Briefwisseling (1792-1963).
- Schepencollege en Gemeenteraad (1808-1964).
- Financiën en belastingen (1793-1956).
- Openbare en private werken. Goederenbeheer (1785-1945).
- Bevolkingsaangelegenheden (1803-1964).
- Verkiezingen (1904-1966).
- Militie, oorlogen (1794-1951).
- Personeel (19de eeuw-1945).
- Feestelijkheden (1893-1944).
- Openbare orde en veiligheid (1840-1955).
- Openbare gezondheid (1894-1956).
- Onderwijs (1844-1963).
- Handel en landbouw (1847-1957).
- Weldadigheid (1791-1956).
- Eredienst (1800-1944).
- Eretkens (1887-1934).

5.2.2.4. Sint-Amandsberg

- Schepencollege en Gemeenteraad (1881-1976).
- Bevolkingsaangelegenheden (1873-1984).
- Oorlog (1940-1945).
- Personeel (1947-1948).
- Openbare gezondheid (1925-1972).

5.2.2.5. Sint-Kruis-Winkel

- Briefwisseling (1858-1964).
- Schepencollege en Gemeenteraad (1848-1964).
- Financiën en belastingen (1816-1965).
- Kadaster (1812-1942).
- Openbare en private werken (1832-1967).
- Bevolkingsaangelegenheden (1869-1978).
- Verkiezingen (1846-1971).
- Militie, oorlogen (1890-1963).
- Personeel (1867-1978).

- *Historisch-topografische verzamelingen* (16de-20ste eeuw).

De verzameling bevat naast oude prenten, ook 19de en 20ste-eeuwse kaarten, plannen en stadsgezichten. De reeks staat bekend als *Atlas Goetghebuer*. Daarnaast bestaat ook de *Collectie De Keyzer*.

Deze reeksen dragen geen nummer.

Bijlage 2: DEELINVENTARISSEN EN KLAPPERS VAN HET OUD ARCHIEF

V. VANDER HAEGHEN, *Inventaire des archives de la ville de Gand* (Gent, 1986) en J. DECAVELE en J. VANNIEUWENHUYSE, *Stadsarchief van Gent. Archiefgids. Deel I, Oud Archief* (Gent, 1983) stellen de verschillende archiefreeksen van het Oud Archief algemeen voor. De handgeschreven en gepubliceerde deelinventarissen en klappers of indices brengen gedetailleerde ontleding van de reeksen of bescheiden. Ze staan in de leeszaal van het Stadsarchief ter beschikking van de onderzoekers en kunnen er vrij en zonder formele aanvraag ingekeken worden.

A. Handgeschreven en getypte inventarissen en ontleding

<i>Inventarisnummers</i>	<i>Onderwerpen</i>	<i>Verwijzend naar de archiefreeksnummers</i>
47/1 (A)	Indices en/of klappers en ontleding staten van goederen 1349	330
47/1	Id. 1350-1355	330
47/2	Id. 1355-1360	330
47/3	Id. 1360-1365	330
47/4	Id. 1365-1370	330
47/5	Id. 1370-1380	330
47/6	Id. 1380-1385	330
47/7	Id. 1582-1585	330
48/1	Id. 1585-1589	330
48/2	Id. 1585-1589	330
49/1	Id. 1599-1632	330
49/2	Id. 1632-1652	330
49/3	Id. 1652-1656	330
49/4	Id. 1656-1661	330
49/5	Id. 1661-1670	330
49/6	Id. 1670-1679	330
49/7	Id. 1670-1679	330
49/8	Id. 1679-1694	330
50	Id. 1694-1701	330
51	Ontleding van de minuten van de staten van goederen 1701-1755	332 en 338
52	Id. 1701-1755	332 en 338
53	Id. 1701-1755	332 en 338
54	Indices en ontleding staten van goederen 1716-1788	330
55	Id. 1788-1790	330
56	Id. 1790-1735	330
57	Ontleding van de minuten van de staten van goederen 1789-1795	332 en 338
58	Indices op de akten en contracten van gedele 1716-1750	333
59	Id. 1750-1774	333
64	Tabel van de sterfhuizen	124
70	Ontleding van de landboeken «vrij huis, vrij erf»	153
76	Uitgaven van de subsidies voor nieuwe huisgevels in de stadsrekeningen	400
76/1-4	Id. per straat	400
78	Lijst van de familiepapieren	Niet genummerd
78/1	Inventaris van de familiearchieven Lanchals, de Ladeuse, de Kerchove en aanverwanten	Niet genummerd

78/2	Inventaris van het familiearchief de Lichtervelde	Niet genummerd
78/3	Inventaris van het familiearchief van Pottelsberghe de la Potterie	Niet genummerd
78/4	Inventaris van het familiearchief Maertens - de Noordhout.	Niet genummerd
78/5	Inventaris van het familiefonds Mesdach	Niet genummerd
79	Ontleding van de Keurresoluties (1ste register)	107
80	Inventaris betreffende de «affaires» van de leden van Vlaanderen	92
82	Lijst van de genealogieën	Niet genummerd
83	Lijst van de archieven betreffende de Vreemde Steden	Niet genummerd
85/1	Algemene inventaris	1 tot 92 quater
85/1bis	Inventaris van de penningkohieren	28 en 28bis
85/2 (A)	Algemene inventaris	93 tot 99
85/2 (B)	Algemene inventaris	101 tot 127
85/2bis	Inventaris van de reeks poortერი	122
85/3	Algemene inventaris	128 tot 153/2
85/4	Id.	154 tot 178
85/5 (A)	Id.	179 tot 200/10
85/5 (B)	Id.	206 tot 228
85/6	Id.	229 tot 330
85/7 (A)	Id.	332 tot 361
85/7 (B)	Id.	400 tot 417
85/7bis	Inventaris van de minuten van de staten van goederen 1504-1702 en 1755-1788	332 en 338
85/8	Algemene inventaris	418 tot 525/8
85/9 (A)	Id.	527 tot 528
85/9 (B)	Id.	529 tot 536
85/10	Algemene inventaris van de krijgs- en ambachtsgilden	154 tot 200/10
86	Algemene inventaris van de geestelijke instellingen	I tot LXXXIV
86bis	Inventaris van de religieuze en caritatieve instellingen	LXXXIV
86bis/I	Algemene inventaris van de geestelijke instellingen	I tot XVI
86bis/II	Id.	XVII tot XLVI
86bis/III	Id.	XLVIII tot LIII
86bis/IV	Id.	LIV tot LXXXIV
86/1 (A)	Inventaris en regestenlijst betreffende het Groot Begijnhof	LXXVIII
86/1 (B)	Id. betreffende het Klein Begijnhof	LXXIV
86/1 (C)	Regestenlijst van de charters van Poortakker	LXXX
86/1 (D)	Id. van het Alijnsgodshuis	LXX
86/1 (E)	Id. van de Leugemeete	LXVI
86/2	Regestenlijst van de charters van het Sint-Janshospitaal	LXV
86/3	Id. van de Armenscholen	LXXXII
86/5	Regestenlijst van de charters van het Sint-Jacobshospitaal	LXIV
86/6 (B)	Inventaris en regesten van het Kleermakersgodshuis	LXXIV
86/7	Ontleding van het cartularium van het Alijnsgodshuis	LXX
86/8 (A)	Ontleding van het Wolweverscartularium	LIV
86/8 (B)	Inventaris van het archief van het Wolweversgodshuis	LIV
86/9	Inventaris en regesten van het archief van het Wenemaersgodshuis	LXIX
86/10	Ontleding van de Wenemaerscartularia	LXIX
86/11 (A)	Inventaris en regesten van het archief van de Bijloke	LXXV
86/11 (B)	Id.	LXXV
86/12	Ontleding van de Bijlokecartularia	LXXV
86/13	Inventaris van het archief van het Voldersgodshuis, het godshuis van Sint-Jan en Sint-Pauwel, het Sint-Joris-hospitaal en het Alexianenklooster	LV, LXVI, LXVII, LXVIII
87	Zaakindex op de decreten van de Majesteit	102
88 (A)	Zaakindex op de brieven aan het Stadsbestuur	1/1
88 (B)	Zaakindex op de brieven aan de Raad van Vlaanderen	5
90	Index van plaats- en familienamen op VAN DUYSE en DE BUSSCHER, <i>Inventaire analytique</i>	94
93	Inventaris van de parochiepriesters	Niet genummerd
95/1	Ontleding van de 47 registers. Register A	93
95/2	Id. Register B	93

95/3	Id. Register C	93
95/4	Id. Register D	93
95/5	Id. Register E	93
95/6	Id. Register F	93
95/7	Id. Register G	93
95/8	Id. Register H	93
95/9	Id. Register I	93
95/10	Id. Register K	93
95/11	Id. Register L	93
95/12	Id. Register M	93
95/13	Id. Register N	93
95/14	Id. Register O	93
95/15	Id. Register P	93
95/16	Id. Register Q	93
95/17	Id. Register R	93
95/18	Id. Register S	93
95/19	Id. Register T	93
95/20	Id. Register V	93
95/21	Id. Register W	93
95/22	Id. Register X	93
95/23	Id. Register Y	93
95/24	Id. Register Z	93
95/25	Id. Register AA	93
95/26	Id. Register II	93
95/27	Id. Register KK	93
95/28	Id. Register LL	93
95/29	Id. Register MM	93
95/30	Id. Register NN	93
95/31	Id. Register OO	93
95/32	Id. Register PP	93
95/33	Id. Register QQ	93
95/34	Id. Register RR	93
95/35	Id. Register SS	93
95/36	Id. Register TT	93
95/37	Id. Register VV	93
95/38	Id. Register WW	93
95/39	Id. Register XX	93
95/40	Id. Register YY	93
95/41	Id. Register ZZ	93
95/42	Id. Register AAA	93
95/43	Id. Register BBB	93
95/44	Id. Register CCC	93
95/45	Id. Register DDD	93
95/46	Id. Register EEE	93
95/47	Inhoudstafel van de zaakindex op het tweede voorgeboden- register (1402-1451)	108
95/48	Inhoudstafel van de zaakindex op de voorgeboden- registers (47 registers: BB, CC, DD, EE, FF, GG en HH)	93
96	Ontleding van de kleine cartularia. Witteboek.	93 bis
97	Id. Oud Wettenboek	93 bis
98	Id. Privilegeboek	93 bis
99	Id. Cartularium Penneman	93 bis
100	Id. Transport van Vlaanderen	93 bis
101	Id. Gents charterboek	93 bis
102	Id. Groenboek	93 bis
103	Id. Wetten en Costumen	93 bis
104	Id. Privileges van Gent	93 bis
105	Id. Keure Gent	93 bis
106	Id. Stapelboek	93 bis
107	Id. Acquisities	93 bis
108	Id. Tolregister	93 bis
109	Id. Stroomboek	93 bis

110	Id. Stroomboek (minuut)	93 bis
111	Id. Varia	93 bis
112	Id. Zwartboek. Gedele	93 bis
113	Id. Fragmenten van registers	93 bis
114	Ontleding van de Vaartboeken	92 bis
115	Ontleding van het archief betreffende watergangen en dijken	92 bis
116	Ontleding van het Librarium Rerum Gandavensium	95bis
117	Ontleding van het Groenboek	110bis
118	Ontleding van het Lievecartularium	529
119	Algemene index op de landboeken «vrij huis, vrij erf»	153
121	Ontleding van het Rijke Gasthuiscartularium	LXXI
125 (A)	Ontleding van de plakaten van de Magistraat	110
125 (B)	Zaakindex op de plakaten van de Magistraat	110
126	Inventaris der inventarissen	97
128	Inventaris van het familiearchief Hulin de Loo	Niet genummerd
130/1-5	Indices staten van goederen 1500-1504	330
131/1-2	Id. 1504-1505	330
Zonder nr.	Inventaris op steekkaarten van de bouwaanvragen	535 en 535bis
Zonder nr.	Inventaris op steekkaarten van het familiefonds van Huerne	Niet genummerd
Zonder nr.	Id. Pycke de ten Aerden	Niet genummerd
Zonder nr.	Id. de Murat	Niet genummerd

B. Gepubliceerde inventarissen, regesten en bronnen

<i>Auteurs</i>	<i>Titels</i>	<i>Verwijzend naar de archiefreeksnummers</i>
P. VAN DUYSE en E. DE BUSSCHER	Inventaire analytique des chartres et documents appartenant aux archives de la ville de Gand (Gent, 1867)	93, 93bis en 94
P.C. VANDER MEERSCH	Memorieboek der Stad Ghent van 't jaer 1301 tot 1793 (Gent, 1852-1861) 4 dln.	101
N. DE PAUW	De voorgeboden der Stad Gent in de XIVde eeuw (1337-1382) (Gent, 1885)	108
B. D'HUYS	Inventaris van de voorgeboden. Regesten op de 18de eeuwse voorgebodenregisters. Reeks 108 nrs. 4 tot 8 (Gent, 1985)	108
N.n.	Poorters en buitenpoorters van Gent 1477-1492, 1542-1796 (Gent, 1986)	122
J. BOON	Regesten op de jaarregisters van de Keure. Schepenjaren 1339-40, 1343-44, 1345-46, 1349-50, 1353-54 en 1357-58 (Gent, 1968-1969) 2 dln.	301
J. VANNIEUWENHUYSE	Id. 1360-1361 (Gent, 1981)	301
M. HOUBRECHTS-DE CROOCK	Id. 1400-1401 (Gent, 1967-1972) 3 dln.	301
H. VANDENSTEEN	Id. 1401-1402 (Gent, 1981)	301
J. DE ZUTTER	Id. 1402-1403 (Gent, 1981)	301
E. PAIRON	Id. 1403-1404 (Gent, 1983)	301
J. VAN DE WIELE	Id. 1404-1405 (Gent, 1981)	301
M. GEVAERT	Id. 1406-1407 (Gent, 1983)	301
R. NOWÉ	Id. 1407-1408 en 1408-1409 (Gent, 1982-1984) 3 dln.	301
J. DEWULF	Id. 1409-1410 (Gent, 1984)	301
A. DE VOS	Inventaris der landbouwpachten in de Gentse jaarregisters van de Keure (Gent, 1958-1960) 2 dln.	301
W. STEEGHERS	Staten van goederen en indices op de registers van Gedele. Schepenjaar 1508-1509, 1509-1510, 1510-1511, 1511-1512, 1512-1513 (Gent, 1982-1984) 5 dln.	330

L. WYNANT	Regesten van de Gentse staten van goed. Eerste reeks, 1349-1400 (Brussel, 1979-1985) 2 dln.	330
J. VUYLSTEKE en A. VAN WERVEKE	Gentsche stads- en baljuwsrekeningen 1280-1336 (Gent, 1900-1908) 2 dln.	400
N. DE PAUW en J. VUYLSTEKE	De rekeningen der Stad Gent. Tijdvak van Jacob van Artevelde 1336-1349 (Gent, 1874-1885) 3 dln.	400
A. en H. VAN WERVEKE	Gentse stads- en baljuwsrekeningen 1351-1364 (Brussel, 1970)	400
J. VUYLSTEKE	De rekeningen der Stad Gent. Tijdvak van Philips van Artevelde 1376-1389 (Gent, 1983)	400
V. VANDER HAEGHEN	Anciennes façades gantoises. Oude Gentsche gevels (Gent, 1907)	535
J. VANNIEUWENHUYSE	Inventaris van het archief van de Berg van Barmhartigheid (Gent, 1985)	LXXXIII
J. VAN DE WIELE en M. VAN DOORSELAER	Inventaris van het familiefonds. Handboeken (Gent, 1985)	Niet genummerd
J. VANNIEUWENHUYSE	Inventaris van het fonds Hye-de Crom (Gent, 1980)	Niet genummerd
K. DEPOORTER (+), R. MERTENS, J. PAUWELS en H. STEVENS	Inventaris van het fonds Napoleon de Pauw (Gent, 1982) 3 dln.	Niet genummerd
J. VANNIEUWENHUYSE	Inventaris van het fonds Morel de Boucle- Saint-Denis (Gent, 1983)	Niet genummerd
J. VAN DE WIELE en R. MERTENS	Inventaris van het familiefonds d'Hane-Steenhuysse, (Gent, 1985)	Niet genummerd
J. VANNIEUWENHUYSE	Inventarissen van drie kleinere familiefondsen. Het fonds Helias d'Huddeghem, het fonds Surmont de Volsberghe, het fonds Verschraeghen (Gent, 1987)	Niet genummerd

Bijlage 3: DEELINVENTARISSEN EN PLAATSINGSLIJSTEN VAN HET MODERN ARCHIEF EN VAN DE VERZAMELINGEN

Een algemeen overzicht betreffende de archiefreeksen van het Modern Archief is vooralsnog niet voorhanden. Men dient zich dan ook met plaatsingslijsten en deelinventarissen te behelpen.

A. Handgeschreven en getypte plaatsingslijsten en inventarissen

<i>Inventaris- nummers</i>	<i>Onderwerpen</i>	<i>Verwijzend naar de archiefreeksnummers</i>
132	Inventaris van diverse kleine fondsen en neerleggingen	Niet genummerd
140	Inventaris van het gemeentearchief van Afsnee	Niet genummerd
141	Id. van Mendonk	Niet genummerd
142	Id. van Sint-Kruis-Winkel	Niet genummerd
143	Id. van Sint-Amandsberg (burgerlijke stand, gezondheid, college en gemeenteraad, rantsoenering).	Niet genummerd
150	Plaatsingslijst van het archief betreffende de financiën	A en I

151	Id. van de ontvangen en geschreven brieven, met repertoria	B en II
152	Id. van het archief betreffende de college- en raadszittingen	C en III
153	Id. van het archief betreffende de personeelszaken	D en IV
154	Id. van het archief betreffende de openbare veiligheid en betwistingen	E en V
155	Id. van het archief betreffende de stadsgebouwen en eigendommen	F en VI
156	Id. van het archief betreffende de openbare en private werken	G en VII
157	Id. van het archief betreffende de kieszaken	H en VIII
158	Id. van het archief betreffende de burgerlijke stand en de bevolking	I, J en IX
159	Id. van het archief betreffende handel en nijverheid	K en X
160	Id. van het archief betreffende de belastingen	L en XI
161	Id. van het archief betreffende de militie	M en XII
162	Id. van het archief van de brandweer	N en XIII
163	Id. van het archief betreffende de weldadigheid	O en XIV
164	Id. van het archief betreffende de erediensten	P en XV
165	Id. van het archief van de politie	R en XVI
166	Id. van het archief betreffende de markten en het slachthuis	Q en XVII
167	Id. van het archief betreffende de openbare gezondheid	X en XVIII
168	Id. van het archief betreffende de schone kunsten	T en XIX
169	Id. van het archief betreffende het onderwijs en de giften en legaten	U en XX
170	Id. van het archief betreffende schouwburgen en feestelijkheden	V en XXI
171	Id. van het archief betreffende maatschappijen	W en XXII
172	Id. van het archief betreffende het transport en de communicatie	X en XXIII
173	Id. van het archief betreffende de waterlopen en scheepvaart	Y
	Id. van het archief betreffende land- en tuinbouw	Z
174	Id. van het archief betreffende gerechtelijke aangelegenheden	AA
175	Id. van het archief betreffende de electriciteits-, gas- en waterbedeling	BB
176	Id. van het archief betreffende de begraafplaatsen	CC
177	Id. van het archief betreffende het kadaster	DD
178	Id. van het archief betreffende onderscheidingen en eretekens	EE en XXIX
179	Id. van het archief betreffende neerleggingen	FF
180	Id. van het archief betreffende varia	GG en XXXI
181	Id. van het archief betreffende sport en recreatie	XXXII
190	Overzichtslijst van de krantenverzameling	Niet genummerd
191	Overzichtslijst van de fototheek en de portretten	Niet genummerd

B. Gepubliceerde inventarissen en indices

<i>Auteurs</i>	<i>Titels</i>	<i>Verwijzend naar de archiefreeksnummers</i>
A. CAPITEYN en W. STEEGHERS	Rekeningen van het Dampoortkerkhof te Gent 1797-1806 (Gent, 1981)	CC
N.n.	Inventaris van het gemeentearchief van Desteldonk (Gent, 1984)	Niet genummerd
H. COPPEJANS-DESMEDT	Bedrijfsarchieven op het Stadsarchief van Gent. Inventaris van de fondsen de Hemptinne en Voortman (Leuven-Parijs, 1971)	Niet genummerd

Bijlage 4: OVERZICHT VAN DE ARCHIEVEN IN DE BELANGRIJKSTE ANDERE BEWAARPLAATSEN BETREFFENDE GENT EN DE RANDGEMEENTEN

De hiernavolgende opsomming blijft *beperkt*. Vele gegevens vindt men er uiterst summier in terug en ze geven slechts een eerste aanwijzing. Er wordt geen enkele aanspraak gemaakt op volledigheid. Wie de geschiedenis van Gent grondig wil bestuderen mag ook andere lokale, provinciale en nationale documentatiecentra, musea, bibliotheken en archieven, inzonderheid het Algemeen Rijksarchief te Brussel (Ruisbroekstraat 2-6 te 1000 Brussel; tel. 02/513.76.80 of 89), waar o.m. de archieven van de centrale instellingen bewaard worden, niet uit het oog verliezen. Ook buitenlandse bibliotheken en archiefinstellingen kunnen gezien de diverse overheersingen die Gent kende, belangrijke informatie bevatten.

1. Dienstencentra van de randgemeenten:

Gemeentearchieven van:

Afsnee (1796-1986), bewaard op het dienstencentrum van 9820 Sint-Denijs-Westrem, Gemeenteplein 2, tel. 091/22.33.63.

Desteldonk (1792-heden), bewaard op het hulpkantoor van 9020 Desteldonk, Moleneinde 16, tel. 091/55.52.21.

Drongen (1788-heden), bewaard op het dienstencentrum van 9810 Drongen, Drongenplein 20, tel. 091/26.36.90.

Gentbrugge (1766-heden), bewaard op het dienstencentrum van 9219 Gentbrugge, Braemkasteelstraat 35, tel. 091/30.20.20.

Ledeberg (1800-heden), bewaard op het dienstencentrum van 9218 Ledeberg, Ledebergplein 34, tel. 091/30.38.04.

Mariakerke (1800-heden), bewaard op het dienstencentrum van Mariakerke, Paul Van Tieghemlaan 2, tel. 091/26.19.87.

Mendonk (1796-heden), bewaard op het hulpkantoor van 9020 Mendonk, Mendonkdorp 32, tel. 091/45.94.13.

Oostakker (1796-heden), bewaard op het dienstencentrum 9040 Oostakker, Oostakkerdorp 3, tel. 091/51.11.21.

Sint-Amandsberg (1872-heden), bewaard op het dienstencentrum 9110 Sint-Amandsberg, Antwerpsesteenweg 376, tel. 091/28.30.35.

Sint-Denijs-Westrem (1796-heden), bewaard op het dienstencentrum 9820 Sint-Denijs-Westrem, Gemeenteplein 2, tel. 091/22.33.63.

Sint-Kruis-Winkel (1796-heden), bewaard op het hulpkantoor van Sint-Kruis-Winkel, Sint-Kruis-Winkeldorp 63, tel. 091/45.02.68.

Wondelgem (1805-heden), bewaard op het dienstencentrum van 9030 Wondelgem, Pieter Cieterslaan 28, tel. 091/53.80.06.

Zwijnaarde (1796-heden), bewaard op het dienstencentrum van 9710 Zwijnaarde, Dorpsstraat 1, tel. 091/22.20.05.

2. *Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn* (Onderbergen 86 te 9000 Gent, tel. 091/35.18.11). Instellingsarchief van het O.C.M.W., zowel van de Stad Gent als van de randgemeenten (19de eeuw - heden).

3. *Rijksarchief te Gent* (Geraard de Duivelstraat 1 te 9000 Gent, tel. 091/25.13.38). Zie *Het Rijksarchief in de provinciën. Overzicht van de fondsen en verzamelingen. I, De Vlaamse provinciën*, (Brussel, 1975), 147-228.

a. Bestuursarchieven van:
 Afsnee (1800-1905), documenten van vóór 1796 in het fonds Sint-Pietersabdij.
 Desteldonk (1556-1920).
 Drongen (1458-1810).
 Gent, zie varia in het fonds Gent.
 Gentbrugge (13de eeuw-1958) zie U. VERMEULEN, *Het Modern Archief van Gentbrugge*, in *Jaarboek van het Heemkundig Genootschap Land van Rode*, 2, (1971), 84-85.
 Ledeberg (1638-1802).
 Mariakerke (1458-1893).
 Mendonk (1568-1837).
 Oostakker (1797-1919), documenten van vóór 1796 in het fonds Sint-Baafsabdij.
 Sint-Amandsberg, documenten van vóór 1796 in het fonds Sint-Baafsabdij, voor documenten tot 1872 zie Oostakker.
 Sint-Denijs-Westrem (1787-1920), documenten van vóór 1796 in het fonds Sint-Pietersabdij.
 Sint-Kruis-Winkel (1763-1865), documenten van vóór 1796 in het fonds Ambacht Assenede, geïnventariseerd door I. SCHOUPS, (Brussel, 1980).
 Wondelgem, documenten van vóór 1796 in het fonds graafschap Evergem.
 Zwijnaarde, documenten van vóór 1796 in het fonds Sint-Pietersabdij.

b. Kerk- en parochiearchieven van:

Afsnee (1672-1796).
 Desteldonk (1541-18de eeuw).
 Drongen (1504-1805), geïnventariseerd door H. COPPEJANS-DESMEDT en J. VERHELST in *Archieven van Oostvlaamse kerkfabrieken (Oud Regime). I*, (Brussel, 1968), 41-43.
 Gent:
 Heilig-Kerst (14de eeuw-1802), geïnventariseerd door M. GYSSELING in *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, n.r., X, (1956), 1-48.
 Sint-Baafs, kerkarchief in het fonds Sint-Baafsabdij.
 Sint-Martinus (1105-1905), geïnventariseerd door G. MARECHAL in *Archieven van Oostvlaamse kerkfabrieken (Oud Regime). III*, (Brussel, 1976), 49-65.
 Sint-Michiels (1244-20ste eeuw), geïnventariseerd door G. MARECHAL in *Archieven van Oostvlaamse kerkfabrieken (Oud Regime). III*, (Brussel, 1976), 66-149.
 Sint-Niklaas (1278-19de eeuw).
 Sint-Pieters (1228-18de eeuw), geïnventariseerd door P. RUYFFELAERE (ter perse).
 Gentbrugge (1619-18de eeuw).
 Mendonk (1568-1903), geïnventariseerd door J. VERHELST in *Archieven van Oostvlaamse kerkfabrieken (Oud Regime). III*, (Brussel, 1976), 153-157.
 Oostakker (1645-1805), geïnventariseerd door H. COPPEJANS-DESMEDT in *Archieven van Oostvlaamse kerkfabrieken (Oud Regime). II*, (Brussel, 1969), 115-117.
 Sint-Kruis-Winkel (1594-1793), geïnventariseerd door G. ASAERT en L. VAN BUYTEN in *Archieven van Oostvlaamse kerkfabrieken (Oud Regime). I*, (Brussel, 1968), 111-114.
 Wondelgem (1280-1870), geïnventariseerd door W. BUNTINX in *Archieven van Oostvlaamse kerkfabrieken (Oud Regime). II*, (Brussel, 1969), 127-140.
 Zwijnaarde (1525-1842).

De hierboven niet vermelde en recentere parochiearchieven berusten nog op de pastorijen, zie onder meer archieven van de Gentse Sint-Jacobsparochie geïnventariseerd door M. GYSSELING in *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, n.r., VI, (1952), 43-130 en van Sint-Denijs-Westrem geïnventariseerd door J. VAN-NIEUWENHUYSE in *Heemkring Scheldeveld. Jaarboek*, XVI, (1987), 177-200.

c. Parochieregisters van de dopen, huwelijken en begrafenissen van:

	Dopen	Huwelijken	Begrafenissen
Afsnee	1610-1796	1610-1796	1639-1796
Desteldonk	1614-jaar X	1646-jaar X	1646-1828
Drongen	1617-jaar X	1628-1803	1666-1803
Gentbrugge	1627-1818	1627-1810	1634-1802
Ledeberg	jaar V-jaar X	jaar V-jaar X	jaar V-jaar X
Mariakerke	1609-jaar X	1613-jaar X	1622-jaar X
Mendonk	1611-1821	1611-1821	1611-1821
Oostakker	1602-jaar X	1611-1811	1611-1807
Sint-Amandsberg	1730-1796		
Sint-Denijs-Westrem	1611-jaar X	1611-jaar X	1619-jaar X
Sint-Kruis-Winkel	1611-1809	1610-1809	1615-1808
Wondelgem	1601-1806	1604-1802	1611-1802
Zwijnaarde	1613-jaar X	1613-jaar X	1613-jaar X

d. Abdij- en kloosterarchieven van:

Drongen: abdij (13de-19de eeuw), geïnventariseerd door J. BUNTINX, (Brussel, 1971).

Gent:

Boudeloabdij (13de eeuw-1796), geïnventariseerd door G. ASAERT en

C. VLEESCHOUWERS, (Brussel, 1976-1983).

Sint-Baafsabdij en bisdom (819-19de eeuw).

Sint-Pietersabdij (9de-18de eeuw).

Sint-Veerlekapittel (1073-19de eeuw).

Priorij van Waarschoot (1351-18de eeuw).

Augustijnenklooster (14de eeuw-1796).

Dominicanenklooster (1352-18de eeuw).

Geschoeide Karmelietenklooster (1280-18de eeuw).

Hiëronymietenklooster (1437-1568), geïnventariseerd door J. ROEGIERS, (Brussel, 1970).

Jezuïetenklooster (16de-18de eeuw).

Kartuizerklooster (1457-18de eeuw).

Abdij van Doornzele (1219-18de eeuw).

Abdij van Groenenbriel (1341-1796), geïnventariseerd door G. MARECHAL, (Brussel, 1975).

Abdij van Nieuwenbos (1223-18de eeuw).

Abdij van Oosteklo (12de-18de eeuw).

Abdij en leprozerie Rijke Gasthuis (1146-18de eeuw).

Abdij van Terhagen (1246-18de eeuw).

Priorij van Galilea (15de-18de eeuw).

Priorij van Sint-Agnes (1403-19de eeuw).

Priorij van Sint-Margareta (13de-18de eeuw).

Annunciatenklooster (17de-18de eeuw).

Arme Clarenklooster (1439-1775).

Conceptionistenklooster (17de-18de eeuw).

Dominicanessenklooster (17de-18de eeuw).

Engelse Benedictinessenklooster (1624-1734).

Filidieusenklooster (1311-1589).

Kapucinessenklooster (17de-18de eeuw).

Ongeschoeide Karmelietessenklooster (1662-19de eeuw).

Penitentenklooster van Sint-Jacobs (15de-18de eeuw).

Penitentenklooster van Sint-Pieters (1289-18de eeuw).
Rijke Clarenklooster (17de-18de eeuw).
Sint-Barbaraklooster (15de-18de eeuw).
Sint-Elisabethbegijnhof (1233-1591).
Ursulinenklooster (1696-1736).
Gentbrugge: Rijke Clarenklooster (13de-18de eeuw).

De hierboven niet vermelde en recentere kloosterarchieven berusten nog bij de kloosterorden. Zie onder meer archieven van de Dominicanen geïnventariseerd door A.M. BOGAERTS en E. CRESENS in *Inventaris van het Dominikaans archief. II, Kloosterarchieven van Lier, Leuven en Gent*, (Brussel, 1977), 139-307, van de Arme Claren geïnventariseerd door H. LIPPENS in *Franciscana*, XI, (1956), 17-33, 134-136 en XVII, (1962), 139-144, en van de Spinessen geïnventariseerd door J. BUNTINX in *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, n.r., XL, (1986), 101-109.

e. Archief van de congregatie van Gentse parochiepastoors (1612-1808), geïnventariseerd door K. DEGRYSE, (Brussel, 1984).

f. Notariële archieven van:

Drongen (1779-1864).
Gent (1559-1920).
Oostakker (1788-1847).
Sint-Kruis-Winkel (1773-1874).
Zwijnaarde (1805-1870).

g. Rechtbankarchieven van Gent (1796-1959), (hoofdzakelijk naar het Rijksarchief te 2750 Beveren, Kruibekesteeweg 39-1, tel. 03/775.38.39, overgebracht).

h. Archieven van rijksbesturen (hoofdzakelijk naar het Rijksarchief te Beveren overgebracht) betreffende Gent:

Bewaring van hypotheeken (1796-1937).
Bruggen en wegen (1793-1895).
Directe belastingen (z.d.).
Gevangenis (1773-1936), geïnventariseerd door A. DE WITTE en H. MUYLLE in *Inventarissen van gevangenisarchieven*, (Brussel, 1981), 23-162.
Kadaster (1806-1834), geïnventariseerd door J. VERHELST, (Brussel, 1986).
Registratie en domeinen (1796-1962).
Waters en bossen (1796-1957).

i. Bedrijfsarchieven (hoofdzakelijk naar het Rijksarchief te Beveren overgebracht) betreffende:

Gent

Frigne - confectiehuis (1945-1953).
Hogne - confectiehuis (1945-1949).
Nightclub Mac (1951-1955).
Picqué - hotels (20ste eeuw).
La Presse Libérale (1894-1971), geïnventariseerd door J. VERSCHAEREN, (Brussel, 1978).
Van Hauwaert - bouwonderneming (1950-1970).
Vanden Kerchove - stoommachines-dieselmotoren (20ste eeuw).
Gentbrugge
Akis - constructieatelier (1947-1970).
Conducta - centrale verwarmingsinstallateurs (1946-1970).

Sint-Amandsberg

E.Pauwels (1959-1965).

- j. Familiearchieven (enkel waarvan gepubliceerde inventarissen voorhanden zijn) van Gent en de randgemeenten:

Desmanet de Biesme (14de-20ste eeuw), geïnventariseerd door H. COPPEJANS-DESMEDT, (Brussel, 1965).

Jacopssen (14de-20ste eeuw), geïnventariseerd door J. MARECHAL, (Brussel, 1949).

de Moerman d'Harlebeke (13de-19de eeuw), geïnventariseerd door J. DENYS, (Brussel, 1975).

Piers de Raveschoot (14de-19de eeuw), geïnventariseerd door M. GYSSELING, (Brussel, 1956).

van Pottelsberghe (14de-19de eeuw), geïnventariseerd door J. DENYS, (Brussel, 1983).

de Potter d'Indoye (16de-19de eeuw), geïnventariseerd door G. ASAERT en A. WYFFELS, (Brussel, 1969).

de Preudhomme d'Hailly (14de-19de eeuw), geïnventariseerd door J. BUNTINX, (Brussel, 1950).

- k. Kaarten en plannen van Gent en de randgemeenten

4. *Archief van het Bisdom Gent* (Bisdomplein te 9000 Gent, tel. 091/25.16.26) bevat de *acta episcopatus* (1584-1986) en fondsen van het bisdombestuur (1801-heden).

5. *Archief van de Rijksuniversiteit Gent* (Sint-Pietersnieuwstraat 25 te 9000 Gent, tel. 091/23.38.21). Instellingsarchief van de Universiteit (1817-1981), geïnventariseerd door A.M. SIMON-VAN DER MEERSCH, (Gent, 1985).

6. *Centrale Bibliotheek van de Rijksuniversiteit Gent* (Rozier 9 te 9000 Gent, tel. 091/25.75.71).

Archiefondsen van personen o.m. van Jan Frans Willems, Ferdinand August Snellaert, Paul Fredericq, Paul Rogghé (19de-20ste eeuw).

Fonds "Vliegende Bladen", varia verzameld door Ferdinand Vander Haeghen (17de-20ste eeuw).

Fonds Handschriften en fonds "Gandavensia"; dit laatste bevat handschriften, oude drukken en varia verzameld door Ferdinand Vander Haeghen (z.d.-20ste eeuw), zie A. DEROLEZ, *Inventaris van de handschriften in de Universiteitsbibliotheek te Gent*, (Gent, 1977) en J. REYNAERT, *Catalogus van de middelnederlandse handschriften in de bibliotheek van de Rijksuniversiteit te Gent. I*, (Gent, 1984).

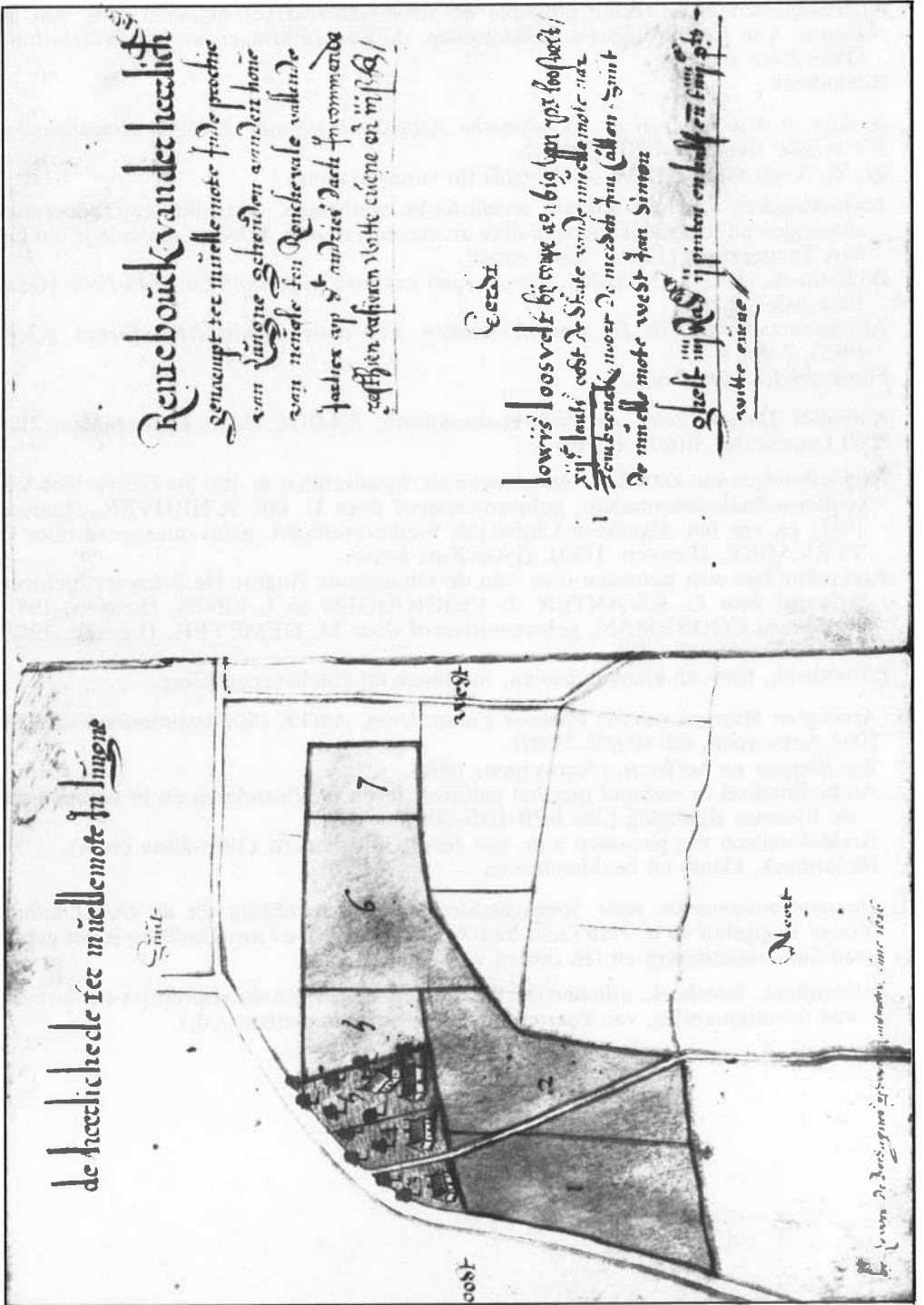
Kranten (17de-20ste eeuw), zie F. VANDENHOLE, *Inventaris van nieuws-, vak- en kiesbladen*, (Gent, 1977).

Bibliotheek, zie *Centrale catalogus van de Congresliteratuur*, (Gent, 1973); J. MACHIELS, *Catalogus van de boeken gedrukt vóór 1600 aanwezig op de Centrale Bibliotheek van de Rijksuniversiteit te Gent*, (Gent, 1979), 2 dln.; F. VANDENHOLE, *Inventaris van almanakken en kalenders*, (Gent, 1979); E. WILLE (o.l.v.), *Centrale tijdschriftencatalogus van de Rijksuniversiteit te Gent*, (Gent, 1985), 3 dln. en F. VANDENHOLE, *Inventaris van veilingcatalogi 1615-1914*, (Gent, 1987), 3 dln.

Kaarten en plannen (16de-20ste eeuw), geïnventariseerd door G. MILIS-PROOST, (Gent, 1967).

7. *Archief, Documentatie- en Onderzoekscentrum van het Liberalisme, ADOL* (Kramersplein 23 te 9000 Gent, tel. 091/21.75.05).

- Archiefondsen van liberale politieke en socio-culturele verenigingen o.m. van het Gentse Van Crombrugge's Genootschap, de Laurentkringen en het Willemsfonds (19de-20ste eeuw).
Bibliotheek.
8. *Archief en Museum van de Socialistische Arbeidersbeweging, AMSAB (Bagattenstraat 174 te 9000 Gent, tel. 091/24.00.79).*
Zie G. VAN GOETHEM, *Archiefgids* (in voorbereiding).
Archiefondsen van o.m. Gentse socialistische syndicaten, mutualiteiten, coöperaties, afdelingen en federaties; persoonlijke archieven van o.m. Edward Anseele jr. en Gilbert Temmerman (19de- 20ste eeuw).
Bibliotheek, zie L. JANSSENS, *Repertorium van pers en periodieken 1848-1940*, (Gent, 1983-1986), 2 dln.
Afficheverzameling, zie *De Rode Verleiding. Een eeuw socialistische affiches*, (Gent, 1985), 2 dln.
Filmarchief en fototheek.
9. *Katholiek Documentatie- en Onderzoekscentrum, KADOC* (Mgr. Ladeuzeplein 21 te 3000 Leuven, tel. 016/28.46.76).
Archiefondsen van katholieke instellingen en organisaties o.m. van het Gentse Sint-Vincentius-a-Paulogenootschap, geïnventariseerd door E. DE SCHRIJVER, (Leuven, 1985) en van het Algemeen Christelijk Werkersverbond, geïnventariseerd door G. VERVAEKE, (Leuven, 1983), (19de-20ste eeuw).
Archiefondsen van personen o.m. van de Gentenaars August De Schryver, geïnventariseerd door G. KWANTEN, J. VERHOOGEN en L. VINTS, (Leuven, 1987), en Gerard COOREMAN, geïnventariseerd door M. DEMEYER, (Leuven, 1987), (19de-20ste eeuw).
Bibliotheek, film- en klankarchieven, fototheek en afficheverzameling.
10. *Archief en Museum van het Vlaamse Cultuurleven, AMVC* (Minderbroederstraat 22 te 2000 Antwerpen, tel. 031/32.55.80).
Zie *Klapper op het bezit*, (Antwerpen, 1980).
Archiefondsen in verband met het cultureel leven in Vlaanderen en in verband met de Vlaamse Beweging (2de helft 18de-20ste eeuw).
Archiefondsen van personen o.m. van Jozef Goossenaerts (19de-20ste eeuw).
Bibliotheek, klank- en beeldarchieven.
11. *Documentatiecentrum voor Streekgeschiedenis met betrekking tot de Oost-Oudburg* (Groot Begijnhof 46 te 9110 Gent-Sint-Amandsberg). De Oost-Oudburg is het gebied rond Sint-Amandsberg en ten oosten van Gent.
Bibliotheek, fototheek, affichedecollectie, verzamelingen van doodsprentjes en -brieven, van devotieprentjes, van kaarten en van losse documenten (z.d.)

de heerlicheit Ier in iuellemote in Linnone

Sint

Nieuw

De heerlicheit Ier in iuellemote in Linnone, anno 1620

Reuebouck vander heerlijch

Genueupt Ier in ielle mote fude prochie
van Linnone Scheiden an dert honē
van nentle ten Denchevale vallende
haer op d' andries dacht in commande
rechten vafhen votte eicne en in 1620

Geedi

Louys Loosvelt bij wyke 10. 1619 van xpi loosvelt /
xijf lous' oost de Skide vande in ielle mote nae
reuebouck noer de meechen van Calken Sint
de in ielle mote vest ten Simon

gheft in 1620 in pinter en half en in 1620
votte eicne

6. Hoe onderzoek verrichten in verband met de familie, woning of straat

In dit hoofdstuk worden twee historische onderzoeksvelden voorgesteld en uitgewerkt, namelijk het onderzoek naar personen uit het verleden en/of naar de materiële ruimte en omgeving waarin deze leefden.

De bronnen en archiefdocumenten die hiervoor kunnen bestudeerd worden zijn zeker vanaf de 16de-17de eeuw zeer uitgebreid. Een overzicht ervan moet dan ook beperkt blijven en kan nooit volledig zijn. Hierna volgen enkele praktische richtlijnen.

6.1. Onderzoek naar personen uit het verleden

Men kan informatie en gegevens zoeken over één persoon om een *biografie* samen te stellen of over verschillende personen uit eenzelfde familie met de bedoeling een *genealogie* of *familiegeschiedenis* te schrijven. De studie kan nog verruimd worden naar een brede groep personen met hetzelfde beroep of dezelfde status, waarvan de gemeenschappelijke achtergronden en kentrekken onderzocht worden (*prosopografie*). Heeft de vorser de volledige samenleving op het oog, de verschillende sociale geledingen en hun interactie, dan is het eindproduct een historische *sociografie*. Wat ook de bedoeling mag zijn, steeds worden gegevens over individuele personen verzameld en samengebracht.

←
Legger van de heerlijkheid Meulemote in Luigne met kaart van de rentegronnen door landmeter Lowys de Bersaques, 1626 (Fonds Surmont de Volsberghe, 218).

Vooraleer de archiefdocumenten zelf te benaderen, dient men kennis te nemen van de bestaande literatuur (zie hiervoor bijlage 5). Voor het persoonsgericht onderzoek zijn er ook een aantal algemenere werken en tijdschriften:

– Genealogisch: *Vlaamse Stam. Tijdschrift voor familiegeschiedenis* vanaf 1, (1965) —; R.J. LEENAERTS, *Algemeen genealogisch-heraldisch repertorium van de Zuidelijke Nederlanden*, (1969-1985), 8 dln.; voor de allernieuwste aanpak en methodiek *Genealogie en Computer* vanaf 1, (1984) —.

– Biografisch:

Algemeen: *Biographie Nationale*, 1, (1866)-44, (1986) (een nieuwe *Biographie Nationale* is in voorbereiding); *Nationaal Biografisch Woordenboek* 1, (1964) —; *Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, (Tielt-Utrecht-Amsterdam, 1973-1975), 2 dln.; A. CAPITEYN en J. DECAVELE, *In steen en brons, van leven en dood. Inventaris van de waardevolle grafmonumenten en portretgalerij van verdienstelijke personen rustend op de begraafplaatsen van de Stad Gent*, (Gent, 1981).

Betreffende kunstenaars: E. BENEZIT, *Dictionnaire des peintres, sculpteurs, dessinateurs et graveurs*, (1956-1961), 8 dln.; *Biografisch woordenboek der Belgische kunstenaars van 1830 tot 1970*, (Brussel, 1979); P. en V. BERKO, *Dictionnaire des peintres belges nés entre 1750 et 1875*, (Brussel, 1981).

Betreffende politici: P. VAN MOLLE, *Het Belgisch Parlement (1894-1972)*, (Antwerpen-Utrecht, 1972); J. STENGERS (o.l.v.), *Index des éligibles au sénat (1831-1893)*, (Brussel, 1975).

Betreffende Gentse universiteitsprofessoren: *Université de Gand. Liber Memorialis*, (Gent, 1913), 2 dln.; T. LUYCKX (red.), *Rijksuniversiteit te Gent. Liber Memorialis 1913-1960*, (Gent, 1960), 4 dln.; A. DE SCHAEPPDRYVER (red.), *Fakulteit der Geneeskunde. Rijksuniversiteit te Gent. Liber Memorialis 1930-1980*, (Gent, 1980).

De eigenlijke archiefarbeid zal zich in een eerste fase toespitsen op een aantal basisgegevens van de te bestuderen persoon of personen. Vervolgens kunnen de vermogenssituatie, het carrière- of beroepsverloop enz. aan bod komen.

6.1.1. Parochieregisters en registers van de burgerlijke stand.

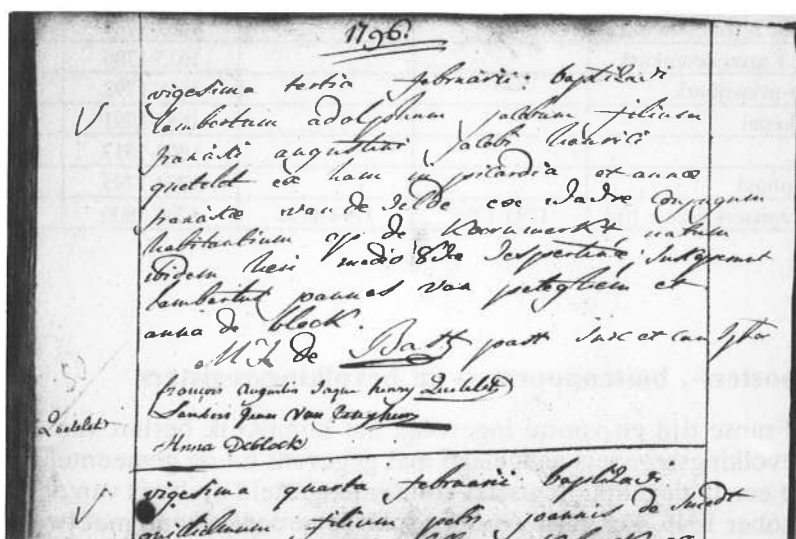
De onderzoeker kan allereerst de geboorte-, huwelijks- en overlijdensdata nagaan. Deze zijn vanaf 1796 terug te vinden in de akten van de burgerlijke stand. Voor Gent en de randgemeenten (na 1 januari 1977) is de Dienst Burgerlijke Stand gevestigd in de Belfortstraat 18 te 9000 Gent, tel. 091/25.65.18. De bescheiden van de deelgemeenten uit de periode vóór 1977 bevinden zich in principe op de respectievelijke dienstencentra.

De burgerlijke stand, die ingevolge het decreet van 17 juni 1796 opgericht werd, omvat de processen-verbaal van de geboorten, huwelijken en overlijdens van alle burgers. Deze processen-verbaal werden per persoon volgens wettelijke voorschriften en geijkte formules opgesteld door een speciaal daartoe aangestelde

ambtenaar en ingeschreven in registers. De opzoekingen van de akten in de registers kunnen geschieden door middel van de jaarlijkse en tienjaarlijkse alfabetische tafels of naamlijsten. Zelf kan de vorser in Gent met deze originele stukken niet werken, hij moet uittreksels of eensluitende afschriften van de akten aanvragen.

Van de periode vóór 1796 staan de parochieregisters ter beschikking. Deze bevatten chronologisch de akten of processen-verbaal van de toegediende doopsel- en huwelijks sacramenten en werden door de parochiepastoors aangelegd op voorschrift (1563) van het Concilie van Trente. De registratie van de begraafakten nam pas een aanvang in de loop van de 17de eeuw. De doop-, huwelijks- en begraafboeken van Gent bevinden zich thans in het Stadsarchief en deze van de deelgemeenten op het Rijksarchief te Gent (Geraard de Duivelstraat 1 te 9000 Gent, tel. 091/25.13.38). Voor een lijst van de parochieregisters uit de randgemeenten zie blz. 90. Opzoekingen hierin worden verricht met 19de-eeuwse alfabetische naamlijsten, die per parochie opgesteld werden en in de leesalen van de archieven onmiddellijk en vrij ter beschikking staan.

De akten van de burgerlijke stand en in vele gevallen ook de akten uit de parochieregisters geven niet alleen de datum van de wettelijke handeling of het sacrament en de namen van de betrokken personen maar vaak ook nog verdere informatie. Bijvoorbeeld de huwelijksakten kunnen naast de namen van de gehuwden ook hun beroep, leeftijd, geboorteplaats, geboortedatum en woonplaats vermelden. Verder kunnen de namen van de getuigen en de ouders opgenomen zijn, met hun beroep, leeftijd en woonplaats.

Doopakte van Lambertus Adolphus Jacobus Quetelet, 23 februari 1796 (Parochieregisters, niet genummerde reeks/139).

DE GENTSE PAROCHIEREGISTERS BEWAARD IN HET STADSARCHIEF.

Parochie, kerk, enz.	dopen	huwelijken	begravenissen	aantal reg.
Sint-Baafsparochie	1584-1796	1618-1796	1671-1804	77
Sint-Jacobsparochie	1602-1796	1585-1796	1635-1796	40
Sint-Michiels-Noordparochie	1589-1796	1589-1796	1735-1796	26
Sint-Michiels-Zuidparochie	1654-1796	1654-1796	1685-1796	13
Sint-Niklaasparochie	1584-1796	1590-1796	1675-1796	31
Heilig Kerstparochie	1567-1796	1599-1796	1685-1796	35
Sint-Martinusparochie	1584-1796	1584-1796	1635-1796	39
Sint-Pietersparochie	1584-1796	1584-1796	1641-1796	45
Spanjaardkasteelkapel	1605-1796	1605-1796	1605-1794	9
Bijlokekapel			1625-1799	9
Sint-Annakapel			1701-1796	3
Groot Begijnhofkerk			1701-1796	2
Klein Begijnhofkerk			1673-1796	1
Dominicanenkerk			1326-1794	2
Sint-Joriskapel			1498-1756	1
Ursulinenkapel			1668-1795	1
Oosteeklo-abdijkerk			1592-1795	1
Recollettenkerk			1661-1796	2
Augustijnenkerk			1757-1796	1
Zwarte Zusterkerk			1588-1794	1
Nieuwenbos-abdijkerk			1220-1796	1
Sint-Barbarakapel			1424-1795	1
Capucijnenkerk			1620-1796	1
Ongeschoeide Karmelietenkerk			1667-1789	1
Geschoeide Karmelietenkerk			1623-1796	1
Waarschoot-priorijkerk			1668-1792	1
Urbanistenkapel			1635-1791	1
Joden			1808-1817	1
Militair hospitaal			1794-1795	2
Algemene registers Franse tijd	1794-1798	1794-1796	1796-1800	4

6.1.2. Poorters-, buitenpoorters- en bevolkingsregisters

Sinds de Franse tijd en vooral ingevolge het koninklijk besluit van 30 juni 1846 werden bevolkingsregisters aangelegd met gegevens uit de gemeentelijke volkstellingen. De eerste degelijke registers zijn samengesteld op basis van de volkstelling van 15 oktober 1846. Per gezin was één folio (overeenkomend met twee tegenover elkaar staande bladzijden) voorzien waarop alle gezinsleden genoteerd werden met naam, voornaam, plaats en datum van geboorte, burgerlijke stand, beroep, militietoestand en eventuele gerechtelijke veroordelingen.

Deze eerste bevolkingsregisters werden bij iedere nieuwe volkstelling nagezien, bijgewerkt en vernieuwd, tot op heden toe. Vooral het wegtrekken uit de gemeente en het overlijden van gezinsleden werden nauwgezet aangestipt.

De registers van Gent en de randgemeenten na 1 januari 1977 worden bijgehouden op de Dienst Bevolking, die gevestigd is aan de Krommewel 3 te 9000 Gent, tel. 091/23.43.40 of 091/23.27.02. Deze van de deelgemeenten uit de periode vóór 1977 bevinden zich in principe op de verschillende dienstencentra. De vorser kan hier getuigschriften van woonst- en gezinssamenstelling bekomen en uittreksels met onder meer gegevens over het zich vestigen in of verlaten van de gemeente.

Om een gezinssamenstelling van vóór 1796 te reconstrueren is omslachtiger onderzoek in de voormelde parochieregisters vereist. Het meest kans op slagen bieden de doopboeken. Uit de klappers op de doopboeken noteert de onderzoeker eerst alle dragers van de gezochte familienaam. Aan de hand van de originele registers kunnen dan de kinderen van eenzelfde vader en moeder bijeengebracht worden. Directere overzichten van gezinnen zijn soms opgenomen in de staten van goederen (zie verder onder 6.1.3.).

Om na te gaan uit welke plaats iemand afkomstig is kunnen vóór 1796 eveneens de parochieregisters aangewend worden. De huwelijksakten nemen immers doorgaans de plaats van herkomst van de bruidegom op (er wordt gewoonlijk gehuwd in de parochiekerk van de bruid). Wanneer de herkomst niet is weergegeven, zal men misschien verder geraken met de alfabetische tafels op de parochieregisters van allerlei omliggende gemeenten na te kijken.

De inwijking in steden zoals Gent kan ook gedeeltelijk bestudeerd worden aan de hand van de poortersboeken. Hierin werden alle personen opgetekend die het poorterschap kochten omdat ze zich permanent in de stad wensten te vestigen meestal om er een beroep uit te oefenen. Gent kende ook tot 1540 buitenpoorters. Dit zijn personen die niet permanent in de stad verbleven maar toch burgerrechten genoten. De poortersboeken werden uitgegeven door het Stadsarchief *Poorters en buitenpoorters van Gent 1477-1492, 1542-1796*, (Gent, 1986).

6.1.3. Wettelijke passeringen, staten van goederen en notariële akten

Huwelijksvoorwaarden, testamenten, boedelverdelingen, koop- en hypotheekakten, pachtcontracten en allerlei gesloten overeenkomsten werden voor de plaatselijke schepenbanken verleden of gepasseerd en in registers neergeschreven.

De staten van goederen of boedelbeschrijvingen met de bijhorende stukken van de sterfhuizen waar minderjarige kinderen in betrokken waren, werden te Gent voor een afzonderlijke college - de Schepenen van Gedele - gebracht en elders voor een terzake bevoegde Weeskamer.

Gaandeweg en dit vanaf de tweede helft van de 16de eeuw namen de notarissen deze vrijwillige rechtspraak over.

De aldus bewaard gebleven akten en contracten kunnen een aantal gegevens verschaffen over de familierelaties, het huis- en goederenbezit, de vermogenssitua-

ties, de beroepsbezigheden, enz. van de gezochte persoon of personen.

De wettelijke passeringen en staten van goederen van Gent bevinden zich op het Stadsarchief. Deze van de randgemeenten maken deel uit van de oude parochieheerlijkheids- en kasselrijarchieven, die op het Rijksarchief te Gent terecht kwamen. De notariële stukken zijn doorgaans nog aanwezig op de kantoren van de notarissen of werden gedeponereerd op het Rijksarchief te Gent.

Doordat deze archiefreeksen veelal samengesteld zijn uit dikke registers zonder toegangen, is het zoekwerk zeer tijdrovend. Daarom werden tijdens de laatste jaren regesten opgesteld en uitgegeven. Voor de stad Gent: *Regesten op de jaarregisters van de Keure 1339-1410*, (Gent, 1967-1984); *Regesten van de Gentse staten van goed 1349-1400*, (Brussel, 1979-1985); *Staten van goederen en indices op de registers van Gedele 1508-1513*, (Gent, 1982-1984), (voor de volledige referenties zie blz. 85-86). Met betrekking tot de Gentse deelgemeenten: A. DE BAETS, *De staten van goed van de heerlijkheden afhangende van Sint-Pietersabdij Gent*, (Gent, 1970-1976); ID., *De staten van goed van Melle en Gentbrugge 1673-1796*, (s.l.s.d.); G. ERVYNCK, *De staten van goed van de burggravié Gent*, (Gent, 1975); W. STEEGHERS, *Staten van goed van Heerlijkheid Sint-Baafs bij Gent*, (Gent, 1977); L. NEYT, *De staten van goed van de Keure van Desteldonk (Evergem-Doornzele) 1670-1770*, (Tielt, 1986); C. GOEME, *Staten van goed. Drongen*, (s.l., 1987).

6.1.4. Documenten van beroepsorganisaties en van het gemeentelijk personeelsbeheer

Was de te bestuderen persoon lid van een beroepsorganisatie of ambachtsgilde, dan kunnen de inschrijvings-, leden- en bestuurslijsten, rekeningen en processtukken van deze verenigingen gegevens bevatten omtrent het individu en zijn beroep.

Wanneer het een ambtenaar betrof kunnen verzoekschriften tot aanstelling, benoemingsbesluiten, aanvragen tot loonsverhoging, enz. in de gemeentearchieven bewaard gebleven zijn.

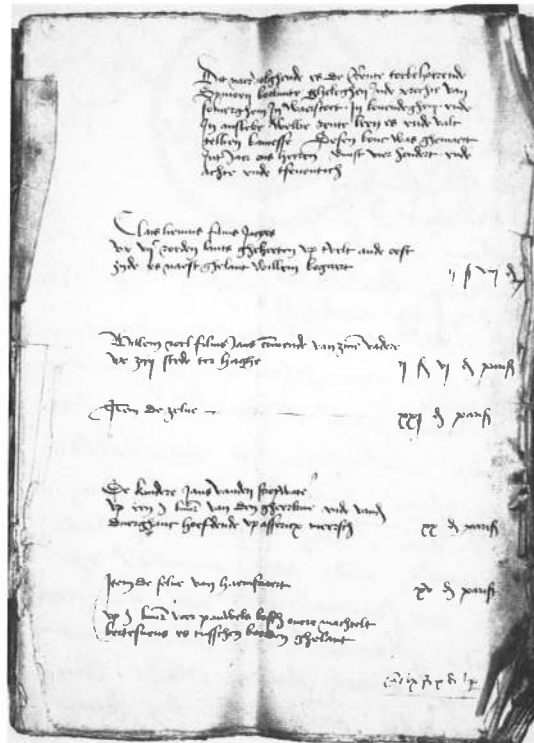
6.1.5. Leen-, rente- en heerlijkeboeken

In archieven van grote adellijke en voorname families of van caritatieve en religieuze instellingen op het Stadsarchief en het Rijksarchief te Gent bevinden zich registers en stukken betreffende het bezit van onroerende goederen, lenen, renten en heerlijkheden. Deze bescheiden zijn natuurlijk van belang voor de studie van de bezittende familie of instelling zelf, maar ze bevatten ook heel wat informatie over de ondergeschikte personen die binnen het kader van een leen, een heerlijkheid of een pachthoeve leefden.

6.1.6. Persoonlijke papieren en familiearchieven

Wanneer de bestudeerde familie of persoon zelf documenten naliet, moeten deze zeker bij het onderzoek betrokken worden.

De familiearchieven die het Gentse grondgebied betreffen bevinden zich nog bij de erfgenamen of in de openbare depots van het Stadsarchief, het Rijksarchief

Renteboek van de renten in Hansbeke, Lovendegem, Waarschoot en Zomergem toebehorend aan Symoen Borluut fs. Boudin, opgezet in 1478 (Fonds Morel de Boucle-Saint-Denis, 10).

te Gent en de handschriftenzaal van de Centrale Bibliotheek van de Rijksuniversiteit Gent of nog in andere documentatiecentra.

De vorser kan er soms de basisgegevens over de bestudeerde persoon mee aanvullen of nieuwe elementen op het spoor komen. Daarnaast vindt hij er interessante en relevante stukken zoals diploma's, gelegenheidsgedichten en -liederen, foto's, huwelijksboekjes, militaire zakboekjes, doods- en bidprentjes, copies van allerlei akten en contracten, integrale boekhoudingen van bedrijfsbezigheden, procesdossiers en dergelijke meer.

Nog verdergaand onderzoek in verband met personen kan zich richten naar de militie-inschrijving (met signalement), de betaalde inkomstenbelastingen, het genoten onderwijs, de betrokkenheid bij het kerkelijk parochieleven of bij culturele instellingen en allerhande verenigingen, de gerechtelijke processen, enz.

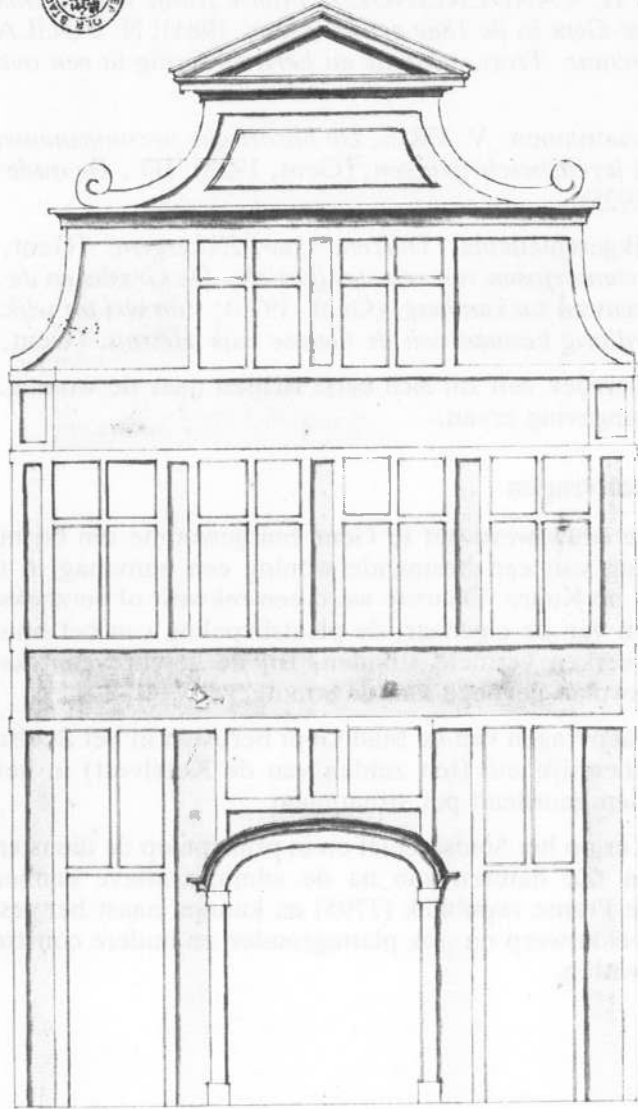
6.2. Onderzoek omtrent woningen en straten

Alvorens de onderzoeker met het archiefwerk begint, kan hij de reeds bestaande algemene monografieën en tijdschriftartikels met betrekking tot zijn onderwerp nakijken (zie hiervoor bijlage 5). In verband met de woning en de straat volgt

S

C

*Exhibuit Collegium
4. Martii 1792*

hier een zeer beperkte keuze uit een aantal monografieën:

Algemeen: F. DE POTTER, *Gent van den oudsten tijd tot heden*, (Gent, 1883-1901), 8 dln.; *Bouwen door de eeuwen heen. Inventaris van het cultuurbezit in België. Architectuur. 4na-nd, Stad Gent*, (Gent, 1976-1982), 5 dln.; G. DESEYN, *Gids voor Oud Gent*, (Gent, 1984); A. CAPITEYN, C. VAN COILE, C. VANDELEENE en H. VANDERLINDEN, *Franse franje naar Gentse maat. De burgerbouwkunst te Gent in de 18de eeuw*, (Gent, 1984); N. POULAIN (hoofdred.), *Gent en architectuur. Trots, schande en herwaardering in een overzicht*, (Brugge, 1985).

Betreffende straatnamen: V. FRIS, *De historische persoonsnamen der straten van Gent. Honderd levensbeschrijvingen*, (Gent, 1922); ID., *De oude straatnamen van Gent*, (Gent, 1925).

Straat- en wijkgeschiedenis: *Duizend jaar Ekkergem*, (Gent, 1974). K. DE VINCK, *De metamorfosen van een stadsgezicht. De Graslei en de Koornlei te Gent van de middeleeuwen tot vandaag*, (Gent, 1976); *Van wei tot wijk. Ter herdenking van het honderdjarig bestaan van de Gentse wijk Heirnis*, (Gent, 1988).

Het archiefonderzoek zelf zal zich eerst richten naar de woning, nadien naar de ligging en de omgeving ervan.

6.2.1. Bouwaanvragen

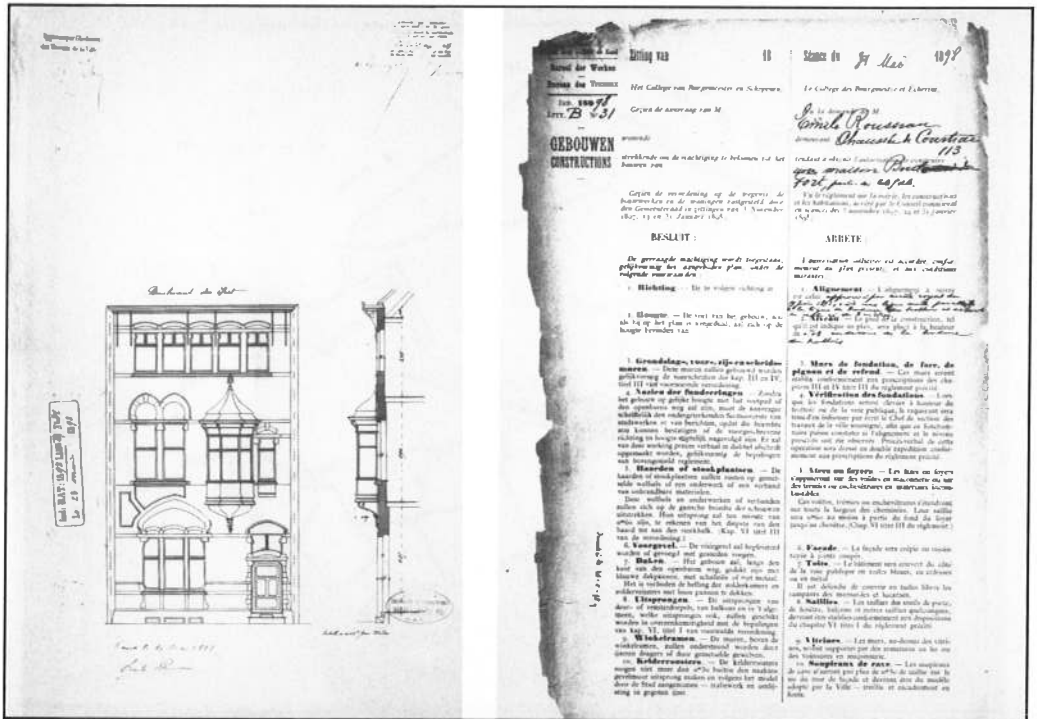
Van in de 16de eeuw werd het te Gent een gewoonte om bij nieuwbouw en bij elke verandering van een bestaande woning een aanvraag in te dienen bij de Schepenen van de Keure. Daartoe werd een rekest of verzoekschrift opgesteld, waarin de naam van de eigenaar, de plaatsbepaling van het huis en de aard van de voorziene werken vermeld stonden. Bij de geschreven tekst werd ook een *modelle* of bouwplan gevoegd van de straatgevel.

De oude bouwaanvragen van de Stad Gent berusten in het Stadsarchief, deze van de Sint-Pietersheerlijkheid (ten zuiden van de Ketelvest) in het Rijksarchief te Gent. Ze werden geordend per straatnaam.

Daarnaast zijn er op het Stadsarchief en in principe op de dienstencentra moderne bouwaanvragen. Ze dateren van na de administratieve aanhechting van onze gebieden bij de Franse republiek (1795) en kunnen naast het geschreven rekest en het voorgevelontwerp nu ook plattegronden en andere constructieve ontwerp-tekeningen bevatten.

Vorige bladzijden:

Bouwaanvraag door Pieter van Hoecke voor een woning in de Cataloniëstraat, 1732 (Bouwaanvragen, reeks 535/48(7)).

Bouwaanvraag door Emile Rousseau voor een woning in de Fortlaan, 1898 (Openbare en private werken, reeks G, Bouwaanvragen, 1898/B31).

De vorser die een moderne (vanaf 1796) Gentse aanvraag of een bouwdoossier wil bestuderen dient eerst bij het Bestuur van het Kadaster (Pelikaanstraat 38 te 9000 Gent, tel. 091/25.22.35) het bouwjaar en de naam van de bouwheer of oorspronkelijke aanvrager op te vragen. Alleen op basis van deze gegevens kan een bouwdoossier in het Stadsarchief gevonden worden.

6.2.2. Foto's en prenten van huizen en straten, kaarten

Zowel in de fototheek van het Stadsarchief als in de verzameling van de stedelijke Commissie van Monumenten en Stadsgezichten (die eveneens gehuisvest is in de Abrahamstraat 13) steken foto's van Gentse woningen en straten uit de 19de en 20ste eeuw.

Nog oudere afbeeldingen van huizen, evenals kaarten en stadsplattegronden zijn te vinden in de *Atlas Goetghebuer*. Deze historisch-iconografische prentenverzameling maakt het Gentse stadsbeeld aanschouwelijk vanaf de 16de eeuw.

Foto's, prenten en kaarten betreffende de deelgemeenten kan men veelal aantreffen in de documentatiecentra van de plaatselijke heemkundige kringen.

Talrijke prenten en kaarten worden ook bewaard in het Rijksarchief te Gent en in de Centrale Bibliotheek van de Rijksuniversiteit te Gent.

6.2.3 Documenten om woningen en onroerende goederen te lokaliseren

In het Oud Regime zijn de woningen te lokaliseren door middel van de huisnamen. Deze namen waren vaak eeuwenlang in gebruik en niet alleen in de overgeleverde teksten, maar ook soms figuratief op gevelstenen en uithangborden.

Als bijkomende plaatsbepaling of bij het ontbreken van huisnamen vermeldde men gewoonlijk de aanpalende percelen. Op basis van dergelijke vermeldingen in meerdere akten en contracten betreffende eenzelfde straat wordt een perceelsreconstructie mogelijk.

Hierbij kan ook gebruik gemaakt worden van de erfscheidersakten. Dit zijn verslagen en rapporten opgemaakt door erfscheiders of landmeters, die optraden bij betwistingen over erfdienstbaarheden en begrenzingsen.

Vanaf de 19de eeuw werden de huizen per straat genummerd. Deze nummeringen zijn in de loop van de jaren evenwel herhaaldelijk gewijzigd, omdat de gemeentebesturen ze doorgaans ter gelegenheid van de volkstellingen controleerden en aanpasten.

Documenten van het nazicht en de verbeteringen aan de huisnummering bevinden zich op de Bevolkingsdienst (Krommewal 3 te 9000 Gent, tel. 091/23.43.90) en op de dienstencentra.

6.2.4. Kadastrale bescheiden

Het parcellair kadaster werd vanaf 1808 ingericht met de bedoeling een basis voor de berekening van de grondbelastingen vast te leggen. Daartoe registreerde men per perceel de omvang, de vorm, de bebouwing, de waarde, de eigenaar en eventueel de gebruiker. Bovendien werd elke verandering in één van deze elementen telkens nauwkeurig bijgehouden en dit tot op vandaag toe. Bij het kadaster horen ook algemene parcellaire plannen en meer gedetailleerde schetsen opgemaakt bij wijzigingen aan de afzonderlijke percelen.

De documenten, die het mogelijk maken de historiek van de percelen en de bewoning samen te stellen, betreffende Gent en de deelgemeenten worden op het Bestuur van het Kadaster (Pelikaanstraat 38 te 9000 Gent, tel. 091/25.22.35) en het Rijksarchief te Gent bewaard. Ook het Stadsarchief en de dienstencentra bezitten sporadisch enige kadastrale bescheiden.

De huis- en grondgeschiedenis kan veelal ook voor het Oud Regime achterhaald worden, aan de hand van penningkohieren, huisgeldregisters, wettelijke passerin-

←
Kadastrale kaart van de Gentse sectie A opgemaakt door de landmeters Piéton en Boutique, 1809 (Kadaster, reeks DD/2bis).

gen en landboeken. De penningkohieren en huisgeldboeken zijn bescheiden die met fiscale bedoelingen werden aangelegd. De opeenvolgende boeken geven telkens een beeld van het onroerend goederenbezit in de diverse lokaliteiten. Door ze na mekaar te bestuderen kunnen wijzigingen in het bezit of in het gebruik gevonden worden. Wettelijke passeringen zijn akten onder meer betreffende huizen en gronden, die verleden werden voor de lokale schepenbanken. Land- en renteboeken beschrijven het eigendomsbezit van één parochie, stad, instelling of familie. Alle percelen zijn er volgens een nummerorde beschreven, die soms verwijst naar een bijhorende kaart of kaartenboek. Bij verandering van eigenaar, perceelgebruiker of berenting werden de nieuwe gegevens in de marge genoteerd. Al deze bescheiden berusten in het Stadsarchief (zie o.m. de landboeken «vrij huis, vrij erf») en het Rijksarchief te Gent.

6.2.5. Dossiers van openbare werken

Dossiers over straataanleg, aanleg van nutsvoorzieningen, rechtstrekken van rooilijnen, graven en dempen van waterlopen, aanleggen en slopen van stadsversterkingen, enz. met onder meer detailkaarten en -plannen van de uitgevoerde werken.

Dergelijke dossiers bevinden zich zowel in de oude parochie- en gemeentearchieven als in de moderne gemeentearchieven op het Stadsarchief (zie o.m. Modern Archief, reeks G), de dienstcentra en het Rijksarchief te Gent.

Verder onderzoek kan geschieden in verband met het gebuurte- of dekenijleven (de gebuurte is de kleinste organisatievorm van burgers die geografisch bij mekaar horen), in verband met de onderhoudskosten en opbrengsten van immobiëlen (te vinden in rekeningen van steden, instellingen of private personen), enz.

Bijlage 5: INLEIDENDE HISTORISCHE LITERATUUR

A. Historische bibliografieën.

Naast de lopende nationale historische bibliografieën staan ter beschikking:

- In verband met de stad Gent: V. FRIS, *Bibliographie de l'histoire de Gand*, (Gent, 1907-1921), 2 dln.; H. VAN WERVEKE, *De historiografie van de stad Gent in de laatste dertig jaren*, in *Bijdragen tot de Geschiedenis en de Oudheidkunde*, (Gent, 1943), 5-27; P. DE KEYSER, *De kunsthistoriografie van Gent sedert 1914*, in *Handelingen der Maatschappij van Geschiedenis- en Oudheidkunde te Gent*, n.r., I, (1944), 7-37.
- In verband met de stad Gent en de randgemeenten: L. DE WACHTER, *Repertorium van de Vlaamse gouwen en gemeenten. Heemkundige documentatie 1800-1950*, (Antwerpen, 1942-1957), 6 dln.; M. RYCKAERT, *Bibliografie van de geschiedenis van Gent 1969-1973*, in *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, n.r., XXVII, (1973), 253-264 (van 1974 af jaarlijks verzorgd door R. DE HERDT en van 1986 af door R. DE HERDT en J. VANNIEUWENHUYSE). Een algemeen bibliografisch overzicht zal gepubliceerd worden door R. DE HERDT in J. DECAVELE (red.), *Gent*, (Antwerpen, 1989).
- Specifiek in verband met de deelgemeenten Gentbrugge en Ledeberg: H. VAN ISTERDAEL (red.), *Bibliografie van de gemeenten van het Land van Aalst (1950-1983)*, (s.l., 1985), 2 dln.

B. Enkele historische overzichtswerken:

- Voor de stad Gent: V. FRIS, *Histoire de Gand*, (Parijs-Brussel), 1913; J. DHONDT en P. DE KEYSER, *Gent*, (Antwerpen, 1947); H. VAN WERVEKE, *Gent. Schets van een sociale geschiedenis*, (Gent, 1947); J. DECAVELE en R. DE HERDT, *Gent op de wateren en naar de zee*, (Antwerpen-Gent, 1976); J. DECAVELE (red.), *Gent*, (Antwerpen, 1989).
- Alle deelgemeenten werden behandeld door F. DE POTTER en J. BROECKAERT, *Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen. Eerste reeks, Arrondissement Gent*, (Gent, 1864-1870), 8 dln.
- Voor de afzonderlijke deelgemeenten (in alfabetische orde op de gemeentenamen): J. BRAEKELEIRS, *Heemkundige sprokkelingen over Mariakerke*, (Mariakerke, 1977); R. POELMAN, *Oostakker in de 19de eeuw*, (s.l., 1976); R. POELMAN, *Oostakker in de 20ste eeuw*, (s.l., 1981); M. GYSSELING, *Geschiedenis van Oostakker en Sint-Amandsberg tot 1794*, (Oostakker, 1974); M. VAN POECK, *Geschiedenis en beschrijving van St. Amandsberg*, (Sint-Amandsberg, 1910); A. BAERT, *Beschrijving en geschiedenis van Winkel-Sint-Kruis*, (Gent, 1889); L. VANAVERBEKE, *Geschiedenis van Wondelgem*, (Wondelgem, 1968).

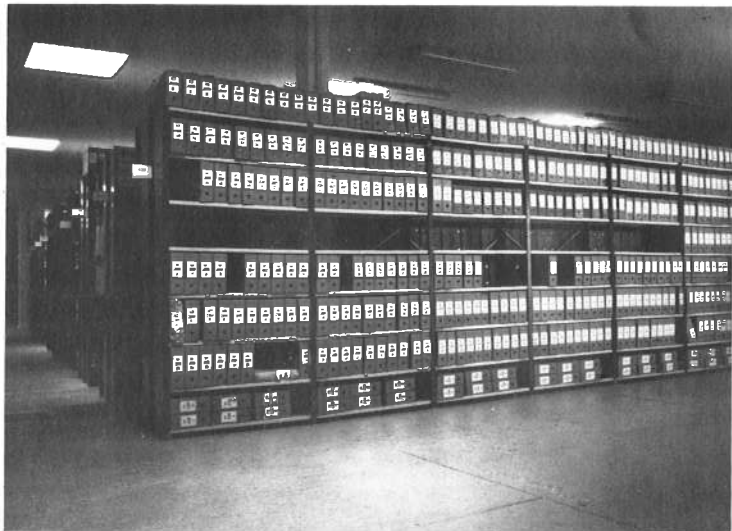
C. Historische en heemkundige tijdschriften, die artikels opnemen in verband met het verleden van Gent en de randgemeenten (in alfabetische orde op de gemeentenamen):

- Afsnee in *Jaarboek van de Heemkring Scheldeveld* vanaf 1, (1970) — en *Berichten van de Heemkring Scheldeveld* vanaf 1, (1969) tot 10, (1978).
- Desteldonk in *Jaarboek van de Heemkundige Kring "Oud-Wachtebeke"* vanaf 1, (1971) — en *Driemaandelijks mededelingsblad van de Heemkundige Kring "Oud-Wachtebeke"* vanaf 1, (1974) —.
- Drongen in *Dronghine. Jaarboek* vanaf 1, (1978) —.
- Gent in *Ghendtsche Tydinghen* vanaf 1, (1972) —, in *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent (Annales)* vanaf 1, (1894) tot 17, (1923) en nieuwe reeks, 1, (1944) — en *Bulletijn der Maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde te Gent* vanaf 1, (1893) tot 47, (1939).
- Gentbrugge in *Jaarboek van het Heemkundig Genootschap Land van Rode*, vanaf 1, (1969) — en *Heemkundig Genootschap Land van Rode. Driemaandelijks tijdschrift* vanaf 1, (1973) —.
- Ledeberg, zie Gentbrugge.
- Mariakerke in *Marka. Notulenblad van de Heemkundige Kring Marka* vanaf 1, (1965) —.
- Mendonk, zie Desteldonk.
- Oostakker in *Heemkundige Kring de Oost-Oudburg. Jaarboek* vanaf 1, (1963) —, in *Schakel* vanaf 1, (1971) tot 4, (1974) en *Heemkundig Nieuws* vanaf 1, (1973) —.
- Sint-Amandsberg, zie Oostakker.
- Sint-Denijs-Westrem, zie Afsnee.
- Sint-Kruis-Winkel, zie Desteldonk.
- Wondelgem in *Appeltjes van het Meetjesland* vanaf 1, (1949) —.
- Zwijnaarde, zie Afsnee.

Gezicht op de documenten ondergebracht in de gebouwen van de voormalige Berg van Barmhartigheid, gebruikt als hoofddepot van het Stadsarchief.

Gezicht op de bescheiden, opgesteld in het hulpdepot van het Stadsarchief.

7. Practische inlichtingen

Stadsarchief van Gent

Adres: Abrahamstraat 13 te B-9000 Gent

Telefoonnummer: 091/25.32.53

Beheerder: René De Herdt, wnd. stadsarchivaris

7.1. Technische gegevens

Gebouwen: vormen een min of meer aaneengesloten geheel en worden niet gedeeld met andere stadsdiensten. Het hoofddepot is ondergebracht in de sinds 1930 opgeheven Berg van Barmhartigheid, de administratie in het huis van de gewezen intendant-particulier van de Berg en in een kleinere aansluitende woning. Het hulpdepot bestaat uit een gerenoveerde loods, achteraan de binnentuin gelegen.

Ruimteverdeling:

1960 m² hoofddepot.

1000 m² hulpdepot.

226 m² administratieve lokalen.

55 m² fotolabo.

49 m² lees- of studiezaal (met twaalf zitplaatsen, eventueel uit te breiden met nog tien zitplaatsen in de administratieve ruimte).

32 m² technische werkplaats.

Rekken: 11.200 m. rekplanken zijn ingenomen door de archieven en verzamelingen, 2400 m. rekplanken staan nog ter beschikking; 40 % zijn houten rekken afkomstig van de oude Berg van Barmhartigheid, 55 % vaste en 5 % samenrolbare metalen rekken.

Hulptoestellen:

een microficheleestoestel.

een mikrofilmleestoestel.

een ultraviolet-lamp.

fotografische labo-uitrusting (opnametoestel, vergroter, enz.).

Archiefinhoud: archieven gevormd door het Stadsbestuur van Gent (enkele randgemeenten inbegrepen) en archieven afkomstig van private personen of lokale instellingen en groeperingen. Het oudste origineel stuk is een oorkonde van 1178. De doorlopende reeksen vangen aan in het begin van de 14de eeuw. Het dynamisch archief (bestaande uit documenten die door de administratie nog veelvuldig gebruikt worden bij de werkzaamheden) berust in principe nog bij de stadsdiensten zelf en dus niet op het Stadsarchief. Daarnaast zijn er ook verzamelingen aanwezig van foto's, prentbriefkaarten, kranten met een Gentse regionale editie, affiches, historisch-iconografische prenten, films en een wetenschappelijke bibliotheek.

Verwerving van documenten: door deponeringen van de verschillende stadsdiensten, door schenkingen van derden of door aankopen. Van alle aanwinsten worden onmiddellijk plaatsingslijsten vervaardigd. Jaarlijks worden ongeveer 700 strekkende meter archieven gedeponerd.

De lees- of studiezaal van het Stadsarchief.

Archiefcommissie: is samengesteld in evenredigheid tot de vertegenwoordiging van de politieke partijen in de Gemeenteraad. Ze vergadert één- tot tweemaal per jaar en adviseert over het algemeen archiefbeleid, over de aankopen of over belangrijke restauratieprojecten.

Bezoekersaantal: gemiddeld verrichten jaarlijks 3500 personen, waaronder ca. 200 buitenlanders, opzoeken in de leeszaal. Een derde ervan zijn genealogen of stamboomonderzoekers, een derde studenten en een derde andere vorsers.

Aantal geraadpleegde stukken: per jaar worden meer dan 4.000 aanvraagbriefjes voor documenten ingevuld (per briefje mag men ten hoogste vijf registers, bundels of stukken aanvragen). Daarnaast worden vrijwel dagelijks dossiers opgevraagd door de stadsdiensten. Een driehonderdtal brieven met vragen om inlichtingen worden jaarlijks beantwoord.

Tentoonstellingen: het Stadsarchief werkt per jaar mee aan zowat twintig tentoonstellingen van derden. Daarnaast organiseert het zelf jaarlijks verscheidene tentoonstellingen en activiteiten.

7.2. Toegankelijkheid

Openingsuren: alle werkdagen van 9 tot 12 uur en van 13 tot 17 uur, behalve tijdens de Gentse Feesten (de week van 21 juli) en op de wettelijke feestdagen.

Foto's: kunnen besteld worden. Ten einde de documenten niet te beschadigen wordt het maken van fotocopies beperkt.

Uitlening van stukken: uitsluitend voor tentoonstellingen, schriftelijk aan te vragen uiterlijk vijf weken vóór de aanvang van de tentoonstelling.

Rondleidingen: tijdens de Gentse Feesten zijn er dagelijks geleide bezoeken; buiten de Gentse Feestperiode kan dit ook na voorafgaande afspraak.

7.3. De leeszaal

Alle documenten kunnen gratis en vrij aangevraagd worden in de lees- of studie-zaal van het archief. Voor de stukken vanaf 1914 moet men wel eerst een toelating van het College van Burgemeester en Schepenen bekomen (schriftelijk aan te vragen langs het Stadsarchief om).

De onderzoeker meldt zich tijdens de openingsuren aan bij de leeszaalbediende. Hij ondertekent allereerst een dagboek, waarin alle bezoekers met hun adres en studieonderwerp dag na dag geregistreerd worden. Daarna kan hij plaats nemen op één van de twaalf voorziene zitplaatsen. Wanneer het een eerste bezoek aan het Stadsarchief betreft, dient ook nog een inschrijvingskaart met enige personalia ingevuld te worden.

De documenten zelf kan hij van 9 tot 11.30 uur en van 14 tot 16 uur bekomen door middel van een tweedelig blauw formuliertje «Aanvraag van Documenten». Per formuliertje kunnen ten hoogste vijf stukken uit eenzelfde archiefreeks of verzameling opgevraagd worden. Tussen het indienen van de aanvraag bij de leeszaalbediende en het verkrijgen van het archiefstuk verlopen gemiddeld ongeveer tien minuten.

Welke is nu de werkwijze in de leeszaal om voor een bepaalde vraagstelling of onderwerp een passend document te vinden? Om hierop te antwoorden moet een onderscheid gemaakt worden tussen het onderzoek in het Oud Archief (van vóór 1 oktober 1795) en het Modern Archief (vanaf 1 oktober 1795).

7.3.1. Oud Archief

– Gewoonlijk zal het gezochte onderwerp in de trefwoordenlijst en indices van J. DECAVELE en J. VANNIEUWENHUYSE, *Archiefgids*, (p. 261-267) en/of V. VANDER HAEGHEN, *Inventaire des archives*, (p. 291-365) terug te vinden zijn. Deze indices verwijzen in de beide gedrukte inventarissen naar de 19de-eeuwse archiefreeksnummering.

– Met het oude reeksnummer kan de vorser indien dit nog nodig is dan de handgeschreven inventarissen raadplegen. Deze staan in de leeszaal onmiddellijk ter beschikking en beschrijven per archiefreeks alle onderdelen of archiefeenheden (bundels, registers of stukken). Van elk onderdeel is opgenomen: het subnummer

binnen de archiefreeks, een kort inhoudsbeschrijving (veelal de titel) en de uiterste data (voor een overzichtslijst van deze inventarissen, zie bijlage 2, blz. 82-86).

– Op basis van deze gegevens moet de onderzoeker een keuze kunnen maken. Hij noteert dan op het aanvraagformuliertje het archiefreeksnummer en het subnummer van het gewenste document en overhandigt het aan de leeszaalbediende.

Van de meest onderzochte archiefreeksen - de jaarregisters van de Schepenen van de Keure (reeks 301), de jaarregisters van de Schepenen van Gedele (reeks 330) en de parochieregisters (niet genummerde reeks) - zijn door het archiefpersoneel voor bepaalde jaren afzonderlijke klappers en regesten opgemaakt (zie eveneens bijlage 2). Met een persoons-, een plaats- of een instellingsnaam kunnen de teksten sneller en directer teruggevonden worden. Van andere duidelijk af te lijnen reeksen - zoals de cartularia (reeks 93 en 93bis), de stadscharters (reeks 94) of de familiepapieren (niet genummerde reeksen) - staan handgeschreven overzichtstafels en volledige wetenschappelijke inventarissen in stencilvorm of in drukvorm ter beschikking.

Tenslotte doet de vorser er ook goed aan de bronnenpublicaties betreffende de Vlaamse en de Gentse geschiedenis na te kijken. Vele originele teksten uit het Stadsarchief kunnen ook in deze werken teruggevonden worden.

7.3.2. Modern Archief

Alhoewel thans een project loopt om het Modern Archief van de jaren 1795-1914 in een versneld tempo volgens de hedendaagse archivistische opvattingen te beschrijven, moet de onderzoeker zich nog behelpen met de verouderde plaatsingslijsten die per archiefreeks opgesteld werden. De archiefreeksen aangeduid met een letterteken bevatten de stukken van de jaren 1795 tot 1914, de reeksen met Romeinse cijfers omvatten de bescheiden van 1914 tot heden (voor een overzicht van deze plaatsingslijsten zie bijlage 3, blz. 86-87).

Daarnaast kan ook gebruik gemaakt worden van een trefwoordenregister op fichen, dat in de laatste jaren wegens de enorme toevloed van documenten uit de stadsdiensten echter niet meer volledig kon bijgehouden worden.

Voor twee concreet uitgewerkte onderzoekstema's, nl. omtrent personen en gebouwen zie hoofdstuk 6, blz. 95-109.

Bijlage 6: PUBLICATIES IN VOORRAAD

A. Inventarissen en indices

Regesten op de Jaarregisters van de Keure - schepenjaren 1353-1358 (J. Boon)	175 fr.
Regesten op de Jaarregisters van de Keure - schepenjaar 1360-1361 (J. Vannieuwenhuysse)	125 fr.
Regesten op de Jaarregisters van de Keure - schepenjaar 1400-1401 (M. Houbrechts) - deel I - II	310 fr.

Regesten op de Jaarregisters van de Keure - schepenjaar 1401-1402 (H. Vandenstein)	310 fr.
Regesten op de Jaarregisters van de Keure - schepenjaar 1402-1403 (J. De Zutter)	310 fr.
Regesten op de Jaarregisters van de Keure - schepenjaar 1403-1404 (E. Pairen)	375 fr.
Regesten op de Jaarregisters van de Keure - schepenjaar 1404-1405 (J. Van De Wiele)	310 fr.
Regesten op de Jaarregisters van de Keure - schepenjaar 1406-1407 (M. Gevaert)	310 fr.
Regesten op de Jaarregisters van de Keure - schepenjaar 1407-1408 (R. Nowé) - deel I - II	375 fr.
Regesten op de Jaarregisters van de Keure - schepenjaar 1408-1409 (R. Nowé)	250 fr.
Regesten op de Jaarregisters van de Keure - schepenjaar 1409-1410 (J. Dewulf)	250 fr.
Staten van goederen en indices op de Registers van Gedele - schepenjaar 1508-1509 (W. Steeghers)	160 fr.
Staten van Goederen en Indices op de Registers van Gedele - schepenjaar 1509-1510 (W. Steeghers)	190 fr.
Staten van Goederen en Indices op de Registers van Gedele - schepenjaar 1510-1511 (W. Steeghers)	200 fr.
Staten van Goederen en Indices op de Registers van Gedele - schepenjaar 1511-1512 (W. Steeghers)	200 fr.
Staten van Goederen en Indices op de Registers van Gedele - schepenjaar 1512-1513 (W. Steeghers)	150 fr.
Rekeningen van het Dampoort-kerkhof te Gent 1797-1806 (W. Steeghers en A. Capiteyn)	65 fr.
Inventaris van het gemeentearchief van Desteldonk	60 fr.
Inventaris van het Fonds Hye-de Crom (J. Vannieuwenhuysse) (J. Vannieuwenhuysse)	125 fr.
Inventaris van het Fonds Napoleon de Pauw (K. Depoorter, R. Mertens, J. Pauwels en H. Stevens) - deel I-II-III	660 fr.
Poorters en Buitenpoorters van Gent 1477-1492, 1542-1796	1250 fr.

B) Catalogi en brochures

Maeterlinck uit het vergeetboek,	150 fr.
Gentse torens achter rook van schoorstenen. Gent in de periode 1860-1895 (A. Capiteyn, J. Decavele, C. Van Coile en H. Vanderlinden)	250 fr.
Vlaanderen tussen Spanje en Oranje. Willem de Zwijger en de Lage Landen in de zestiende eeuw (J. Decavele)	150 fr.
Gent in de oorlogsjaren 1940-1945 (J. Vannieuwenhuysse)	300 fr.
Honderd jaar Vlaamse Academie te Gent (J. Decavele en J. De Zutter)	100 fr.
François Laurent (1810-1887). De ongelukkige liefde van een liberaal vechtjas voor de kinderen van het volk (D. Gaublomme)	200 fr.

Alle publicaties zijn verkrijgbaar op het Stadsarchief (Abrahamstraat 13, 9000 Gent) en kunnen ook telefonisch op het nummer 091/25.32.53 en schriftelijk op hetzelfde adres besteld worden.

Voor het versturen van boeken in het binnenland wordt 40 fr. aan portkosten aangerekend, voor het buitenland gelden de gangbare tarieven.

8. Gents geschiedenis: een referentiekader

Telkens weer blijkt in de leeszaal van het Stadsarchief, maar ook bij rondleidingen hoe moeilijk het is voor sommige belangstellenden zich historisch te situeren. Daarom wordt hier een referentiekader voor een aantal archiefdocumenten geschetst. De lijst van de bescheiden vindt men achteraan het hoofdstuk.

8.1. De Merovingische en Carolingische tijd

Op de oostelijke oever van de samenvloeiing van Schelde en Leie werd omstreeks 630 door Amandus, een zendeling uit Aquitanië, met steun van koning Dagobert I een klooster gesticht. Later zou het de naam Sint-Baafsabdij krijgen, naar een volgeling van de zendeling. Een ander klooster bevond zich op de oostelijke helling van de Blandinusheuvel, nog geen twee kilometer zuidwaarts van het eerste. Het werd de latere Sint-Pietersabdij. De Merovingische vorsten begunstigten de abdijen door schenkingen van gronden. De kerstening door de kloosterlingen richtte zich in de eerste plaats naar een bevolkingskern op de brede zandrug te midden van de Leiebocht (in de buurt van de huidige Sint-Baafskathedraal), die zich grosso modo van de huidige Zandberg tot de Kouter uitstreckte.

De Carolingische vorsten wisten de betekenis van deze bevolkingsnederzetting goed in te schatten. Het strategisch belang van de plaats blijkt onder meer uit het bezoek dat Karel de Grote in 811 bracht aan de krijgsvloot die in de omgeving van de Sint-Baafsabdij gebouwd werd tegen de dreigende Noormanneninvallen. Met de strooptochten van deze krijgslui in 851 en 879-881 werd aan de opbloeiende handelsactiviteit van Gent een einde gesteld. Beide abdijen ontsnapten ook niet aan de verwoesting.

←
De Sint-Pietersabdij volgens Arent van Wijnendale, 16de eeuw (Atlas Goetghebuer).

8.2. De eerste middeleeuwse stad

Op 8 juli 941 gaf graaf Arnulf de Grote een oorkonde uit waarin sprake is van *in portu Gandavo*. Portus wijst in de eerste plaats op een handels- en havenplaats. Men mag dus veronderstellen dat in die periode de handels- en havenactiviteiten in Gent weer zo belangrijk waren geworden dat de naam portus verdiend kon worden toegekend. Rond de portuskern met centraal de Sint-Janskerk werd een ringvormige omwalling aangelegd.

Omstreeks 964 werden de rechten en jurisdicties van beide abdijen te Gent door de Franse koning Lotharius V definitief vastgesteld. De Sint-Pietersabdij kreeg bevoegdheden over het grondgebied binnen de grote Leiebocht, met uitzondering van het grafelijk domein dat ten westen van de portus gelegen was. De Sint-Baafsabdij kon zijn patronaat laten gelden op omliggende gebieden buiten de Leiebocht.

In de 10de eeuw werd op het grafelijk gebied een versterking gebouwd, het latere Gravensteen. In de directe omgeving ontstond een nieuwe bewoningskern - als het ware een tweede portus - rondom een aanlegplaats aan de Leie (aan de huidige Groentenmarkt). De twee bevolkingskernen zouden nog in de 10de eeuw geleidelijk naar elkaar toegroeien langs de as van de Hoogpoort. Stilaan kregen de bewoners van het gebied dat door de Leiebocht werd omschreven meer zelfbewustzijn. In het zuiden werd de Ketelvest gegraven en verder scheidde de natuurlijk loop van Leie en Schelde hen af van de grafelijke versterking en van de Sint-Baafs- en Sint-Pietersabdijen.

Om volledig met een watergordel omringd te zijn trokken ze (rond 1100?) de Ketelvest door aan de overkant van de Leie. Deze nieuwe waterweg werd de Houtlei genoemd.

8.3. De middeleeuwse lakenstad

De Gentse kooplui trokken beladen met textielstoffen naar de jaarmarkten van Champagne en naar Duitsland. Vandaar keerden ze terug met oosterse producten en wijn, die ze vaak gingen doorverkopen in Engeland. Als retourvracht brachten ze dan de gegeerde Engelse kwaliteitswol mee, die op de Gentse weefgetouwen tot laken werd omgevormd. Daar de ondernemers zelf steeds op handelstocht waren en in belangrijke mate konden beslissen over de prijzen, spreekt men van «actieve handel». Om zich tijdens de handelstochten te beschermen hadden de kooplui zich verenigd in een gilde.

Van de oorspronkelijke cijns die de burgers sedert 941 betaalden aan de abt van de Sint-Pietersabdij voor het gebruik van de stadsgronden is vanaf het einde van de 11de eeuw geen sprake meer. Van toen af woonden in Gent vrije burgers op vrije grond. De eigenaars van deze onroerende goederen in de stad werden *erfachtige lieden* genoemd.

De lakenhandelaars en de lui die door de verkoop van stadsgronden rijk waren geworden, gaven aan Gent een eerste administratieve en politieke organisatie. Uit de groep van de erfachtige lieden kwamen de eerste schepenen, die aangesteld

werden voor het leven. Hun jurisdictie bleef vanzelfsprekend beperkt tot de eigenlijke inwoners van de stad, de zogenaamde *burgenses*. Zeker tot na 1192 hielden zij vierschaar op de Wijdenaard achter de Sint-Janskerk.

Gent ging zich zowel tegenover de abdij als tegenover de graaf meer autonoom opstellen. Het was immers door zijn steeds toenemende bevolking, door zijn lakennijverheid en door zijn actieve handel een economische en militaire macht geworden.

8.4. Filips vanden Elzas poogt tevergeefs aan de groeiende macht van Gent een einde te stellen

In de jaren 1168-1191 wenste graaf Filips vanden Elzas duidelijk paal en perk te stellen aan de macht van Gent. In een keure van vóór 1177 poogde hij door het nauwkeurig vastleggen van de bevoegdheden van de schepenen, inzonderheid op het gebied van het strafrecht, de aanmatigheden van de Gentenaars aan banden te leggen. Filips bepaalde dat bij het overlijden van één der schepenen de opvolger door hemzelf zou gekozen worden. Bovendien creëerde hij met het oog op de handhaving van de grafelijke macht een nieuwe ambtenaarsfunctie, met name de *baljuw*. Deze kreeg als taak de graaf te vertegenwoordigen in de stad en diens rechten te doen eerbiedigen. Hij werd gekozen uit de niet-adelstand en was afzetbaar. Hij ontving een bezoldiging en was vooral daardoor een gewillig instrument in de grafelijke handen.

De uitbreiding van het Gravensteen was een andere uiting van de doelstellingen van Filips. De donjon werd opgetrokken tot een hoogte van 30 meter en omringd

De Grote Keure van graaf Filips vanden Elzas 1165-1177 in het "witteboek", 15de eeuw (uit Kleine cartularia, reeks 93bis/1).

met een ellipsvormige omheiningsmuur, die op één plaats onderbroken werd door een vooruitspringend poortgebouw. Een latijnse inscriptie op dit poortgebouw herinnert overigens nog steeds aan deze verbouwingswerken. In vertaling luidt ze: «In het jaar Onzes Heren 1180 liet Filips, graaf van Vlaanderen en Vermandois, zoon van Diederik en Sibylle, dit kasteel bouwen». Er ontstond een machtige burcht naar het model van wat de graaf tijdens zijn kruisvaarttochten in het oosten had gezien, ter verdediging van de kruisvaartroutes tegen de muzelmannen. Het Gravensteen was echter niet bestemd om Gent te verdedigen, doch eerder om opstandige stedelingen in bedwang te houden.

De oorlogsinspanningen van Filips tegen Frankrijk en zijn afwezigheid tijdens de kruisvaarttochten, hadden echter het grafelijk gezag traag maar zeker ondermijnd. Keer op keer diende hij beroep te doen op de financiële hulp van de gemeenten, die deze zwakke zijde van de grafelijke macht vlug doorzagen. Nauwelijks was in 1191 het bericht bekend dat de krachtdadige Filips in het oosten was omgekomen of de Gentenaars dwongen van zijn weduwe Mathilde privileges af die ze van hemzelf nooit zouden gekregen hebben. Voortaan was het de Gentse burgers toegestaan hun stad te versterken en versterkte huizen op te trekken. De erfachtige lieden zouden van dit laatste recht gretig gebruik maken. In de huidige binnenstad zijn trouwens nog steeds een aantal *stenen* uit de middeleeuwse periode bewaard gebleven. De bekendste zijn: de Kleine Sikkel (Nederpolder), het Borluutsteen (Korenmarkt), de Achtersikkel (Hoogpoort), Het Rijkhovesteen (Onderstraat) en het Geraard de Duivelsteen. De schepenbank zou voortaan - zo bepaalde verder Mathilde - bij het overlijden van één van haar leden niet meer door de graaf, maar door coöptatie worden aangevuld. Het werd verder aan eenieder toegelaten scholen op te richten. De krijgsmacht die de Gentenaars voor hun vorst moesten verrichten werd beperkt, alsook het recht van de geestelijke rechtbanken om tegen ingezetenen op te treden. De schepenen zouden een hogere rechtbank vormen, die voor de kleinere steden de rol van beroepshof kreeg toebedeeld. Deze juridische structuur vormde in de komende eeuwen voor Gent één van de steunpunten om een suprematie over de kleine steden af te dwingen.

Bovendien trok de Stad ten overstaan van de vorstelijke macht een aantal functies naar zich toe om voornamelijk op het economisch vlak efficiënter en meer competitief te kunnen optreden. In de 13de eeuw verschoof eigenlijk onopgemerkt het bestuurlijk zwaartepunt van het graafschap naar de schepencolleges van Gent en van enkele andere grote steden, zoals Brugge en Ieper. De graven moesten trouwens wel in hun strijd tegen de Franse leenheer op de steden steunen, wilden ze niet door de koninklijke macht opgeslorpt worden.

8.5. Gent, hoofdstad van Vlaanderen

Toen in datzelfde jaar 1191 Arras in Artesië aan de Franse koning diende afgegaan, werd Gent hoofdstad van het graafschap.

De stad was intussen uitgedeid over een oppervlakte van 80 hectare en ze had een internationale vermaardheid. Omstreeks die tijd schreef de Arabische geograaf Aba Abdallah Mohammed El-Edrisi, die aan het hof van Roger II van

Sicilië verbleef: «De voornaamste stad van Vlaanderen is Gent. Ze is gebouwd op de oostelijke oever van de Leie op 35 mijlen van de zee. Men staat er in bewondering voor de imposante woningen en mooie gebouwen. De stad zelf is omringd met wijngaarden en vruchtbare akkers».

Dat de graven van Vlaanderen zich bij de beperking van hun macht en de toegevingen aan de steden niet willoos neerlegden wordt geïllustreerd door de poging die graaf Ferrand van Portugal in 1212 ondernam om de invloed van de Gentse schepenen te kortwieken. Hij vaardigde een charter uit waarbij de schepenampten jaarlijks vernieuwd werden door vier grafelijke kiezers uit de vier parochies. Elk jaar zouden andere kiezers aangeduid worden en een schepen mocht eerst in het derde jaar herkozen worden. Dit stelsel dat erop berekend was om de onafhankelijkheid van de schepenen tegenover de graaf te breken is niet lang van toepassing geweest. In 1214 werd Ferrand in de slag van Bouvines, waar de Anglo-Welfen de Franco-Ghibelijnen overwonnen, krijgsgevangen gemaakt. Tot in 1227 bleef hij in het Louvre opgesloten. Hierdoor kwam in feite het bestuur over het graafschap in handen van de steden en werden Ferrands hervormingen van 1212 in Gent nauwelijks nageleefd.

8.6. De macht van de XXXIX

Bij zijn vrijlating kon Ferrand niet anders dan zich neerleggen bij een regeling die het schependom van Gent in handen speelde van enkele patriciërsfamilies. In 1228 werd van graaf Ferrand en zijn gemalin Johanna van Constantinopel een privilege afgedwongen waarbij de magistraat voortaan zou bestaan uit drie groepen van dertien mannen, die elkaar om de drie jaar zouden afwisselen: de eigenlijke schepenen (*scabini*), de raadslieden (*consilarii*) en de zogenaamde ledigen (*vacui*). Terwijl de schepenen de stad bestuurden en recht uitoefenden, waren de raadslieden bevoegd voor het bijleggen van geschillen en het regelen van verdelingen bij erfenissen.

Onder het bestuur van de XXXIX kende Gent een hele evolutie. Door het graven van de Lieve (1251-1269) naar het Zwin en het nastreven van tolvrijstelling langs de weg Brugge-Keulen hebben ze de belangen van de handelaars en dus in de eerste plaats hun eigen economisch voordeel nagestreefd.

Bovendien werd het grondgebied van de stad sterk uitgebreid doordat steeds nieuwe gronden buiten de oorspronkelijke omgording van Leie, Schelde, Ketelvest en Houtlei verworven werden door stedelingen, die tot het rechtsgebied van de schepenen behoorden. Tengevolge van deze territoriale uitbreiding besloten de XXXIX tot het aanleggen van een nieuwe vestingsgordel. Tot diep in de 14de eeuw zou men aan deze omwalling werken.

In de lakenhandel grepen echter vergaande veranderingen plaats. Zowel in Duitsland als in Engeland ontmoette men kooplieden uit andere gebieden die niet alleen de Gentenaars in deze verre gebieden concurrentie aandeden, doch ook zelf naar de stad overkwamen. De Engelsen brachten daarenboven een eigen productie op gang van laken, zodat ze er veel minder behoefte aan hadden hun voorraden te verkopen of vreemde lakens in te voeren. Bovendien bemoeilijk-

ten internationale politieke verhoudingen de toestand van de Vlaamse, inzonderheid van de Gentse lakennijverheid. Al van in de tijd van Filips vanden Elzas schommelde de grafelijke politiek tussen een alliantie met Frankrijk of een alliantie met de Engelse vorst. Nam Vlaanderen een vijandige houding aan tegenover Engeland dan werd elke machtiging tot wolexport ingetrokken. Indien de zijde van Frankrijk werd gekozen stakte de afzet van de lakenproducten.

In de textielsteden zoals Ieper en Gent ontstond een proletariaat van handwerkers, dat voor zijn dagelijks onderhoud rechtstreeks van de wolnijverheid afhankelijk was. Deze grote massa van wevers, volders en ververs kwam geleidelijk tot politiek bewustzijn en streefde er naar de macht van de erfachtige lieden te breken. In het bijzonder richtten de lakenarbeiders zich in de stad tegen de XXXIX en poogden deelname aan het bestuur af te dwingen. In 1252 deed zich aldus de vroegst bekende Gentse opstand van wevers en volders voor tegen de uitbuiting van de lakenhandelaars.

Ook de graven van Vlaanderen bleven elke gelegenheid te baat nemen om de macht van de Gentse schepenen te beperken. Zo ondernam gravin Margaretha van Constantinopel in 1275 een vergeefse poging om het bestuur van de XXXIX af te schaffen omwille van de misbruiken die het meebracht. En graaf Gewijde van Dampierre verving in 1297 de oude XXXIX door een voor hem meer betrouwbare groep.

8.7. Filips IV de Schone geeft een nieuwe vorm van stadsbestuur

De scherpe tegenstellingen tussen de nieuwe en de oude XXXIX bereikten in mei 1300 een hoogtepunt, toen de stad door Karel van Valois, de broer van de koning van Frankrijk bezet werd. De Franse vorst vreesde terecht voor een burgeroorlog en schafte het bewind van de XXXIX definitief af. Hij stelde door middel van een charter, dat te Senlis uitgegeven werd, een nieuwe schependom in dat gelijkenis vertoont met hetgeen Margaretha zesentwintig jaar vroeger had voorgesteld. Door acht kiezers, waarvan er vier door de uittredende schepenen (*stedekiezers*) en vier door de graaf (*'s herenkiezers*) waren benoemd, werden jaarlijks zesentwintig schepenen verkozen verdeeld in twee groepen van dertien leden. Deze twee groepen werden in het Schepenhuis voorgesteld aan de vertegenwoordiger van de vorst, die uitmaakte wie de schepenfuncties zou bezetten (*echevins*) en wie de raadsliden (*conseillers*) zouden zijn. Weldra kregen de twee schepenenbanken de bekende benamingen *Schepenen van de Keure* en *Schepenen van Gedele*.

Deze bestuursvorm bleef, op enkele minder belangrijke wijzigingen na als dusdanig bestaan tot het einde van het Oud Regime in 1794. Beide schepenenbanken hadden heel verschillende bevoegdheden. De Schepenen van de Keure waren de eigenlijke bestuurders van de stad. Ze werden belast met de politieke beslissingen, het beheer van het patrimonium en het financieel beleid. De bank van Gedele was een typische stedelijke paisierers-bank, verantwoordelijk voor de verzoening van twistende partijen, het regelen van erfenissen en de voogdij over de minderjarigen.

8.8. De Gentse democratie

Tijdens het Frans-Vlaamse feodale conflict tussen graaf Gewijde en zijn leenheer Filips de Schone kozen de patriciërs de zijde van de Franse koning. Naar de lelies op het wapenschild van deze vorst werden ze *Leliaerts* genoemd. De graaf kon eigenlijk niet anders dan zijn heil in handen van de ambachtsgilden of het *Gemeen* leggen.

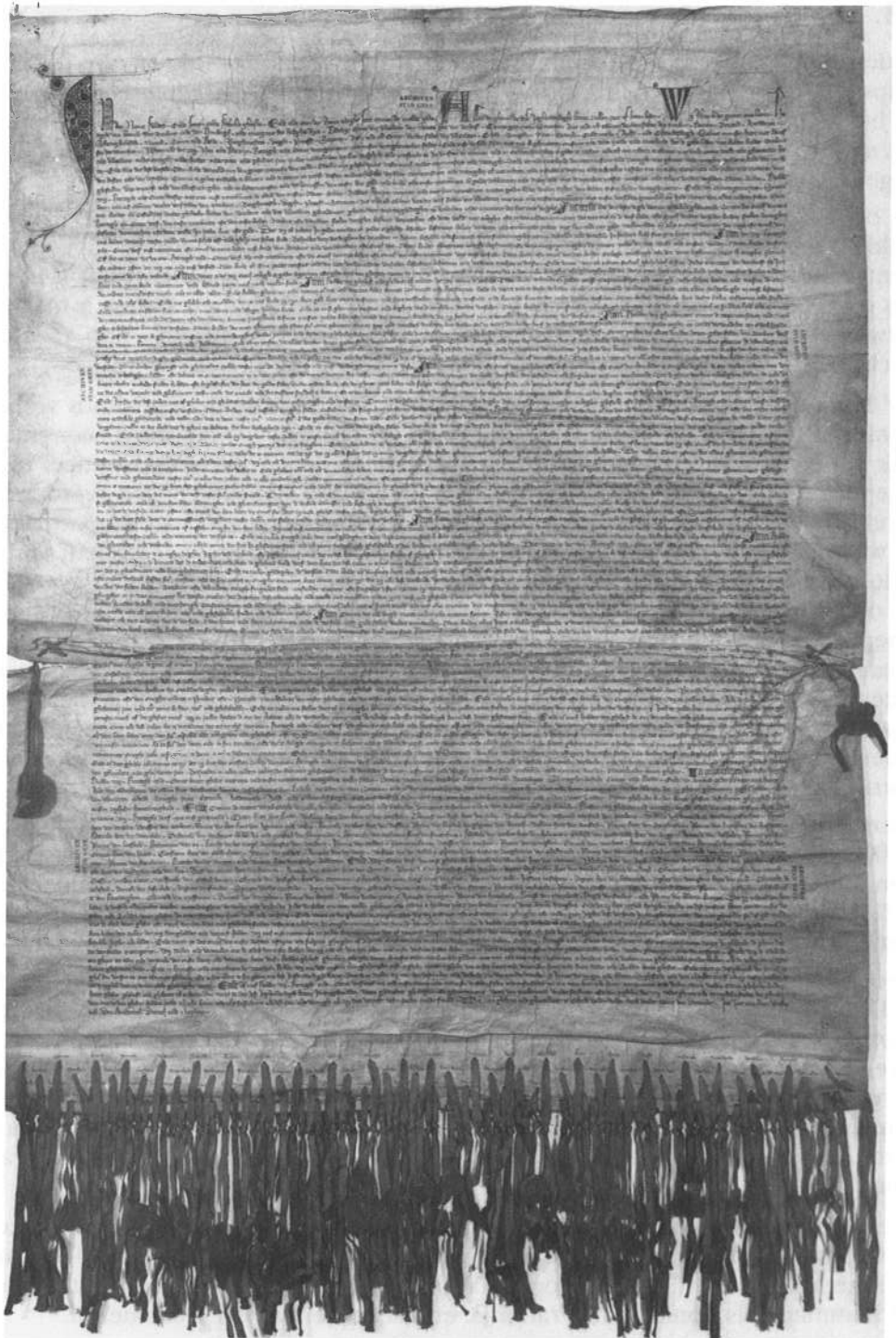
De onverwachte en ophefmakende overwinning van het Gemeen in de Slag der Gulden Sporen op 11 juli 1302 luidde een democratische periode in voor het Gentse stadsbestuur. Het Belfort uit het begin van 14de eeuw was het symbool van deze periode. De ambachtsgilden werden bevoordeligd en kwamen tot volle ontwikkeling. De patriciërs dienden zich hierbij neer te leggen; hun vroegere macht moesten ze voortaan delen.

Dit betekende niet dat het beleid van de stad in de 14de eeuw rimpelloos verliep. Gent zou zelfs erg te lijden hebben zowel op politiek als op socio-economisch vlak van de voortdurende strijd tussen de drie groepen die proportioneel in de schepenbanken vertegenwoordigd waren. Deze drie machtsgroepen werden gevormd door de leden, namelijk de poorterij (de erfgenamen van de patriciërs), de wevers en/of de volders en de kleine neringen. Vanaf de tweede helft van de 14de eeuw controleerden de ambachtsgilden, langs de deken van de wevers en de opperdeken van de drieënvijftig kleine neringen om, praktisch volledig de schepenbanken. De drie leden hadden daarnaast ook zitting in de *Collatie* of *Brede Raad*, een beraadslagende vergadering. In normale omstandigheden speelde deze Collatie slechts een bescheiden rol en hield zich voornamelijk bezig met financiële kwesties, zoals het toestaan van toelagen aan de landvorst. In onrustige tijden evenwel woog de Brede Raad zwaar op de loop der gebeurtenissen en voerde niet zelden een demagogische politiek.

Hiertoe was in Gent zeker een publiek voorhanden. Met zijn bevolking van ca. 64.000 inwoners was het de grootste stad ten noorden van de Alpen, na Parijs. Van die 64.000 behoorden er 38.000 - dat is bijna 60% - tot de textielambachten, 29% tot de kleine neringen (middenstanders) en 3% tot het patriciaat. Die massa textielarbeiders leefde van dag tot dag van de aanvoer van de Engelse wol.

Doordat graaf Lodewijk van Nevers bij de aanvang van de Honderdjarige Oorlog in 1336 ostentatief de zijde van Frankrijk koos, werd de woluitvoer uit Engeland door Edward III verboden. Deze maatregel betekende de doodsteek voor de lakennijverheid, werkloosheid, honger en dreigende opstand in Gent. Eén van de vijf hoofdmannen van het revolutionair bewind dat in 1338 werd aangesteld, namelijk Jacob van Artevelde, slaagde erin de heruitvoer van de wol naar Vlaanderen te bekomen op basis van de belofte van strikte neutraliteit van het graafschap.

Toen eind 1339 de politiek van neutraliteit niet langer vol te houden was, koos de Gentse hoofdman resoluut de partij van Engeland. Op 26 januari 1340 brachten de schepenen in het Tooghuis op de Vrijdagmarkt aan de Engelse vorst Edward III hommage als koning van Frankrijk en als soeverein van Vlaanderen.

Alhoewel hij tijdens zijn zevenjarig bewind (1338-1345) voortdurend naar verzoening streefde tussen volders en wevers, is de *wijze man van Gent* er niet in geslaagd de rivaliteit tussen de beide textielmachten te overbruggen. Op 2 mei 1345 werden de volders, die om hun nochtans rechtvaardige looneisen kracht bij te zetten op de Vrijdagmarkt waren samengekomen onder leiding van hun deken Jan de Bake, door de onstuimige wevers onder leiding van Gerard Denijs de Leie ingejaagd. Deze *kwaeden maendach* was ook voor Jacob van Artevelde het begin van het einde. Twee maanden later, op zondag 17 juli 1345, bij zijn thuiskomst van onderhandelingen met de Engelse koning, werd hij door een opgehitste menigte vermoord in zijn huis aan de Paddenhoek. Er volgde een lange periode waarin de ambachtsgilden en neringen met bijna pijnlijke regelmaat op de Vrijdagmarkt te wapen liepen. Op hun beurt werden de wevers in de pan gehakt tijdens een *goeden dicendach* op 13 januari 1349.

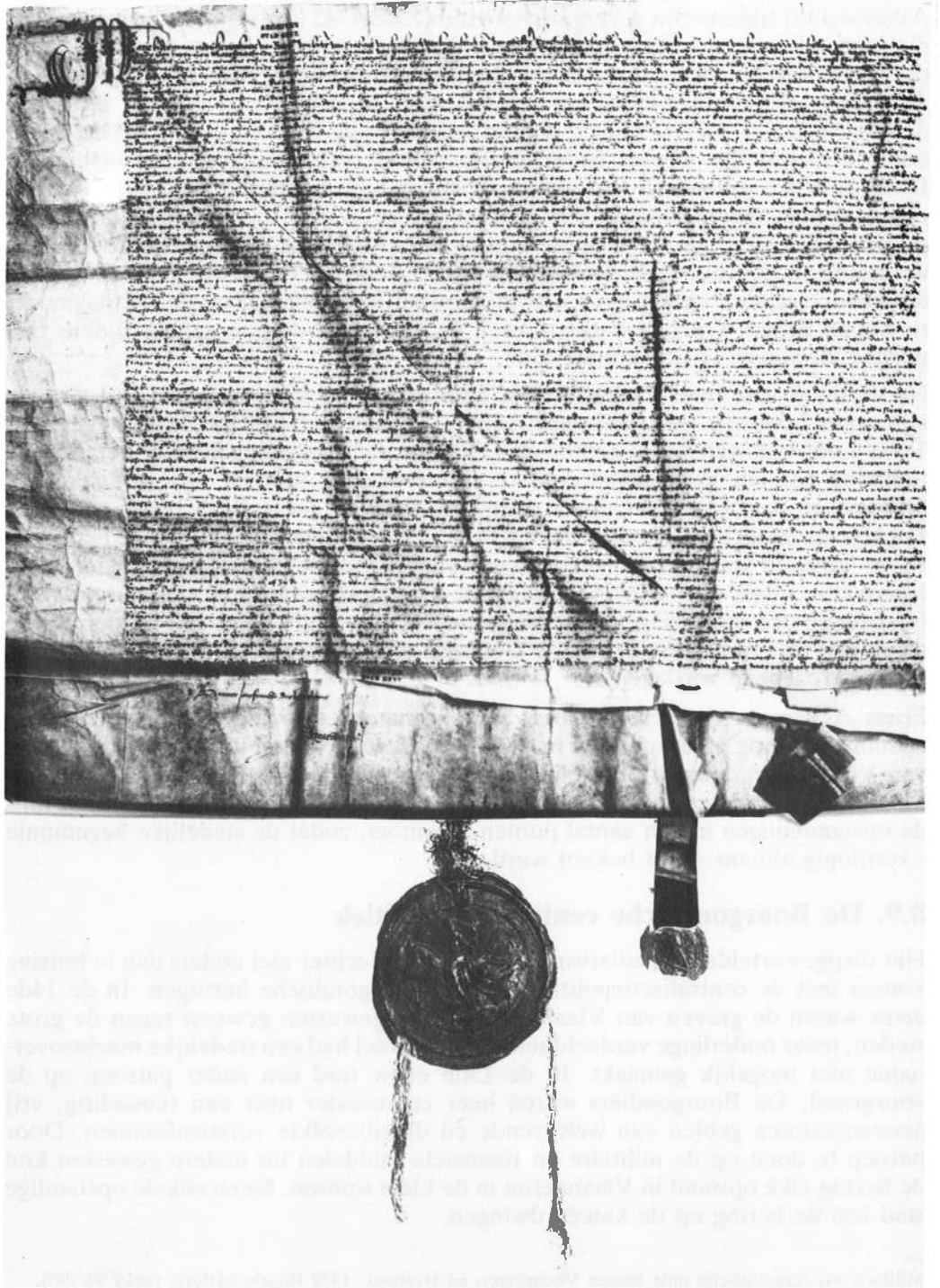
Na de dood van graaf Lodewijk van Nevers in de slag te Crécy (1346) slaagde zijn zoon Lodewijk van Male erin vanaf 1349 het grafelijk gezag te herstellen. Toen Lodewijk van Male echter in 1379 aan de Bruggelingen mits betaling de toelating gaf om een rechtstreekse waterverbinding met de Leie tot stand te brengen en daarmee het Gentse monopolie van de graanstapel bedreigde, ging Jan Hyoens met zijn Witte Kaproenen de graafwerken gewapenderhand verstoren. In de opstand die hierop volgde werd vanuit Gent opnieuw heel Vlaanderen betrokken. Filips van Artevelde bracht de graaf weliswaar op het Beverhoutsveld bij Brugge een nederlaag toe, maar Lodewijk van Male deed een beroep op de steun van de Franse koning, en de Gentse hoofdman werd op 27 november 1382 bij Westrozebeke verslagen.

Frans Ackerman en Pieter vanden Bossche namen de leidersbanier over en de opstand zou nog aanslepen tot in 1385. De Bourgondiër Filips de Stoute, graaf van Vlaanderen door zijn huwelijk met Margareta de dochter van Lodewijk Van Male, sloot toen met de Gentenaars de Vrede van Doornik. Hierbij kwam Filips de opstandelingen in een aantal punten tegemoet, zodat de stedelijke hegemonie - voorlopig althans - niet beknot werd.

8.9. De Bourgondische centralisatiepolitiek

Het diepgewortelde particularisme van Gent kon echter niet anders dan in botsing komen met de centralisatiepolitiek van de Bourgondische hertogen. In de 14de eeuw waren de graven van Vlaanderen niet opgewassen geweest tegen de grote steden, maar onderlinge verdeeldheid en gekrakeel had een stedelijke machtsovername niet mogelijk gemaakt. In de 15de eeuw trad een ander patroon op de voorgrond. De Bourgondiërs waren heer en meester over een reusachtig, vrij aaneengesloten gebied van welvarende en dichtbevolkte vorstendommen. Door beroep te doen op de militaire en financiële middelen uit andere gewesten kon de hertog elke opstand in Vlaanderen in de kiem smoren. Geen enkele opstandige stad zou de hertog op de knieën dwingen.

←
Militaire en economische unie tussen Vlaanderen en Brabant, 1339 (Stadscharters, reeks 94/395).

Filips de Goede heeft dit in 1452-1453, toen hij een vernietigende oorlog moest voeren tegen de Gentse stadsmilities, duidelijk aangetoond. In de slag bij Gavere (23 juli 1453) bleven 16.000 Gentse strijders op het slagveld achter: het letterlijk en symbolisch einde van de militaire macht van de Vlaamse steden en vooral van het Gentse gemeenteleger.

In de daaropvolgende vrede heeft de hertog de autonomie van de Stad grondig gefnuikt. Naast het opleggen van een enorme geldboete, werd afgerekend met de hegemonie over het platteland en de kleinere steden. Ze werd overgedragen aan centrale administraties en rechtbanken.

Gent bleef echter leven met in het achterhoofd het idee van zijn middeleeuwse grootheid. Bij de blijde intrede van Karel de Stoute in 1468 poogden de stedelingen door oproer hun vroegere privileges te herwinnen. Tevergeefs, de hertog trad met strenge hand op en bepaalde dat het aanstellen van de schepenen uitsluitend aan de vorst toekwam, dat het samenroepen van de Collatie door zijn baljuw diende te gebeuren en dat de drie leden werden afgeschaft.

De onverwachte dood van de autoritaire Karel de Stoute in januari 1477 betekende een nieuwe kans om de oude rechten af te dwingen van de onervaren negentienjarige Maria van Bourgondië. Door de vertegenwoordigers van de verschillende vorstendommen, de Staten-Generaal, werd Maria gedwongen het Groot Privilege uit te vaardigen. In deze oorkonde werden de centraliserende instellingen, door haar vader en grootvader opgericht, opgeheven.

Na het huwelijk van Maria met de Habsburger Maximiliaan van Oostenrijk hervatte de centraliserende politiek van de Bourgondische regering. De vechtstad Gent bleef zich verzetten ook tegen Maximiliaan, die de stad in 1485 vruchteloos belegerde. Ter herinnering aan dit gebeuren werd in 1489 het Rabot, een versterking boven een sluis op de Lieve, opgericht.

Door de vrede van Cadzand (1492) werd de uiteindelijke greep van het centrale gezag op Gent opnieuw toegehaald. De deken van de ambachtsgilden zouden voortaan door de vorst gekozen worden onder drie door de gilden voorgestelde kandidaten. De deken der wevers zou door de ambachtsgilden gekozen worden onder drie kandidaten die de vorst zou aanduiden. De stedelijke rechtbank werd onderworpen aan het beroep bij de Raad van Vlaanderen en bleef enkel voor Gent zelf bevoegd.

8.10. De Concessio Carolina

Ook de kleinzoon van Maximiliaan, de op 24 februari 1500 in het Prinsenhof geboren latere keizer Karel, kreeg het met de nukkige Gentenaars aan de stok. In de 16de eeuw was de Stad reeds volop in verval. De aanhoudende politieke conflicten, de concurrentie van de Engelse en Brabantse lakenproducten, het herhaaldelijk stopzetten van de Engelse wolaanvoer, de verouderde en protectio-

←
Het Groot Privilege van Maria van Bourgondië, 1477 (Stadscharters, reeks 94/706).

Haerle Under gracie gods. Voordich

keijser althit vermeerder sijer Coninc van gennamen van castilien
van leon van ynde van aragon van Navarre van naples van
Cecilien van maillorie van sardene vanden eylanden van fiden
vnde baffen lande vander zee octant. 27. Cristher toghe van
offenynsche hertoghe van boungouien van lothie van babaut
van lembourg van luxembourc ende van yshelre. 28. Van
van Vlaenderen van artois van boungouien. 29. Valgrane ende
van heuquonne van hollant van zellant van ferrette. Van
haguenauc van namur ende van Zutphen. 30. Prince van Straue
Margraue des heyligh Zijer. heere van vriecont van salme van
mechelen vander stede steden ende landen van vrecht vrieysse en
yonghien. Ende dominatens in ase ende in affuque. Allen
den ghenen die desen onser tijt beoordighen brief zullen sien oft
hooren saluyt. Alsoe zedert dat wij gheerminnen sijn in dese
onse stede van gheut. De vbetere den vijm f. h. u. y. laeslede. 2.
De sepenen van beide de bancken ende twee dekenen de p. seluer stede
door hen huij poorteren ende poorterssen. Mitgeder die fustene
vander enscelore ende quatere van gheut voverenen. Ende
ghe presentere hebben sicker huij Requeste. verhoonende hiden
seluer. Dat vden heesch ygheden den vijm. Van apus. vnt vaer
vijf seuenendertich och laeslede. by onser zeeleure en yhemide
Zijser die Conynghine douagiere van boungouien van behemen 47
door ons Reigente in onse landen van her sberfouer. vander soume
van vren hondert duyset yonden carolo quidenen. door de cote en
porre van onsen lande ende y. affcap van Vlaenderen vnde 100000.
hondert duyset ychte. carolo yhedenen. hidenen. der socht en
beyert. dy. alle onse vonsse landen van her vberfouer. 28. hidenen
vanden ygheden huijden onse vonsse stede. vnde conynghine
ende calacion. vnnuighende huij. vreden vnde colunon. Ende
dace na soude fiden name der sberfouer stede. vns. vonsse. 28. f. l. e.
vonsse aude vnde ygheden sijn. Dat soe bere. vns van. vnde
hadden on vrecht sieden van onsen vonsse lande. De vonsse.

nistische ambachtsreglementeringen, de militaire nederlagen en enorme geldboetes hadden haar over twee eeuwen heen langzaam maar zeker financieel en economisch weerloos gemaakt. Van de eertijds machtige lakennijverheid bleef schier niets over en de opkomende linnennijverheid kon slechts hier en daar een wonde helen. Het majestueuze gotische Stadhuis (1518-1519) door de bouwmeesters Domein de Wagemakere en Rombaut Keldermans kon de schrijnende armoede van een groot deel van de bevolking niet verbloemen. Van dit groots opgezette bouwproject kwam uiteindelijk slechts een vierde tot stand.

Toen de zuster van keizer Karel, de landvoogdes Maria van Hongarije in 1537 een bede vroeg kwam Gent opnieuw in verzet. Er was overigens niet veel nodig om de massa uitgehongerde paupers op te hitsen en alle realiteitszin te doen verliezen. Keizer Karel die in Spanje verbleef schonk aanvankelijk weinig aandacht aan deze opstand. Toen hij echter hoorde dat de rebellen met de koning van Frankrijk voeling hadden gezocht, rukte hij in 1539 in enkele weken tijd op. De stad werd zonder slag of stoot ingenomen. Als straf werden alle privileges nietig verklaard, de goederen van de Stad en van de ambachtsgilden aangeslagen en Klokke Roeland, het welluidend symbool van de vrijheid, uit het Belfort gehaald. Naast het betalen van een grote geldboete, dienden ook de stadsversterkingen en stadspoorten gedeeltelijk gesloopt en moesten de belangrijkste leiders blootsvoets en bloothoofds in hun hemd en met een strop rondom de hals de keizer genade afsmeaken.

Karel V ontwierp voor Gent een nieuw statuut, de Carolijnse Concessie (30 april 1540). De magistraat werd voortaan door de vorst benoemd, de indeling van de bevolking in drie leden afgeschaft en de Collatie vervangen door een vergadering van notabelen. Ook de ambachtsgilden verloren elke politieke betekenis.

De gebouwen van de indrukwekkende Sint-Baafsabdij werden afgebroken en in de plaats kwam er een dwangburcht, het Spanjaardkasteel.

Door dit alles kreeg Gent voorgoed de rol toebedeeld van een provinciestad.

Toch wilde keizer Karel niet de ondergang van zijn geboortestad. In 1547 stond hij de Gentenaars toe de Sassevaart te graven naar de Westerschelde. Dit kanaal bood nieuwe verwachtingen voor de opbloei van handel en nijverheid. De godsdienstoorlogen uit de tweede helft van die eeuw zouden deze rooskleurige perspectieven echter op een bruuske manier doorkruisen.

8.11. Beroerlicke tijden

De tweede helft van de 16de eeuw was voor Gent een fatale periode. De Stad toonde zich zeer actief in de strijd voor godsdienstvrijheid tegen Filips II, de koning van Spanje.

Op 8 november 1576 ondertekenden de Staten-Generaal in het Stadhuis de bekende Pacificatie van Gent. Deze overeenkomst poogde vrede te brengen tussen

←
De Carolijnse Concessie van keizer Karel V, 1540 (Stadscharters, reeks 94/957).

de noordelijke gereformeerde en de zuidelijke katholieke gewesten. Nauwelijks een jaar later maakte Jan van Hembyze zich meester van de stad, die hij tot een Calvinistische republiek omvormde. Nog een laatste maal deed Gent een fatalistische worp naar zijn voorbije middeleeuwse grootheid. De Pacificatie werd in deze periode in de stad zelf flagrant met de voeten getreden.

Hembyze fascineerde de Gentenaars niet voor lang. Weldra stond landvoogd Alexander Farnese voor de poorten. Toen hij de stad in 1584 innam trokken zowat 4.000 Gentenaars weg, veelal naar de Verenigde Provinciën in het Noorden. Een ware «brain-brain» vond hier op het einde van de 16de eeuw plaats.

8.12. De blijde intochten

Had Gent vanaf de 16de eeuw zijn middeleeuwse grootheid verloren en zijn hegemonie over het omliggende verbeurd, dan lieten de vorsten de stad toch niet links liggen. Gent bleef immers de belangrijkste stad van het graafschap Vlaanderen, waar de vorsten hun «entree» maakten door middel van blijde intochten.

Dit gebruik dat tot in de middeleeuwen opklimt had niet louter tot doel de nieuwe vorst aan de bevolking te leren kennen. De blijde intrede had ook een juridische betekenis. Het was de plechtige akte, waardoor elke prins die aan het bewind kwam, erkende dat zijn macht beperkt werd door de rechten en privileges van zijn onderdanen. Tot het einde van het Oud Regime was in de ogen van de bevolking en van vele juristen de blijde intrede in essentie een contract gebleven tussen de vorst en zijn onderdanen, ook al was vanaf de 16de eeuw de betekenis van die privileges praktisch onbestaande.

De blijde intrede gaf steeds aanleiding tot uitbundige feestelijkheden. Met triomfbogen en zegekransen werd de feestroute, die de vorst en zijn rijk uitgedost gevolg in de stad namen, versierd. Op die manier kreeg de optocht een luisterrijk en ceremonieel karakter.

Vooraf betreffende de intochten uit de laatste eeuwen van het Oud Regime bezit men nog heel wat iconografisch materiaal. Zo had de kunstenaar Lieven vander Schelden in 1584 van de magistraat de opdracht gekregen de stad op de luisteren met triomfbogen en zegetekens voor de intrede van Alexander Farnese, hertog van Parma. In 1586-1587 bood de kunstenaar aan het stadsbestuur een bundel aquarellen aan die een beeld gaven van deze versieringen. De aquarellen worden thans bewaard in het Bijlokemuseum en het Stadsarchief en vormen een uiterst waardevolle bron voor de kennis van het Gentse uitzicht in de 16de eeuw.

Ook stadsversieringen door Gaspar de Craeyer gepenseeld ter gelegenheid van de blijde intrede in 1635 van de kardinaal-infant Ferdinand, een jongere broer van Filips IV, bleven bewaard. Verscheidene hangen in de Troonzaal van het Stadhuis. Deze zaal kreeg die naam omdat hier de troon opgesteld staat die gebruikt werd bij de inhuldiging van keizer Jozef II in 1781 op de Vrijdagmarkt.

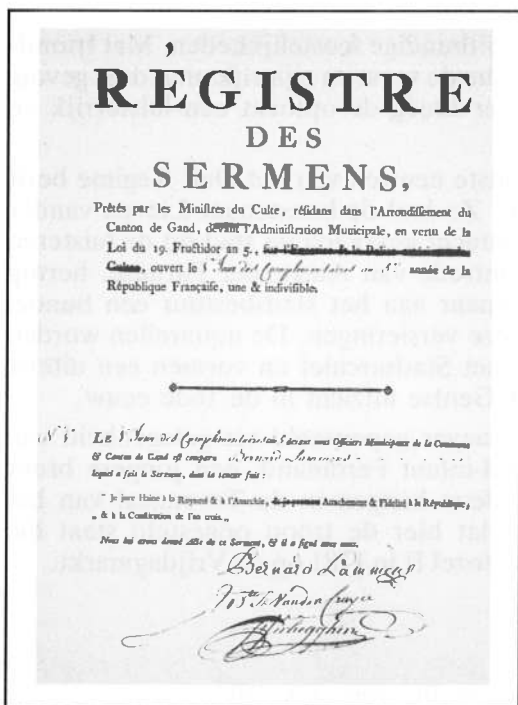
←
Miniatuur in het gildeboek van de brouwers, 15de eeuw (Brouwers, reeks 160/6).

8.13. Eerste industriestad in de Nederlanden

Sinds het Oostenrijks regime, dat in 1714 aanving, had de stad zich zeer geleidelijk kunnen herstellen. Met de regering van Maria-Theresia (1748-1780) brak een hoopgevende tijd aan. De verdieping van het kanaal Gent-Brugge-Oostende en het graven van verbindingen met de Leie en Schelde, nl. de Coupure en de Visserij boden nieuwe perspectieven voor handel en scheepvaart. De linnenfabricatie en het katoendrukken kenden een geweldige groei en geschieden in echte fabrieken.

De hervormingen van Jozef II brachten het land in politieke onrust en liepen in 1789 uit op de Brabantse Omwenteling. In Gent liet deze zich ongemeen hevig voelen. Op 4 januari 1790 werd tijdens een groots «Volksfeest» op de Vrijdagmarkt keizer Jozef II van de troon vervallen verklaard. De adel, de geestelijkheid en de afgevaardigden van alle Vlaamse steden en landelijke omschrijvingen zwoeren er gehoorzaamheid «aen het volk van Vlaenderen». Van 27 juni tot 19 juli kwamen zowat 87.000 vrijwilligers uit zeventenzestig dorpen uit de wijde omgeving naar de Gentse Vrijdagmarkt om er de eed van trouw af te leggen aan het patriottisch bewind. De verdeeldheid van de patriotten speelde echter de Oostenrijkers in de kaart. In december 1790 waren ze reeds in de stad terug.

Niet voor lang echter: in 1792 vielen de Franse revolutionairen onze gewesten binnen. De hoge zuil met het beeld van keizer Karel dat zich sinds de blijde intrede van Albrecht en Isabella in 1600 op de Vrijdagmarkt had bevonden werd weggebroken en vervangen door een vrijheidsboom.

Inschrijvingsboek van de eden van haat aan het koningschap en de anarchie en van trouw aan de republiek en de grondwet door de bedienaren van de eredienssten, 1797-1799 (Erediensten, reeks P/in herklassering).

De Franse «gelijkheid, vrijheid en broederlijkheid» had de afbraak van verscheidene kerken voor gevolg: de oude burchkerk van het Gravensteen, de Sint-Veerlekerk en de Onze-Lieve-Vrouwkerk van de Sint-Pietersheerlijkheid werden gesloten en afgebroken. Andere kerken en kapellen werden openbaar verkocht.

In de eerste jaren van het Napoleontisch regime (1799-1814) kende Gent een economische bloeiperiode door de mechanisatie van de katoenindustrie. En deze kwam juist op gang in de als zwart goed opgekochte kloosters. Katoenspinnerijen werden ingericht in het Kartuizerklooster, in de abdij van Drongen, in het Augustijnenklooster en in het Sint-Jorisklooster. In 1803 bracht Napoleon als eerste consul een bezoek aan de mechanische spinnerij in het Kartuizerklooster (heden Sint-Jan de Deo, Fratersplein), waarvoor de Gentse ondernemer Lieven Bauwens de technische know-how uit Engeland had overgesmokkeld. In 1810 werd hij opnieuw gehuldigd te Gent, nu als keizer, samen met zijn echtgenote Marie-Louise.

De verbanning van bisschop de Broglie in de machtsstrijd tussen kerk en keizer, alsook de conscripties (het opeisen van jonge mannen voor het leger) maakten Napoleon niet bij iedereen populair. Toch zag een leidende klasse van industriëlen zijn val ongaarne: het enorme Franse afzetgebied voor de katoenproductie ging verloren en tegen de Engelse gemechaniseerde bedrijven was gewoonweg niet te concurreren.

De nieuwe vorst Willem I (1814-1840) van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden heeft zich nochtans sterk ingespannen in het belang van de stad. In 1816-1817 werd onder zijn impuls de Rijksuniversiteit opgericht. Bovendien liet hij in 1825-1827 het kanaal van Terneuzen graven dat van Gent een zeehaven maakte. De katoenweefsels vonden een bloeiende afzetmarkt in de Nederlandse koloniën. Willem I steunde met raad en finances de nijverheid, zodat weldra tientallen nieuwe katoenfabrieken op volle toeren draaiden. Tussen 1815 en 1830 steeg de stadsbevolking van 62.000 tot 80.000 inwoners. Gent groeide uit tot het Manchester van het continent.

8.14. In Belgisch staatsverband

Nadat in augustus 1830 te Brussel een revolte uitgebroken was en het Hollands leger verjaagd, werd de Belgische onafhankelijkheid uitgeroepen. De Gentse industriëlen, die van Willem I heel wat actieve steun verkregen hadden, waren weinig entoesiast over deze gebeurtenissen. Nog jarenlang zouden zij ijveren voor de aanvaarding van de prins van Oranje. In 1839 werd de boedelscheiding tussen Noord en Zuid definitief voltrokken. Hierna stierf het Orangisme een zachte dood. De tegenstelling tussen de orangisten en de patriotten moest wijken voor de strijd tussen katholieken en liberalen. Pas na de invoering van het algemeen stemrecht in 1893 konden ook de socialisten als derde macht deelnemen aan het stadsbeheer.

De gemechaniseerde katoen- en vlasnijverheid kende een verdere opgang en bracht voorspoed in de stad. De talrijke arbeiders die in de bedrijven waren tewerk gesteld konden hiervan maar weinig meegenieten. Hun geringe lonen waren nauwelijks voldoende voor kleding en de huur van een woning. Het socia-

Paris, le 9 Novembre 1868

N. 14368

Monsieur le commissaire en chef,

J'ai l'honneur de vous faire connaître en
réponse à votre apostille du 8 Courant n. 238, que
le meeting dont il s'agit a eu lieu ce jourd'hui
vers 7 1/2 heures du soir dans l'estaminet enseigné
de C. Spanning et situé au muide n. 93, chez Jean
Körper, qu'il y avoit environ 300 personnes
présentes à ce meeting; que les personnes indiquées
ci-après ont pris successivement la parole, savoir:
1. Le Sieur Lippens, tailleur.
2. " " ^{Weghe} Jean (Lesterand)
3. " " Van Damme de Aenderbode
4. " " Coym A. J. ca instituteur, et
5. " " Van Damme P. ouvrier de fabrique demeurant
au muide; que tous les discours, qui ont été pro-
noncés, ont eu pour but, l'explication du règlement
de la société Internationale *Werkers Vereeniging*
et d'engager les personnes présentes à ce meeting
de faire partie de cette société moyennant une
contribution annuelle d'un franc vingt centimes,
tout en leur disant tout le bien être qui résul-
terait si tous les ouvriers, n'importe de quel
métier se formerait dans une seule société.

Ils ont en outre invité les ouvriers et ouvrières

Monsieur le Commissaire en chef de police à Paris

listisch en christendemocratische syndicalisme, dat hier vroeger dan waar ook in Vlaanderen van de grond kwam, ijverde voor een lotsverbetering van deze arbeidersmassa.

De 19de eeuw is ook bepalend geweest op het vlak van de stadsontwikkeling. Vooral de industrialisatie drukte een stempel op het stadsbeeld. Op de nog onbebouwde terreinen verrezen fabrieksgebouwen en troosteloze arbeidersbuurten of beluiken. Na het opheffen van de octrooiwet in 1860 en het neerhalen van de stadspoorten ontwikkelde er zich een aaneengesloten agglomeratie, die tot aan de randgemeenten doorliep. Voor de historische binnenstad werden vooral door toedoen van burgemeester Emile Braun sanerings- en urbanisatieplannen uitgewerkt. Monumenten werden gerestaureerd en krotten en ganse huizenblokken afgebroken. Men kon dan ook met enige fierheid het aldus verfraaide stadsbeeld ter gelegenheid van de wereldtentoonstelling, die in 1913 te Gent plaats vond, aan de hele wereld tonen.

8.15. Keuze uit merkwaardige archiefdocumenten

1. Registratie van de Grote Keure van Filips vanden Elzas uit 1165-1177 in het «witteboek», 15de eeuw.
Kleine cartularia, reeks 93bis/1, fol. 176 v° - 177 v°.
2. Op verzoek van graaf Filips vanden Elzas staat de aartsbisschop van Keulen aan de Gentenaars toe de Rijn verder stroomopwaarts te bevaren, 1178.
Met zegel van aartsbisschop Filips I van Keulen.
Stadscharters, reeks 94/4.
3. Uitspraak van de Brugse baljuw Symon Lauwart waarbij het Gentse eigendomsrecht over het Lievekanaal uitdrukkelijk wordt bevestigd, 1286.
Met zegels van de betrokken partijen.
Stadscharters, reeks 94/141.
4. Registratie van het Privilege van Gewijde van Dampierre in het «rodeboek», 1297.
Met initiaal- en randversieringen.
De zevenenveertig registers, reeks 93/3, fol. 18 r° - 40 r°.
5. Oorkonde waarbij de Franse koning Filips IV de Schone twee schepenbanken installeert en hun bestuursbevoegdheden omschrijft, 1301.
Stadscharters, reeks 94/233.
6. Bladzijde uit de stadsrekening met vermelding van betalingen aan de vijf hoofdmannen of kapiteins, waaronder Jacob van Artevelde, 1337-1338.
Stadsrekeningen, reeks 400/4, 1337-1338, fol. 14 v°.

←
Verslagbrief van een meeting waarop de Internationale Werkersvereniging werd voorgesteld, 1868 (Politie, reeks R/646).

7. Militaire en economische unie tussen Vlaanderen en Brabant, 1339.
Met zegels van de betrokken partijen.
Stadscharters, reeks 94/395.
- 8-10. Gentse stadszegels.
8. Het zegel ad legationes (voor het legaliseren of wettigen van stukken)
sinds de 14de eeuw in gebruik.
Armenkamer, reeks LXXXI/in herklassering.
9. Zegel ad causas (of van zaken), 14de eeuw.
Stadscharters, reeks 94/430.
10. Zegel ad causas, 15de eeuw.
Stadscharters, reeks 94/656.
11. Rekening van inkomsten en uitgaven van het Sint-Janshospitaal, 1424-1425.
Sint-Janshospitaal, reeks LXV/in herklassering.
12. Stichtingsakte van een wekelijkse mis in de kapel van het Alexianenklooster,
1474.
Met kloosterzegel.
Klooster van de Alexianen, reeks LXVIII/3.
13. Cartularium van het Wenemaershospitaal met afbeeldingen van de stichters
Willem Wenemaer en Margareta de Brune, 15de eeuw.
Wenemaershospitaal, reeks LXIX/261, fol. 17 v° - 18 r°.
14. Obituarium of kalender met de jaargetijden van het Sint-Obrechtsbegijnhof,
15de eeuw.
Sint-Obrechtsbegijnhof, reeks LXXX/123.
15. Reglementenrol van de ambachtsgilde van de tapijtwevers, 1433-1462.
Tapijtwevers, reeks 193/2.
16. Miniaturen en randversiering in het gildeboek van de brouwers, 15de eeuw.
Brouwers, reeks 160/6.
17. Miniatuur en randversiering in het gildeboek van de huidevetters, 16de eeuw.
Huidevetters, reeks 192/1.
18. Loontarief van de pijnders voor het transport van zakken graan van de Koren-
lei naar de verschillende brouwerijen in de stad, 15de eeuw.
Pijnders, reeks 186/1, fol. 25 r° - 26 r°.
19. Het Groot Privilege van Maria van Bourgondië, 1477.
Met zegel van Maria van Bourgondië en zegelfragment van Louis van Bourbon.
Stadscharters, reeks 94/706.
20. Boedelbeschrijving (staat van goederen) van het sterfhuis van Colyne Vlieghe,
echtgenote van Huughe van Gramez, overleden op 12 augustus 1504.
Staten van goederen. Minuten, reeks 332/1.
21. De Carolijnse Concessie door keizer Karel V ter bestraffing aan de Stad
opgelegd, 1540.
Met zegel van Karel V.
Stadscharters, reeks 94/957.

22. Octrooi uit 1547 voor het graven van de Sassevaart geregistreerd in het eerste vaartboek, 16de eeuw.
Met initiaalversiering.
Vaartboeken, reeks 92bis/1, fol. 40 v° - 48 r°.
23. Costume van de Stad en het Schependom van Gent, 1563.
Met zegel van Filips II.
Stadscharters, reeks 94/1227.
24. Brief van Filips II aan de magistraat waarbij de komst van de hertog van Alva aangekondigd wordt, 1567.
Politieke en religietroebelen in de 2de helft van de 16de eeuw, reeks 94bis/21bis.
25. Voorgebod van de schepenen waarbij bepaald wordt dat de vreemdelingen in de stad een getuigschrift van goed katholiek gedrag moeten voorleggen, 1570.
Stedelijke ordonnanties en reglementen, reeks 110/1.
26. Wapen van de voorschepen Jan van Hembyze in het jaarregister van de Keure, 1578-1579.
Jaarregisters van de Keure, reeks 301/125.
27. Exemplaar bestemd voor de Stad Gent van de Unie van Utrecht, 1579.
Stadscharters, reeks 94/1373.
28. Grootboek van de tapijtwever Frans de Moor, 1630-1673.
Familiepapieren - De Moor, niet genummerde reeks/6850.
29. Inschrijving van de klokgieter Pieter Hemony in het poortersboek, 1660.
Poorteriej en buitenpoorteriej, reeks 122/5, fol. 13 r°.
30. Kaartenboek met legger van de onroerende goederen buiten de Keizer- en Sint-Lievenspoort opgemaakt door de landmeters Jan van Bochaute en Maximiliaen Reynax, 1692.
Atlassen, reeks 98/5.
31. Bouwaanvraag van een huis op de hoek van de Jan Breydelstraat en de Rekelingestraat, 1705-1706.
Met ontwerp-tekening.
Bouwaanvragen, reeks 535/48(7).
32. Toertrol waarop de vrije schippers de volgorde voor het vervoeren van vrachten noteerden, 17de eeuw.
Vrije schippers, reeks 180/83.
33. Reglement van de gebuurte van de Ketelpoort, 1727.
Gebuurten, reeks 128⁵¹/3.
34. Verzoekschrift van Joan Amelot en Joan de Keyser om belastingvrijstelling te bekomen voor het uitbaten van papiermolens in de Ham, 1778.
Handel en nijverheid, reeks 154bis/23(3).
35. Lijst van de doden en gekwetsten tijdens de Gentse «vier dagen», 1789.
Uitspattingen van militairen, reeks 137/2.
36. Inschrijvingsboek van de eden van haat aan het koningschap en de anarchie en van trouw aan de republiek en de grondwet door de bedienaren van de

erediensten, 1797-1799.

Erediensten, reeks P/in herklassering.

37. Brief van John Robb aan de firma wed. Bauwens en zonen over de «dingen» (= machineonderdelen) die moeten verscheept worden, 1798.

Fonds Napoleon de Pauw, 3425/1.

38-39. Kadastraal kaartenboek en legger van de stad door de landmeters Piéton en Boutique, 1809.

Kadaster, reeks DD/2bis.

40. Proces-verbaal van de Municipale Raad met de beslissing een afvaardiging naar koning Willem I te sturen om hem de hulde en de aanhankelijkheid van de bevolking te betuigen, 1815.

Schepencollege en Gemeenteraad, reeks C/11(23), fol. 82 v° - 83 r°.

41. Klad van de brief vanwege de Municipale Raad aan Willem I met de vraag om in de stad een universiteit op te richten, 1815.

Onderwijs, reeks U/5(a1).

42. Verzoekschrift van de weduwe Coppens-Cappaert om in een spinnerij aan het Prinsenhof een stoommachine te plaatsen, 1818.

Met situatietekening.

Handel en nijverheid, reeks K/67.

43-44. Bestek en plan van de nieuwe uitwateringssluis aan het Tolhuis, 1828.

Openbare en private werken, reeks G/31(1⁹).

45. Affiche betreffende de reglementering op de werkboekjes, 1833.

Handel en nijverheid, reeks K/248.

46. Stalenboek van de firma De Smet met stalen van diverse fabrikanten en de bijhorende prijzen, 1847-1860.

Nijverheidsfonds, 539.

47. Processen-verbaalboek van het Comité de Salubrité Publique, 1851-1881.

Openbare gezondheid, reeks S/148.

48. Verslagbrief van een meeting in de herberg De Afspanning op de Muide, waar de Internationale Werkersvereniging werd voorgesteld, 1868.

Politie, reeks R/646.

49. Bouwaanvraag door Emile Rousseau voor een woning in de Fortlaan, 1898.

Met ontwerptekeningen.

Openbare en private werken, reeks G, Bouwaanvragen, 1898/B31.

50. Huldeadres aan koning Albert, koningin Elisabeth en prins Leopold naar aanleiding van hun intrede te Gent, 1918.

Geschenken, 1.

Résumé

A proximité immédiate du Château des Comtes, au quartier paisible de la Cour du Prince, se trouve l'ancien Mont de Piété.

L'imposant édifice aux magnifiques façades en briques et aux chambranles extraordinaires est l'œuvre de Wensel Cobergher, l'architecte à la cour des archiducs Albert et Isabelle. C'est au 29 novembre 1622 que le Mont ouvrit ses portes pour la première fois. En déposant un gage, chaque Gantois pouvait y emprunter de l'argent à un taux raisonnable. Les plus pauvres pouvaient même avoir recours à la caisse gratuite, c'est-à-dire une caisse à emprunts sans rente. La devise au-dessus de la porte d'entrée «hier leent men den aermen oock sonder interest» (ici on donne de l'argent au pauvre, même sans rente) exprime très bien le principe. C'est en 1930 seulement, après plus de trois cents ans de service, que le Mont de Piété gantois arrêta toutes activités.

Cherchant une nouvelle destination pour les édifices de la rue Abraham, il a été décidé de les aménager pour y accueillir les archives de la ville consignées auparavant à l'Hôtel de Ville. Au cours de 1931 les étagères en bois, vidées des gages qui y avaient toujours trouvé une place, se remplirent de longues rangées de registres et de liasses. Le 30 janvier 1932 prit place l'inauguration du dépôt des archives. En 1948 la maison de l'ancien surintendant ou directeur, à côté du Mont, a également été mise en service. La salle de lecture, la bibliothèque et les bureaux administratifs y ont été installés.

Dans ce merveilleux cadre du dix-septième siècle tous ceux qui s'intéressent, soit à l'histoire, soit au folklore, peuvent prendre connaissance des archives de la ville qui, sans le moindre chauvinisme, témoignent d'une richesse extraordinaire. Sur-tout les archives de l'Ancien Régime sont d'une valeur inestimable. On en trouve à peine d'équivalentes dans les villes historiques des Pays-Bas. Au moyen âge Gand était en effet une ville de dimensions mondiales, ayant non seulement une population très dense, mais hébergeant en plus à l'intérieur de ses murs un certain nombre d'institutions centrales et d'organes représentatifs du comté de Flandre. D'ailleurs par chance, les archives n'ont pas souffert de guerres ou d'incendie, de sorte que la plupart des séries est restée intégrale et intacte et ceci depuis la Bataille des Eperons d'Or.

Une description des archives précédant 1796 a donné lieu à l'inventaire des archives de la ville de Gand *Archiefgids. Deel I, Oud Archief* (Gand, 1983), ainsi qu'aux inventaires détaillés, écrits à la main, qui sont à disposition du consulteur à la salle de lecture. Il existe cependant un certain nombre de séries qui méritent notre attention particulière. Il y a tout d'abord les chartres de la ville, dont la plus ancienne remonte à 1178. Il s'agit d'une sentence arbitrale dans les débats entre les bourgeois de Gand et ceux de Cologne, relative à la navigation sur le Rhin. Tous les chartres et privilèges étaient dans le temps précieusement conservés au Secret du Beffroi; ils constituaient en effet les seules preuves officielles des privilèges urbains obtenus à cette époque. Même la consultation des chartres par les fonctionnaires devait se soumettre à une procédure particulière en présence du bailli principal, des échevins, du doyen des tisserands et du doyen des petits métiers. Viennent ensuite les magnifiques collections des registres scabinaux de

la *Keure* et des *Parchons*, deux séries d'une importance capitale. Ces livres impressionnants et volumineux sur parchemin rapportent par année scabinale les sentences quant à l'administration des deux collèges gantois. Les échevins de la Keure étaient responsables pour l'administration urbaine et étaient juges dans les affaires criminelles. Les échevins des Parchons faisaient plutôt fonction de conciliateurs en querelles entre familles urbaines et s'occupaient d'affaires concernant héritages et orphelins. Leurs annales sont particulièrement intéressantes pour l'histoire sociale, économique et culturelle de la ville. La série des comptes de la ville, qui est conservée presque intégralement, se présente également comme une source historique par excellence. Passons à la série précieuse des demandes de permis de bâtir des dix-septième et dix-huitième siècles. Ces requêtes à construire ou reconstruire des demeures particulières étaient accompagnées de dessins du projet de façade, qui peuvent être utiles lors de la restauration de l'immeuble. Enfin, il y a les registres paroissiaux contenant les actes de baptême, de mariage et d'enterrement, qui peuvent être considérés comme les prédécesseurs de l'Etat Civil. Ils sont importants au point de vue démographie historique et sont fréquemment consultés par les généalogistes toujours à la recherche de données pour compléter leur arbre généalogique.

On nomme les archives de la ville d'après la révolution française les archives modernes. Cette division, qui ne cesse de se multiplier, se compose de documents relatifs à l'administration urbaine depuis 1796. Les archives modernes ont déjà donné lieu à d'importantes publications sur l'histoire de Gand des dix-neuvième et vingtième siècles. Au cours des dernières années, on a constaté un intérêt de plus en plus vif quant à cette division des archives. Afin de répondre à cette tendance, priorité est donnée à l'inventaire des archives du dix-neuvième siècle. Toutefois, pour l'instant le chercheur doit se contenter de listes thématiques vieillies et dressées par série d'archives, ainsi que d'un index sur fiches.

Dans la salle de lecture des archives de la ville, non seulement des documents écrits peuvent être demandés, le visiteur peut également disposer d'une bibliothèque spécialisée d'œuvres touchant l'histoire générale belge et gantoise. Tous les journaux ayant une édition gantoise s'y retrouvent également. Le joyau de cette collection est le *Gazette van Gent*, paru entre 1667 et 1940. Des collections de photos, de cartes postales, d'affiches et de films peuvent aussi être consultées. Toutefois, la collection prestigieuse par excellence est l'atlas historique-iconographique de l'architecte Goetghebuer. Les milliers de cartes, de plans et de dessins qui y sont réunis, donnent une image vivante de l'évolution du paysage urbain gantois à partir du seizième siècle.

(Traduction par M. Jansoone)

Summary

In the immediate vicinity of the Counts' Castle, quite close to the Prince's Court, is situated the ancient Mont de Piété (Mount of Charity).

This impressive building with its fine brick façades and remarkable door-frames is due to Wensel Cobergher, the court-architect of the archdukes Albert and Isabella. It was on November 29, 1622 that the Mount of Charity opened its doors for the very first time. Each inhabitant of Ghent, on delivering a pledge, could borrow sums of money at a fairly reasonable interest. There was even a free-cash, providing interest-free loans to the poor. The motto «hier leent men den aermen oock sonder interest» (here the poor can borrow money, even without interest) above the entrance door is most significant in this respect. In 1930 after a good three hundred years of service, the Mount of Charity was abolished.

A new destination had to be found for the empty premises and it was decided to transfer the town archives, which had been housed up till then in the Town Hall, to the Abrahamstraat. In the course of 1931 the wooden racks, which had previously served to store the pledges, were being filled up with long rows of registers and bundles. On January 30, 1932 the inauguration of the archive repository took place. Also the residence of the former administrator or director, right next to the Mount, was annexed in 1948. It was there that the reading-room, the library and the administrative offices were accommodated.

In this seventeenth-century scenery everyone interested in history or local folklore can now have access to the town archives which, without chauvinism, can be described as wealthy indeed. The oldest section, being the documents prior to the French Revolution are of incalculable value, a match for which can scarcely be found in the historical towns of the Netherlands. At the time Ghent was indeed a town of world-wide recognition, having not only a very dense population, but housing as well within its walls a number of central institutions and representative organs from the county of Flanders. Moreover, it so happened that the archives never suffered from any war or fire, so that most series remained complete and intact from the Battle of the Golden Spurs onwards.

A description of the archives prior to 1796 can be found in the printed *Archiefgids. Deel I, Oud Archief* (Ghent, 1983), as well as in the manuscript sub-inventories, available in the reading-room of the town archives. Yet, a number of series do deserve our special attention. There is for instance the town charters, the oldest of which dates from 1178. It is an arbitral award between the inhabitants of Ghent and Cologne related to traffic on the Rhine. These charters and privileges used to be kept in the Secret of the Belfrey, as they were the official and unique evidences of the urban rights wrested from the count. Even the consultation of the charters by the officials was a fixed procedure to be held in presence of the chief bailiff, the aldermen, the dean of the weavers and the chief-dean of the minor craft-guilds. As a second important series we quote the registers of the aldermen of the *Keure* and those of *Gedele*. These impressive thick books register yearly all acts of administration from both courts in Ghent. The aldermen of the *Keure* were responsible for the overall urban administration and were judges in criminal matters. The aldermen of *Gedele* were more like reconcilers in quarrels

between urban families and were responsible for the administration of the property of orphans under age. Their yearbooks are particularly interesting for as far as the social, economical and cultural history is concerned. Also the town accounts, a virtually intact series, is a very rich historical source. Next, the extraordinary series of seventeenth and eighteenth-century building requests should be pointed out as well. These petitions to build or rebuild private houses were addressed to the aldermen of the Keure. In most cases the written requests were complemented by façade projects, which can still be useful when existing houses are being renovated. To conclude, the parish registers including certificates of baptism, marriage and funeral should in fact be considered as the predecessors of the present registration service. They are important for the historical demograph and are usually consulted by genealogists, using the information to complete their genealogical tree.

In addition to the «old records» are the ever increasing «modern records» emanating from the town administration since the French period. Quite a number of interesting publications on the history of nineteenth and twentieth-century Ghent, based on these documents have already come about. As a matter of fact the last years have shown an increasing interest for this archive section. It is in our purpose to serve this tendency by giving priority to drawing up inventories of nineteenth-century records. For the time being however, the researcher is bound to manage with out-of-date thematic lists, drawn up per series, as well as with a card index by catchword.

Not only written documents can be applied for in the reading-room of the town archives, the visitor can also dispose of a specialized library with works on the universal history of Belgium and Ghent. Moreover all newspapers with edition in Ghent are available. The *Gazette van Gent* published between 1667 and 1940, is considered to be the beauty of the collection. Photographs, picture postcards, posters and films can be consulted as well. The crowning collection no doubt is the *Atlas Goetghebuer*. The thousands of maps, plans and drawings building up this historical-iconographical atlas, illustrate the evolution of Ghent's city scene from the sixteenth-century onwards in an outstanding way.

(Translation by M. Jansoone).

Zusammenfassung

In der Nähe des Grafenschlosses und im ruhigen Stadtviertel Prinsenhof befindet sich das alte Pfandhaus (Berg van Barmhartigheid = Berg der Barmherzigkeit). Dieses stattliche Gebäude mit seinen schönen Backsteinfassaden und auffallenden Türrahmen wurde von Wensel Cobergher, Hofarchitekten der Erzherzöge Albrecht und Isabella erbaut. Am 29. November 1662 eröffnete das Pfandhaus seine Türen. Jeder Genter konnte, nachdem er etwas verpfändet hatte, auf angemessenen Zinsen Geld entleihen. Für die sehr armen Leute gab es sogar eine Gratiskasse die zinslose Darlehen gewährte. Der Spruch «hier leent men den aermen oock sonder interest» (hier gewährt man den Armen Darlehen auch ohne Zinsen) ist über dem Eingangstor zu lesen. Erst 1930, nach gut dreihundert Jahren Hilfeleistung wurde das Genter Pfandhaus aufgehoben.

Die leerstehenden Gebäude sollten jetzt eine neue Bestimmung bekommen und daher fasste man den Beschluss, das Stadtarchiv, das sich bis dahin im Rathaus befunden hatte, in die Abrahamstraat umzusiedeln. Im Laufe des Jahres 1931 wurden die hölzernen Regale, wo vor kurzem Pfandobjekte gestapelt waren, mit langen Reihen von Registern und Bänder gefüllt. Am 30. Januar 1932 fand die Eröffnung des Stadtarchivs statt. Auch die Wohnung des ehemaligen Intendanten oder Direktors, gerade nebenan, wurde 1948 übernommen. Der Lesesaal, die Bibliothek und die Verwaltung des Stadtarchivs wurden hier untergebracht.

In diesem aus dem 17. Jahrhundert stammenden Dekor kann jetzt ein jeder, der für Geschichte oder Folklore Interesse hat, das Stadtarchiv näher kennenlernen. Ohne Chauvinismus kann es als sehr reichhaltig bezeichnet werden. Vor allem der älteste Teil bis an die französische Epoche hat einen unschätzbare Wert und findet kaum seinesgleichen in den historischen Städten der Niederlande. Gent war damals eine Weltstadt, die nicht nur eine grosse Bevölkerungsdichte aufwies, sondern auch verschiedene Zentralbehörden und Verwaltungsorgane der Grafschaft Flandern innehatte. Zufälligerweise wurde das Stadtarchiv von Kriegsbeschädigungen und Feuer geschont, so dass die meisten Sammlungen ab der Schlacht der Goldenen Sporen integral und unbeschädigt erhalten geblieben sind.

Eine Beschreibung des Inhalts des Archivs vor 1796 kann man im gedruckten Archivführer, *Archiefgids. Deel I, Oud Archief (Gent, 1983)* und in den handgeschriebenen Teilinventaren finden, die im Lesesaal des Stadtarchivs zur Verfügung stehen. Trotzdem verdienen einige Archivschätze spezielle Aufmerksamkeit. So gibt es in erster Linie die städtischen Urkunden, deren ältesten Akte von 1178 her stammt und einen schiedsrichterlichen Urteilsspruch über die Rheinfahrt zwischen Genter und Kölner Einwohnern beinhaltet. Diese Urkunden und Privilegien wurden damals sehr sorgfältig im Sekret des Belfrieds aufbewahrt, da sie die offiziellen und einmaligen Beweise der errungenen städtischen Privilegien darstellten. Sogar wenn Beamten Einsicht in Archivakten verlangten, musste dies in Anwesenheit des Hauptvogtes, der Schöffen, des Vorstehers der Weber und des Obervorstehers der kleinen Handwerkszünfte, gemäss einer festgelegten Prozedur geschehen. Ausserdem besitzen wir die Verzeichnisse der Schöffen der *Keure* und *Gedele*. Diese eindrucksvollen und dicken Bücher umfassen die Verzeichnisse

aller behörderlichen Massnahmen der beiden Genter Magistrats, dies für jedes Jahr der Gesetzgebung. Die Keure-Schöffen waren für die allgemeine Verwaltung der Stadt und die Rechtsprechung in Strafsachen verantwortlich. Die Gedele-Schöffen versöhnten die Auseinandersetzungen zwischen städtischen Familien und verwalteten die Besitzungen unmündiger Waisen. Ihre Jahrbücher sind besonders interessant für die soziale, wirtschaftliche und kulturelle Geschichte. Auch die praktisch ununterbrochen aufbewahrte Reihe von Stadtrechnungen ist eine äusserst reiche historische Quelle. Bemerkenswert ist sicherlich auch die merkwürdige Reihe Bauanträge aus dem 17. und 18. Jahrhundert. Diese Eingaben für den Bau oder den Umbau von Privatwohnungen waren an die Keure-Schöffen gerichtet. Meistens wurde diesen schriftlichen Anfragen auch gezeichneten Fassadenentwürfe hinzugefügt, die jetzt für die Restauration nützlich sein könnten. Schliesslich sind hier auch die Parochialverzeichnisse (die Tauf-, Ehe- und Beerdigungsscheine) aufbewahrt. Eigentlich sind sie die Vorläufer des Standesamtes. Der Inhalt ist wichtig für die historische Demographie. Sie werden jedoch häufig von Genealogen für die Zusammenstellung ihrer Familienstammbäume konsultiert. Neben dem Alten Archiv gibt es noch das ständig wachsende Moderne Archiv, das die Schriftstücke aus der Stadtverwaltung seit der französischen Zeit umfasst. Aufgrund dieser Dokumente sind schon wichtige Werke über die Genter Geschichte aus dem 19. und 20. Jahrhundert publiziert worden. In den letzten Jahren ist übrigens ein zunehmendes Interesse für diese Unterabteilung des Archivs festzustellen. Man ist bemüht, dieser Tendenz entgegenzukommen, und der Inventarisierung des Archivs aus dem 19. Jahrhundert Priorität einzuräumen. Vorläufig muss der Forscher sich allerdings noch mit veralteten, pro Archivreihe geordneten Listen und auf Karteikarten vermerkten Stichwortverzeichnissen behelfen. Im Lesesaal des Stadtarchivs kann der Besucher nicht nur geschriebene Dokumente nachschlagen; er verfügt ausserdem über eine spezialisierte Bibliothek mit Werken über die allgemeine belgische und Genter Geschichte. Weiterhin werden hier alle Zeitungen mit Genter Lokalausgabe aufbewahrt. Prunkstück dieser Sammlung ist die von 1667 bis 1940 publizierte *Gazette van Gent*. Auch Photos, Ansichtskarten, Plakate und Filme können hier konsultiert werden. Die berühmteste Sammlung wird allerdings vom *Atlas Goetghebuer* gebildet. Anhand von tausenden Karten, Plänen und Zeichnungen aus diesem historisch-ikonographischen Atlas wird auf eine prachtvolle Weise die Entwicklung des Genter Stadtbildes ab dem 16. Jahrhundert dargestellt. (Übersetzung: Dienst Auslandsbeziehungen).

Inhoudstafel

Woord vooraf	5
1. Kroniek, Belangrijke data uit de geschiedenis van de archiefdienst	7
2. Opdrachten en doelstellingen van de archiefdienst	15
2.1. Beheerstaken	15
2.2. Wetenschappelijke opdrachten	17
2.3. Informatieve en educatieve taken	18
Bijlage 1: Historische tentoonstellingscatalogi, boeken en brochures	19
3. Biografische schetsen en overzicht van de werkzaamheden van de stadsarchivarissen	21
3.1. François Jean-Pierre Hye-Schoutheer, stadsarchivaris van 28 oktober 1817 tot 29 december 1831	21
3.2. Charles Parmentier, stadsarchivaris van 1 januari 1832 tot 5 mei 1838	23
3.3. Prudens Van Duyse, stadsarchivaris van 1 juni 1838 tot 13 november 1859	24
3.4. Edmond De Busscher, stadsarchivaris van 28 januari 1860 tot 17 januari 1882	27
3.5. Victor Vander Haeghen, stadsarchivaris van 6 april 1882 tot 3 mei 1916	29
3.6. Victor Fris, stadsarchivaris van 1 april 1917 tot 24 mei 1925	32
3.7. Henri Nowé, stadsarchivaris van 1 augustus 1925 tot 31 juli 1957	35
3.8. Julien Boes, stadsarchivaris van 1 augustus 1957 tot 31 januari 1964	37
3.9. Antoon Wyffels	39
3.10. Johan Decavele	39
3.11. René De Herdt	39
4. Het archiefgebouw, de afgeschafte Berg van Barmhartigheid in de Abrahamstraat	41
4.1. Wensel Coberghe	41
4.2. De Gentse Berg	42
4.3. De gebouwen in de Abrahamstraat	45

5. Algemeen overzicht van de archiefinhoud en van de verzamelingen	49
5.1. Oud Archief	49
5.1.1. Stedelijke archieven	50
5.1.1.1. Algemeen	50
5.1.1.2. Besluitvorming	52
5.1.1.3. Uitvoering	52
Financiën, belastingen en accijnzen	52
Openbare en private werken	53
Goederenbeheer	53
Bevolkingsaangelegenheden	55
Personeelszaken	55
Feestelijkheden	56
Openbare orde en veiligheid	56
5.1.1.4. Rechterlijke machten	56
5.1.2. Andere archieven	58
5.1.2.1. Centrale instellingen	58
5.1.2.2. Handels-, beroeps-, militair-recreatieve en culturele verenigingen	59
5.1.2.3. Religieuze en caritatieve instellingen	62
5.1.2.4. Varia	63
5.1.3. Verzamelingen	64
5.2. Modern archief	65
5.2.1. Archieven van de Stad Gent	69
5.2.1.1. Algemeen	69
5.2.1.2. Besluitvorming	69
5.2.1.3. Uitvoering	70
Financiën en belastingen	70
Kadaster	70
Openbare en private werken, goederenbezit	70
Electriciteits-, gas- en watervoorziening	70
Transport en communicatie	71
Bevolkingsaangelegenheden	71
Verkiezingen	71

Militie, oorlogen	71
Personeel	71
Schone kunsten, feestelijkheden en toerisme	72
Openbare orde, veiligheid, rechtsgedingen	73
Openbare gezondheid	73
Onderwijs	74
Legaten en giften	74
Handel en nijverheid	74
Landbouw	75
Weldadigheid	75
Erediensten	77
Maatschappijen	77
Gerechtelijke aangelegenheden	77
Kerkhoven	78
Eretekens	78
Varia	78
5.2.2. Archieven van de randgemeenten Afsnee, Desteldonk, Mendonk, Sint-Amandsberg en Sint-Kruis-Winkel	78
5.2.2.1. Afsnee	78
5.2.2.2. Desteldonk	78
5.2.2.3. Mendonk	79
5.2.2.4. Sint-Amandsberg	79
5.2.2.5. Sint-Kruis-Winkel	79
5.2.3. Andere archieven	80
5.2.4. Verzamelingen	80
Bijlage 2: Deelinventarissen en klappers van het Oud Archief	82
A. Handgeschreven en getypte inventarissen en ontledingen	82
B. Gepubliceerde inventarissen, regesten en bronnen	85
Bijlage 3: Deelinventarissen en plaatsingslijsten van het Modern Archief en van de verzamelingen	86
A. Handgeschreven en getypte plaatsingslijsten en inventarissen	86
B. Gepubliceerde inventarissen en indices	87

Bijlage 4: Overzicht van de archieven in de andere openbare bewaarplaatsen betreffende Gent en de randgemeenten	88
1. Dienstcentra van de randgemeenten	88
2. Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn	88
3. Rijksarchief te Gent	88
4. Archief van het Bisdom Gent	92
5. Archief van de Rijksuniversiteit Gent	92
6. Centrale Bibliotheek van de Rijksuniversiteit Gent	92
7. Archief, Documentatie- en Onderzoekscentrum van het Liberalisme, ADOL	92
8. Archief en Museum van de Socialistische Arbeidersbeweging, AMSAB	93
9. Katholiek Documentatie- en Onderzoekscentrum, KADOC	93
10. Archief en Museum van het Vlaamse Cultuurleven, AMVC	93
11. Documentatiecentrum voor Streekgeschiedenis	93
6. Hoe onderzoek verrichten in verband met de familie, woning of straat	95
6.1. Onderzoek naar personen uit het verleden	95
6.1.1. Parochieregisters en registers van de burgerlijke stand	96
6.1.2. Poorters-, buitenpoorters- en bevolkingsregisters	98
6.1.3. Wettelijke passeringen, staten van goederen en notariële akten	99
6.1.4. Documenten van beroepsorganisaties en van het gemeentelijk personeelsbeheer	100
6.1.5. Leen-, rente- en heerlijkheidsboeken	100
6.1.6. Persoonlijke papieren en familiearchieven	100
6.2. Onderzoek omtrent woningen en straten	101
6.2.1. Bouwaanvragen	104
6.2.2. Foto's en prenten van huizen en straten, kaarten	105
6.2.3. Documenten om woningen en onroerende goederen te lokaliseren	107
6.2.4. Kadastrale bescheiden	107
6.2.5. Dossiers van openbare werken	108
Bijlage 5: Inleidende historische literatuur	108
A. Historische bibliografieën	108
B. Enkele historische overzichtswerken	109
C. Historische en heemkundige tijdschriften	109
7. Practische inlichtingen	111
7.1. Technische gegevens	111
7.2. Toegankelijkheid	113
7.3. De leeszaal	113
7.3.1. Oud Archief	113
7.3.2. Modern Archief	114
Bijlage 6: Publicaties in voorraad	114
A. Inventarissen en indices	114
B. Catalogi en brochures	115

8. Gents geschiedenis: een referentiekader	117
8.1. De Merovingische en Carolingische tijd	117
8.2. De eerste middeleeuwse stad	118
8.3. De middeleeuwse lakenstad	118
8.4. Filips vanden Elzas poogt tevergeefs aan de groeiende macht van Gent een einde te stellen	119
8.5. Gent, hoofdstad van Vlaanderen	120
8.6. De macht van de XXXIX	121
8.7. Filips IV de Schone geeft een nieuwe vorm van stadsbestuur	122
8.8. De Gentse democratie	123
8.9. De Bourgondische centralisatiepolitiek	125
8.10. De Concessio Carolina	127
8.11. Beroerlicke tijden	129
8.12. De blijde intochten	131
8.13. Eerste industriestad in de Nederlanden	132
8.14. In Belgisch staatsverband	133
8.15. Keuze uit merkwaardige archiefdocumenten	135
Résumé	139
Summary	141
Zusammenfassung	143
Inhoudsopgave	145

